

HAASTE

Asenteet lasten kuritusta kohtaan **s.9**

Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta näkyväksi **s.14**

Kriminaalipolitiikan haasteet ja tulevaisuus **s.22**

ASIA NTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

**Rikollisuusriskiä
voidaan ennustaa
jo lapsuudessa s.6**

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA EU:n rooli on tukea paikallista rikosentorjuntaa

Riikka Kostainen

Haasteltavana on Euroopan komission neuvonantaja **Sönke Schmidt**. Hän ei näe tarvetta yhdelle yhtenäiselle rikosentorjuntapolitiikalle EU:ssa. Euroopan rikosentorjuntaverkoston EUCPN:n vahvistaminen ja ammatillistaminen Haagin ohjelman mukaisesti on erityisen tärkeää.

6 Rikollisuusriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa

Henrik Elonheimo

Rikollisen käyttäytymisen ennus- ja taustatekijöitä tutkitaan Suomessa vuonna 1981 syntyneessä kohortissa. Nuoruusiässä (vuosina 1998–2001) 23 prosenttia pojista oli rekisteröity vähintään yhdestä rikoksesta.

9 Älkäämme lyökö lapsia – historiallinen asennemuutos

Heikki Sariola

1970-luvulla alkanut yhteiskunnallinen keskustelu johti lainmuutokseen ja ruumiillisen kurituksen yksiselitteiseen kieltämiseen 1984. Neljännesvuosisadan aikana on tapahtunut merkittävä historiallinen muutos suhtautumisessa lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Prosessi on kuitenkin vielä puolitiessään.

12 Lapset haasteena vankeinhoidossa

Rosi Enroos, Tarja Pösö & Tarja Vierula

Selvityksemme mukaan vuosina 2000–2005 vankilassa on ollut noin sata lasta vanhempansa kanssa. Valtaosa on ollut vankilassa muutamia kuukausia, jolloin vankila on merkinnyt lyhyttä, yleensä äidin vankilatuomion pituista jaksoa varhaislapsuudessa.

14 Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta näkyväksi

Sirkka Perttu

Ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä ovat, että se on saattanut jatkua jopa vuosikymmeniä, pahoinpitelijöiden kirjo on laajempi ja se voi liittyä vanhetessa tuleviin sairauksiin. Kesällä järjestettiin Kätketyt äänet -kampanja iäkkäisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan.

16 Kansainvälinen rikosuhritutkimus vaikeuksissa

Kauko Aromaa & Markku Heiskanen

Kansainvälinen rikosuhritutkimus aloitettiin vuonna 1989. Se on toistettu vuosina 1992, 1996 ja 2000. Uusimman tutkimuksen julkistaminen on viivästynyt.

18 Sosiaaliset ongelmat kasautuvat rikollisilla

Anssi Keinänen

Sosiaalisten ongelmien kasautumisella tarkoitetaan sitä, että yhden sosiaalisen ongelman esiintyminen lisää muiden todennäköisyyttä. Jos sosiaaliset ongelmat alkavat kasaantua, niihin olisi tärkeää puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tarkasteltavana ovat yhdyskuntapalveluun vuosina 2003–2004 tuomitut.

20 Kriminaalipolitiikkaa hyvinvointivaltiossa

Olavi Kaukonen

Kaikille kansalaisille tarkoitetut sosiaalivakuutuselliset järjestelmät kohtelevat tutkintavankeja, vankeja, sakkovankeja ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittuja paikoitellen hyvinkin eri tavoin. Nykytilanteen vinoutumien korjaaminen näyttäisi edellyttävän pitkäjännitteistä ohjelmallista työtä.

22 Kriminaalipolitiikan haasteet ja tulevaisuus

Aarne Kinnunen

Oikeusministeriön tulevaisuuskausi-keskeiseksi tulevaisuuden haasteiksi kriminaalipolitiikan alueella nostettiin rikosasioiden käsittelyketjun virtaviivaistaminen ja aukkojen paikkaaminen, vankeinhoidon uudistaminen sekä lainrikkokojen kuntouttaminen.

25 Paikallinen rikosentorjunta ei onnistu ilmaiseksi

Kauko Aromaa

Vantaan rikosentorjuntaohjelman arviointiraportissa on runsaasti suosituksia, joista osa on yleisiä, osa taas hyvinkin yksityiskohtaisia. Vaikka rikosentorjunnan yksi keskeinen periaate onkin, että monia rikoksia voidaan menestyksellisesti torjua ilman uusia voimavaroja, niin kokonaan ilman uutta panostusta tapahtuu vain vähän ja hitaasti.

27 Tampereen nollatoleranssi ja ongelmien siirtyminen

Hannu Takala

On esitetty, että Tampereen nollatoleranssikokeilussa keskusta rauhoitettiin, mutta ongelmat siirtyivät muualle tai piiloutuivat. Kirjoituksessa tarkastellaan, pitääkö väite paikkansa.

30 Venäjän järjestäytyneet rikollisuus ja Suomi

Johan Bäckman

Suomalainen viholliskuva itämafiasta maalattiin kolmena aaltona. Tutkimuksen mukaan näillä uhkakuvilla ei ollut vastineita todellisuudessa.

32 KRIMINOLOGIA

34 AJASSA

39 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa
puh. 010 366 5281

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Lehden yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Pekka Koskinen (pj.)
Helsingin yliopisto

Tarja Pösö (varapj.)
Tampereen yliopisto

Aarno Arvela
Helsinki

Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto

Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma

Martti Kunnasvuori
Sisäasiainministeriö

Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Ulla Mohell
Oikeusministeriö

Sirkka Perttu
Kuntaliitto

Göran Sannholm
Hangon kaupunki

Hannu Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Ismo Pekkarinen / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

6. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Lapset väkivallan uhreina

WHO julkaisi vuonna 2002 väkivaltaraportin, jota oli valmisteltu vuodesta 1996 saakka. Raporttiin sisältyy toimenpide-ohjelma. Nyt työ on edistynyt siten, että ohjelman puitteissa on valmistunut lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja huonoa kohtelua (child maltreatment) käsitteleviä raportteja. Tänä syksynä (6.10.2006) ilmestyy YK:n pääsihteerin raportti aiheesta, ja pian sen jälkeen julkaistaan opaskirja lasten pahoinpitelyn torjunnasta. Väkivalta ymmärretään tässä yhteydessä niin, että se käsittää myös huolenpidon laiminlyömissä. Selvitystyö aloitettiin vuonna 2001 YK:n yleiskokouksen pyynnöstä.

Osaksi WHO:n raportin antamien virikkeiden pohjalta rikoksentorjuntaneuvosto valmisteli vuoden 2004 aikana oman väkivaltaohjelmaansa. Kesällä 2006 asetettiin asian eteenpäin viemiseksi rikoksentorjuntaneuvoston väkivaltatyöryhmä, jonka tulee tehdä ehdotuksia väkivaltaohjelman toteuttamiseksi. Työryhmä on ensi vaiheessa paneutunut lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan todeten, että tätä väkivallan osa-aluetta tunnetaan erityisen huonosti. Väkivaltaohjelmassa aihe kuuluu lukuun "Lasten ja nuorten tekemän ja heihin kohdistuvan väkivallan vähentäminen". Tämä otsikko nähtiin kovin moniulotteiseksi, ja niinpä päädyttiin aluksi paljon tiukempaan rajaukseen. Tämä valinta sopii hyvin yksin YK:n painotusten kanssa. Rikoksentorjunnan ja kansanterveyden näkökulmat ovat väkivaltaa sivuavissa asioissa pitkälti yhteneviä, joten Suomessa tehtävä valmistelu voi hyötyä paljonkin WHO:ssa jo tehdystä työstä.

Kansanterveysnäkökulma kuitenkin myös poikkeaa eräissä suhteissa selvästi rikoksentorjunnan lähestymistavasta. WHO esimerkiksi käsittelee väkivaltaa ja hoidon laiminlyömistä osana laajempaa kokonaisuutta: kokoava otsikko kansanterveysohjelmassa on lasten tapaturmat ja pahoinpitely (Child injuries and violence) – yhdistävä tekijä on siis tavallaan vamma, ja torjuntakeinoja etsittäessä paneudutaan sitten vamman syntyhistoriaan.

Jo WHO:n vuoden 2002 raportissa oli erillinen luku aiheesta, tuolloin otsikolla lasten pahoinpitely ja hoidon laiminlyöminen, johon syöllistyvät vanhemmat ja muut huoltajat (child abuse and neglect by parents and other caregivers). Sen johtopäätösjaksossa esitetään, että lasten pahoinpitely ja hoidon laiminlyöminen on vakava maailmanlaajuinen terveysongelma. Vaikka pääosa aiheesta koskevista tutkimuksista on tehty kehittyneissä maissa, on vahvaa näyttöä siitä, että ilmiö on yleinen kaikkialla maailmassa. Ongelmalle voidaan ja tulee tehdä paljon enemmän kuin nykyisin on asian laita. Monissa maissa viranomaiset tunnustavat huonosti lasten pahoinpitelemisen ja hoidon laiminlyömissä. Tunnistaminen ja tiedostaminen ovat tehokkaan ehkäisyn edellytyksiä, mutta eivät riitä ratkaisujen löytämiseen. Ehkäisyhankkeiden ja toimenpideohjelmien on kohdistuttava suoraan lapsiin, heidän huoltajiinsa ja elinympäristöihinsä, jotta voidaan ehkäistä pahoinpitelyä ja hoidon laiminlyömistä, ja toimia tehokkaasti silloin kun tätä on tapahtunut. Tämä vaatii lukuisien sektoreiden keskitettyä ja koordinoitua yhteistyötä. Näin siis WHO.

Siitä, kuinka tämä yhteistyö saadaan aikaan, saattaa eri tahoilla olla eri näkemyksiä. Pahimmillaan voi käydä niin, että erimielisyydet ongelman omistajuudesta kaatavat hyvät aikomukset. Lapsen etu voi jäädä taka-alalle, kun erilaiset hyvät tarkoitusperät kohtaavat.

EU:n rooli on tukea paikallista rikosentorjuntaa

Euroopan komission neuvonantaja **Sönke Schmidt** ei näe tarvetta yhdelle yhtenäiselle rikosentorjuntapolitiikalle EU:ssa. Euroopan rikosentorjuntaverkoston EUCPN:n vahvistaminen ja ammatillistaminen Haagin ohjelman mukaisesti on erityisen tärkeää.

Saksalainen Sönke Schmidt on ns. yleisrikollisuuden ehkäisyn asiantuntija Euroopan komissiossa. Hän aloitti oikeuden, vapauden ja turvallisuuden pääosastossa vuonna 2001 järjestäytyneen ja talousrikollisuuden torjuntayksikön päällikkönä. Maaliskuussa hänet nimitettiin uuteen rikosentorjunnan tehtävään, pääjohtaja **Jonathan Faullin** neuvonantajaksi globaaleissa turvallisuuskysymyksissä. Tärkein tehtävä on edistää tehokkaita suhteita Euroopan rikosentorjuntaverkostoon (EUCPN) Haagin ohjelman linjausten mukaisesti ja kehittää kokonaisvaltaista eurooppalaista rikosentorjuntapolitiikkaa.

Schmidtin mukaan komissio on sitoutunut kaikenlaisen rikollisuuden ehkäisyyn ja sen vastaiseen taisteluun. Eurooppalaiset sopimukset keskittyvät ensisijaisesti terrorismin sekä vakavan ja jär-

jestäytyneen rikollisuuden vastaiseen taisteluun, mutta selvästi EU:lla on myös rooli kansallisen yleisrikollisuuden (general crime) ehkäisyn tukemisessa ja foorumin tarjoamisessa parhaiden käytäntöjen vaihtamiselle ja edistämiseksi.

– Tässä yhteydessä täytyy myös mainita, että EU antaa tähän merkittävää taloudellista avustusta. Vuodesta 2007 lähtien nämä summat kasvavat entisestään ja uskon, että silloin voimme nähdä monia uusia edistysaskeleita. Itse otaksun, että tulemme tukemaan yhä enemmän paikallisia aloitteita, mikä tulee edistämään rikosentorjunnan tehostamista ja rikosentorjuntakulttuureita koko EU:ssa, hän pohtii.

Yleisrikollisuuden torjuntaan on siten komissiossa selvästi sitouduttu. Mutta Schmidt muistuttaa, että liikumme ns. kolmannen pilarin alueella.

– Niinpä ei ole oikeastaan komission asia päättää, tarvitsemmeko siihen enemmän painoa tulevaisuudessa. Itse haluaisin nähdä niin. Mutta toisaalta täytyy olla realistinen ja ymmärtää, että Haagin ohjelma ei pidä rikosentorjuntaa erityisen tärkeänä. Varmasti siitä löytyy ulottuvuus analysoida tätä asiaa tulevaisuuden painotusten suhteen. Ja epäilemättä komissio tulee ottamaan hyvin aktiivisen roolin sopivan tasapainon löytämisessä repressiivisen ja preventiivisen politiikan välille Euroopan tasolla.

YLEISRIKOLLISUUDEN MÄÄRITTELY

Schmidt painottaa, että ns. yleisrikollisuudesta ei ole olemassa eurooppalaista määritelmää. Totta kai laajassa mielessä voi erottaa lievän, vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden samoin kuin terrorismin. Mutta jokai-

sella EU:n jäsenvaltiolla on oma oikeustraditionsa. Termien harmonisointi on toivottavaa rikosten määrän ja toimenpiteiden tehokkuuden mittaamisen ja vertailun kannalta, mutta vielä on pitkä matka täysin verrattavaan dataan. Nykyään yhteisiä määritelmiä on järjestäytyneestä rikollisuudesta, ja ne mahdollistavat paremminkin toiminnallisen kehyksen kuin todellisen harmonisoinnin. Joillakin alueilla on jo eurooppalaisia määritelmiä, toisilla taas on paljon työtä edessä.

– Yleisrikollisuudessa olemme ensin analysoineet olemassa olevia käsitteitä ja määritelmiä kansallisella tasolla. Erityisesti olemme kiinnostuneita kysymyksestä, mikä käsite ja mikä määritelmä toimisi Euroopan tasolla. Intressimme ei voi olla uusin käsitteiden luominen poliittisessa tyhjiössä – tietäen varsin hyvin että päärooli ri-

Sönke Schmidt vieraillee syksyn kuluessa Suomessa useita kertoja puheenjohtajuuskautteen liittyvissä rikosentorjunnan kokouksissa.

kosentorjunnassa on jäsenvaltioilla. EU voi kuitenkin antaa tähän tietyn lisäarvon.

RIKOSENTORJUNNAN PAINOPISTEET JATKOSSA

Schmidt toteaa, että oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alueen yleinen kehitys on tällä hetkellä henkeäsalpaavan nopeaa ja ajattelu on jatkuvassa muutoksessa. Juuri tänä vuonna jäsenvaltiot ovat sopineet Euroopan sisäisen turvallisuuden arkkitehtuurin suunnittelun peruseräaatteista. Keskeistä on järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvän uhka-arvioinnin kokonaisvaltainen ja perinpohjainen valmistelu. Tämä arviointi muodostaa sitten pohjan vastatoimien priorisoinnille. Koordinoitujen toimien toteutus arvioidaan myöhemmin, jotta voidaan oppia menestyksistä ja epäonnistumisista.

– Uskon, että tällä kehityksellä on vaikutusta myös

yleisrikollisuuden ehkäisyyn ja rikollisuuteen yleensä. En voi kuvitella, että EU luo kehittyneen repressiivisen yhteistyömekanismien tärkeällä politiikan alueella pyrkimättä samanaikaisesti tasapainoon älykkäiden torjuntakeinojen kanssa. Tätä taustaa vasten luotan siihen, että vastaavasti kuin järjestäytyneen rikollisuuden alueella, tulemme käynnistämään eurooppalaisen rikosentorjuntatiedon keruun ja tiedon jakamisen poliittisille päättäjille. Kuitenkin täytyy erityisesti painottaa, ettemme voi rakentaa Eurooppaa hätäisesti. Kaikki tämä vie aikaa. Ja vielä tarvitaan paljon ponnisteluja ja pohdiskeluja Euroopan sisäisen turvallisuuden arkkitehtuurin vakiinnuttamiseksi, hän toteaa.

Schmidt ei näe EU:n rikollisuuspolitiikassa epätasapainoa. Hän ei voi kuvitella politiikkaa, jonka tavoitteena ei olisi sopiva tasapaino pre-

ventiivisten ja repressiivisten elementtien välillä. Mutta hänestä ei saa unohtaa, että tällä hetkellä tuskin voi puhua EU:n rikollisuuspolitiikasta. Yleiseurooppalainen kehitys oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alueella on niin tuoretta, että todennäköisesti ollaan vielä hyvin varhaisessa kehitysvaiheessa.

– En myöskään sanoisi, että yleisrikollisuus on epätasapainossa suhteessa muihin rikollisuuden muotoihin. Jokainen arviointi täytyy tehdä eurooppalaisia sopimuksia vasten ja Euroopan rooli rikosentorjunnassa on luonteeltaan välttämättä kansallinen. Mutta tulevaisuudessa tähän kysymykseen on mahdollisuuksia ja tarvetta keskittyä tarkemmin. Poliittinen agendamme Euroopan tasolla on määritelty isoissa ohjelmissa. Tähän mennessä meillä on ollut Tampereen ohjelma ja nykyään panemme toimeen Haagin ohjelmaa. Kun ”Haagin jälkeisen prosessin” määrittely aloitetaan, tehokkaan rikollisuuspolitiikan erilaisten elementtien tasapainon tarkastelu on mahdollista juuri EU:n sisäisen turvallisuuden arkkitehtuurin kehittämisen yhteydessä.

PARHAAT KÄYTÄNNÖT PAIKALLISELLA TASOLLA

Sönke Schmidt löytää ajoneuvorikollisuuden torjunnasta konkreettisen hyvän esimerkin siitä, kuinka eurooppalaisittain voidaan tehokkaasti vähentää rikollisuutta. Yhdessä lain täytäntöönpanon ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa keskusteltiin ”teknopreventiivisten” menetelmien käyttöönotosta ja saatiin ne yhteisön lainsäädäntöön. Riskistä tietoa lisäävät toimet täydensi-

vät prosessia. Ajoneuvojen rekisteröinnin tehostaminen helpottaa nykyään varastettujen autojen jäljittämistä. Parantuneet kontrollimenetelmät kasvattavat riskiä varastaa autoja. Vastaavanlaiset tavat tehostaa tuotteiden, kuten ampuma-aseiden ja luottokorttien, jäljitettävyyttä ja parantaa liiketoimien läpinäkyvyyttä esimerkiksi rahoitusmarkkinoilla, ovat tärkeä tuki yhtäältä poliisitutkinnassa ja toisaalta rikosentorjunnassa.

– Kuitenkin parhaiden esimerkkien täytyy tulla paikalliselta tasolta, jossa rikosentorjuntaa toteutetaankin. Ja tämä tekee EUCPN:n niin tärkeäksi. Se inventoi sovittujen standardien mukaisia parhaita käytäntöjä. Rahoitusmahdollisuuksiensa, kuten Hippokrates-, Agis- ja uuden Crime-ohjelman, kautta komissio on rahoittanut monia projekteja, jotka keskittyvät rikosentorjuntamallien arviointiin ja levitykseen. Jäsenvaltiot ovat viime kädessä poliittisesti vastuussa konkreettisista toimista, hän muistuttaa.

– Kuten sanoin aikaisemmin, en näe, että EU tulee kehittämään muuta kuin tukea antavan roolin yleisrikollisuuden torjunnassa. Mutta sellaisen kehityksen luominen, joka sallii tehokkaan yhteistyön ja parhaiden käytäntöjen jakamisen ja levittämisen, on hyvin kunnianhimoinen poliittinen tavoite. Sen eteen kannattaa kuitenkin ponnistella tarmokkaasti.

Schmidtin mielestä EU:ssa ei tule olemaan tai pitäisikään olla yhtä yhtenäistä rikosentorjuntapolitiikkaa. Kansalliset oikeustraditiot eroavat huomattavasti ja niin tekevät rikosentorjuntakulttuuritkin. Niinpä täytyy

Rikollisuus- riskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa

Rikollisuuden taustatekijöistä on jo maailmanlaajuisesti kertynyt paljon tutkimustuloksia, mutta edelleen on tarvetta pitkäaikais- ja taustatekijöiden tutkimukselle, joissa on laaja koko väestöä edustava otos ja pitkä seuranta-aika. Rikollisen käyttäytymisen ennus- ja taustatekijöitä tutkitaan Suomessa vuonna 1981 syntyneissä kohortissa.

Vuonna 1989, kun tutkimushenkilöt olivat 8-vuotiaita, järjestettiin ensimmäinen tiedonkeruu, jonka kohteena oli 10 prosenttia vuonna 1981 syntyneestä ikäryhmästä, noin 3000 tyttöä ja 3000 poikaa ympäri Suomen. Kysely suunnattiin lasten lisäksi heidän vanhemmilleen ja opettajilleen. Kysymykset koskivat esimerkiksi demografisia tekijöitä, lapsen käyttäytymistä, psyykkistä ja fyysistä terveyttä, koulumenestystä, kiusaamista ja mielenterveyspalve-

luiden tarvetta ja käyttöä.

Vuonna 1981 syntyneen ikäluokan kutsunnat vuonna 1999 tarjosivat tilaisuuden tavoittaa kohortin pojat uutta tiedonkeruuta varten. Kutsuntakyselyssä selvitettiin esimerkiksi demografisia tekijöitä, elämäntapahtumia, perhe- ja sosiaalisia suhteita, ongelmia eri elämänaalueilla, mielenterveyspalveluiden käyttöä, psykopatologiaa, päihteiden käyttöä ja itse ilmoitettua rikollisuutta. Kutsuntakyselyyn vastasi 2348 poikaa.

Näihin lapsuudessa ja

mutta myös vertikaalisesti paikallisten, kansallisten ja eurooppalaisten tasojen välillä. Kun tehokas informaatiovirta on varmistettu, EUCPN:n työ tulee olemaan suunnattoman tärkeää, koska siinä on sijaa näyttöön perustuvien parhaiden käytäntöjen tunnistamiselle, kuvaukselle ja levittämiselle. Komission on valmis tukemaan tätä prosessia taloudellisesti sekä sitä kautta, että sillä on institutionaalinen toimivalta tehdä lainsäädäntö- ja muita aloitteita EU-tasolla, hän arvioi.

– Sen suhteessa muihin rikoksantorjuntaverkostoihin ja -viranomaisiin on jonkin verran kehittämisen varaa. Kaikilla verkostoilla on suhteellisia etuja ja erityisiä vaikeuksia kohdattavanaan. Nykyisten verkostojen yhteistyön kehittäminen saattaa lisätä synenergiaa ja edistää parhaiden käytäntöjen levittämistä. EUCPN:lle kansallisella tasolla annetun erityisaseman vuoksi voi olettaa, että sillä on aina ratkaiseva rooli Euroopan tason politiikan kehittämisessä. Sen vahvistaminen ja ammatillistaminen Haagin ohjelman mukaisesti voi siksi olla vain tervetullutta. ■

→ olla huolellinen, kun puhutaan yhteisistä periaatteista ja prioriteeteista. Aina on kansallista ja alueellista ja myös erilaisten rikollisuusmallien mukaista vaihtelua. Mutta hän on vakuuttunut, että kokemusten vertailu ja sovitut standardit auttavat jäsenvaltioita tarkistamaan ja parantamaan menettelytapojaan tarkoituksenmukaisesti. EUCPN on ymmärtänyt tämän jo kauan.

EUCPN:N TULEVAISUUDEN HAASTEET

EUCPN on ainoa hallitusten välinen EU-verkosto, joka kokoaa yhteen asiantuntevat rikoksantorjunnasta vastuussa olevat viranomaiset. Niinpä tällä verkostolla on ainutlaatuinen koostumus ja potentiaalisesti suuri vaikutus eurooppalaisen politiikan kehitykseen, Sönke Schmidt määrittelee.

Suurin haaste on yksinkertainen: tukea kunnianhimoisen ja tehokkaan eurooppalaisen rikoksantorjuntapolitiikan rakentamista – sellaisen, joka edistää turvallisuutta Euroopassa, lieventää kansalaisten rikoksen pelkoa ja keventää poliisin ja oikeusjärjestelmän taakkaa.

– Tämä on tietenkin hyvin monimutkainen tehtävä. Kaikkien toimijoiden täytyy työskennellä tehokkaasti yhdessä. Mielestäni tässä vaiheessa tarvitaan ennen kaikkea kommunikointikanavien vahvistamista horisontaalisesti paikallisten, alueellisten ja kansallisten tasojen välillä,

Rikollisuuteen liittyivät etenkin antisosiaalinen persoonallisuus- ja päihdehäiriö, kun taas muiden diagnoosien osuus kokonaisrikollisuudesta oli hyvin pieni.

nuoruudessa kerättyihin taustatekijätietoihin yhdistettiin tiedot rikollisesta käyttäytymisestä. Rikollisuus operationalisoitiin poliisin ns. RIKI-rekisteriin vuosina 1998–2001 (nuorisoriikollisuus) ja 2004–2005 (aikuisrikollisuus) rekisteröityjen tekijöiden avulla. Nuorisoriikollisuutta koskeva poiminta rajoitettiin poikiin, mutta aikuisiän rikollisuusdata koskee molempia sukupuolia. Rikostiedoista poistettiin liikenne-rikkomukset. Lisäksi puolustusvoimilta saatiin tiedot poi-

kien kutsunta- ja palvelusai- kaisissa lääkärintarkastuksissa saamista psykiatrisista diagnooseista. Sisäasiainministeriö myönsi tutkimusluvan poliisirekisterin käyttöön, ja eri rekisterien yhdistämisestä olimme yhteydessä tietosuojavaltuutettuun.

TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena on ensinnäkin kuvailla rikollisuuden esiintyvyyttä, esimerkiksi kuinka yleisiä eri rikokset ovat, miten naisten ja miesten

rikollisuus eroaa toisistaan ja missä määrin rikollisuus kasautuu samoille henkilöille. Pää tavoitteena on kuitenkin tutkia lapsuus- ja nuoruusiässä mitattujen taustatekijöiden sekä psykiatristen häiriöiden yhteyttä rikollisuuteen. Rikoksia tehneet on jaettu erilaisiin ryhmiin sukupuolen sekä rikosten määrän (1–2, 3–5, yli 5 rikosta), lajin (huume-, väkivalta-, omaisuus-, liikenne- ja rattijuopumusrikokset) ja ajoituksen suhteen (nuorisoriikolliset tai aikuisrikolliset). Varsinkin naisten ja aikuisrikollisuuden tutkimukselle on erityistä tarvetta, koska niitä koskevia vastaavan laajuisia pitkittäistutkimuksia on maailmanlaajuisesti erittäin vähän.

Kun saadaan selville, mitkä tekijät lisäävät etenkin uusintarikollisuuden ja myös aikuisena jatkuvan rikosuran riskiä, voidaan kehittää sopivia interventioita ja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Tulokset voivat antaa apuvälineitä sen tunnistamiseen, millaisilla lapsilla ja nuorilla on erityinen riski rikolliseen kehitykseen. Lisäksi tutkimustulokset kertovat, millaisia ongelmia ja palvelutarpeita rikoksentekeijöillä on, ja antavat viitteitä siitä, millaista olisi tehokas kriminaalipolitiikka. Tulosten avulla voidaan myös arvioida, eroavatko interventiotarpeet rikoslajin tai sukupuolen mukaan.

TULOKSIA

Tutkimus on jo tuottanut tuloksia, joista osa on jo julkaistu. Nuoruusiässä (vuosina 1998–2001) 23 prosenttia pojista oli rekisteröity vähintään yhdestä rikoksesta (Kuvio 1, s.8). Yleisimpiä rikoslajeja olivat omaisuus- ja liikenne-rikokset, kun taas huumerikokset olivat harvinaisimpia. Pojista neljä prosent-

tia oli rekisteröity vähintään kuudesta rikoksesta. Rikollisuus oli erittäin voimakkaasti kasautunutta, sillä tämä pieni ryhmä teki 72 prosenttia kaikista rikoksista. Tällainen rikollisuuden kasautumisen aste on korkea myös aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna.

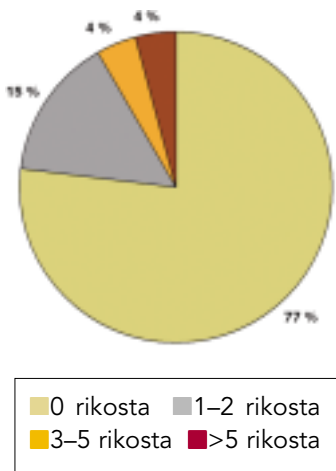
Lapsuudessa rikollisuutta ennustivat muista muuttujista riippumatta se, että lapsi ei asunut molempien biologisten vanhempiensa kanssa, vanhempien alhainen koulutustaso ja lapsen käytös- ja hyperkineettiset ongelmat. Myös se että lapsi ilmoitti kiusaavansa muita tai kärsivänsä masennus- tai psykosomaattisista oireista ennusti rikollisuutta, sen sijaan kiusattuna oleminen ei. Erityisesti opettajat olivat tarkkanäköisiä lapsen tulevaisuuden suhteen. He pystyivät ennustamaan lapsen tulevaa rikollisuutta jo pelkien yksittäisten kysymysten avulla, jotka koskivat lapsen koulumenestystä, psyykkistä terveyttä ja hoivontarvetta.

Nuoruudessa rikollisuuden olivat itsenäisessä yhteydessä etenkin perheeseen ja päihteiden käyttöön liittyvät muuttujat: vanhempien ero ja alhainen koulutustaso ja nuoren säännöllinen tupakointi ja humalajuominen. Sen sijaan itse ilmoitettu huumeidenkäyttö oli itsenäisessä yhteydessä vain huumerikoksiin. Ahdistuneisuus- ja masennusoireet olivat käänteisessä yhteydessä rikollisuuteen. Myös itse ilmoitettu rikollisuus oli suorassa yhteydessä poliisin rekisteröimän rikollisuuden kanssa, mikä kertoo näiden eri tietolähteiden luotettavuudesta.

Erityisesti monia rikoksia tehneet kärsivät monenlaisista psykososiaalisista ongelmista, kun taas satunnaisen

Koska rikollisuusriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa melko helposti havaittavien merkkien perusteella, painottaa tämäkin tutkimus varhaisen puuttumisen merkitystä.

Kuvio 1. Rikollisuus poliisin tilastojen mukaan 1998–2001 (poikia yhteensä 2866).

rikostelun voidaan ajatella kuuluvan melko normaaliin nuoruuteen. Esim. seurustelu liittyi pelkästään satunnaiseen rikosteluun (1–2 rikosmerkintää), kun taas aktiivisimmat uusintarikolliset (yli 5 rikosta) kärsivät myös parisuhteeseen liittyvistä ongelmista. Myös itse havaitut psykososiaaliset ongelmat liittyivät tähän rikosaktiivisimpaan ryhmään. Kuitenkin uusintarikollisista vain alle kaksi prosenttia oli käyttänyt mielen-terveyspalveluja viimeisen vuoden aikana.

Kun vertailtiin eri rikoslajien ennus- ja taustatekijöitä, havaittiin että suurelta osin samat tekijät liittyivät erilaisiin rikoksiin. Kuitenkin huu-

merikollisuus poikkesi muusta rikollisuudesta, sillä siihen eivät itsenäisesti liittyneet sellaiset yleisesti rikollisuuteen yhdistetyt piirteet kuten alhainen sosioekonominen asema, vanhempien ero, varhaiset käytösongelmat, itse ilmoitettu rikollisuus ja humalajuominen. Näyttääkin siltä, että huumerikollisuus liittyy enemmän nuoruusaikaiseen sosiaaliseen ympäristöön, koska sen kanssa korreloivat ongelmat perheenjäsenten kanssa, kun taas ongelmat kaverisuhteissa olivat yhteydessä pienentyneeseen huumerikollisuusriskiin.

RIKOLLISUUS JA PSYKIATRISET DIAGNOOSIT

Rikollisuutta ja psykiatrisia diagnooseja koskevat rekisteritiedot yhdistettiin 2712 pojan osalta. Mahdollisia diagnooseja olivat antisosiaalinen persoonallisuushäiriö, päihdehäiriö, psykoottisuus, ahdistus, masennus ja sopeutumishäiriö. Pojista noin 10 prosenttia (n=283) oli saanut diagnoosin, ja tämä vähemmistö teki noin puolet kaikista rikoksista. Diagnosoiduista lähes puolet oli rekisteröity rikoksista, kun muista rikosentekijöiden osuus oli alle viidennes. Rikollisuuteen liittyivät etenkin antisosiaalinen persoonallisuus- ja päihdehäiriö, kun taas muiden diagnoosien osuus kokonaisrikollisuudesta oli hyvin pieni. Kuitenkin masennus oli ainoa

diagnoosi, joka ei ollut tilastollisesti yhteydessä rikollisuuteen. Psykiatrisen diagnoosin todennäköisyys kasvoi lineaarisesti rikosten määrän kanssa. Niistä jotka olivat tehneet yli viisi rikosta, yli puolella (59 %) oli diagnoosi. Kun kontrolloitiin muut rikoslajit ja sosioekonominen asema, etenkin huume- ja omaisuusrikollisuus olivat yhteydessä useisiin diagnooseihin.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Rikollisuus ja monenlaiset psykososiaaliset ongelmat kasvavat pienelle väestönosalle, jota palvelusektori ei onnistu tavoittamaan. Etenkin huume-, omaisuus- ja uusintarikolliset tarvitsisivat mielen-terveys- ja päihdepalveluja. Koska rikollisuusriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa melko helposti havaittavien merkkien perusteella, painottaa tämäkin tutkimus varhaisen puuttumisen merkitystä. Koska lasten ongelmat havaitaan erityisesti koulussa, tulisi opettajien asemaa hoitoon-ohjauksessa vahvistaa. Tulosten valossa esimerkiksi koulu-terveydenhuoltoon kohdistuvat leikkaukset ovat lyhytnäköisiä. Melko samanlaiset ongelmat vaikuttavat eri rikoslajien taustalla, joten interventiolla on mahdollisuus vaikuttaa rikollisuusriskiin yleisesti. ■

Kyseessä on Turun yliopiston oikeus-

ja lääketieteellisten tiedekuntien yhteishanke. Tutkimus on osa lastenpsykiatrian dosentti Andre Souranderin johtamaa "Pojasta mieheksi" -seurantatutkimusta, joka puolestaan perustuu valtakunnalliseen Lapset-tutkimukseen, jossa olivat mukana kaikki suomalaiset lastenpsykiatrian yliopistoklinikat.

Sourander Andre, Elonheimo Henrik, Niemelä Solja, et al: Childhood Predictors of Male Criminality. A Prospective Population-Based Follow-Up Study From Age 8 to Late Adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 45:5, May 2006.

Kirjoittaja on tutkija Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa.

SARI GUSTAFSSON / LEHTIKUVA

■ HEIKKI SARIOLA

Älkäämme lyökö lapsia – historiallinen asennemuutos etenee

1970-luvulla alkanut yhteiskunnallinen keskustelu johti lainmuutokseen ja ruumiillisen kurituksen yksiselitteiseen kieltämiseen 1984. Neljännesvuosisadan aikana on tapahtunut merkittävä historiallinen muutos suhtautumisessa lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Prosessi on kuitenkin vielä puolitiessään.

Suomessa käytiin 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa laaja yhteiskunnallinen keskustelu lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja erityisesti kurituksesta nimitetystä väkivallasta. Keskustelu johti merkittäviin lainmuutoksiin. 1979 pois-

tettiin rikoslain pahoinpitelypykälästä poikkeus, joka antoi vanhemmille kuritusoikeuden. 1984 voimaan tullessa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta kiellettiin lapsen ruumiillinen kuritus eksplisiittisesti. Lain perusteluissa todettiin, että

rikoslain pahoinpitelyä koskevia pykäläitä voidaan soveltaa myös vanhempien käyttämään väkivaltaan.

Tämä jälkeen on usein kysytty, onko laista ollut hyötyä. Onko lapsiin kohdistunut väkivalta vähentynyt vai ei? Valitettavasti asiasta ei

toistaiseksi ole kerätty vertailukelpoista tietoa eri vuosikymmeniltä. Kuritukseen suhtautumista sen sijaan on tutkittu.

Kyselyissä saataviin vastauksiin vaikuttaa olennaisesti se tapa, jolla asiasta kysytään. Peruskoulun 9.-

→ luokkalaisille 1988 tehty kysely antoi ruumiillisen kurituksen hyväksynnästä täysin erilaisen kuvan kysymyksen muotoilusta riippuen. Kun kysymys oli muotoiltu "Onko lasten ruumiillinen kuritus kasvatuksen kannalta välttämätöntä?" 45 prosenttia vastaajista, 15–16-vuotiaista koululaisista, piti ruumiillista kuritusta ainakin joskus vält-

tämättömänä. Kysyttäessä "Jos aiot hankkia lapsia, uskotko käyttäväsi ruumiillista kuritusta kasvattaessasi heitä?" vain vajaa viisi prosenttia vastasi myöntävästi!

Jotta asenneilmaston muutosta voitaisiin arvioida, tarvitaan mittauksia, jotka toistetaan metodeiltaan ja kysymysten muotoilultaan samanlaisina eri aikoina.

1980-luvulla tehtiin kaksi kyselyä asenteista lapsen ruumiilliseen kuritukseen, toinen ennen lastenhuoltolain voimaantuloa (1984) ja toinen sen jälkeen. Vastaaajille esitettiin arvioitavaksi väite "Lasten ruumiillinen kuritus on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatuskeino." Vastausvaihtoehtoina oli viisiportainen asteikko, täysin samaa mieltä olemisesta täysin eri mieltä olemiseen.

KURITUKSEN HYVÄKSYNTÄ YHÄ LIIAN LAAJAA

Vuonna 1981 Suomen aikuisväestöstä 47 prosenttia hyväksyi ruumiillisen kurituksen ja sitä vastusti 44 prosenttia. Täysin tai melko hyväksyttävänä kuritusta piti miehistä 52 prosenttia ja naisista 44. Vuonna 1985 hyväksyjä oli 43 ja vastustajia 46 prosenttia. Enää 35 prosenttia naisista hyväksyi ruumiillisen kurituksen, miehillä luku oli pysynyt samana, 52 prosentissa. Mutta myös miesten suhtautuminen oli alkanut muuttua varauksellisem-

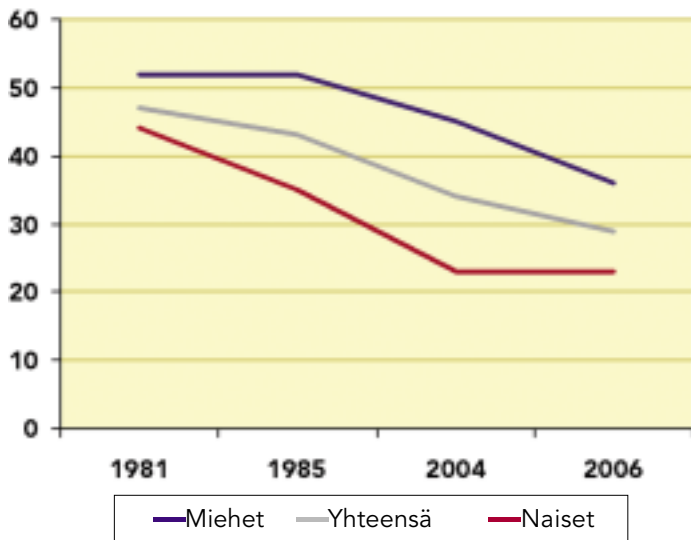
maksi: entistä harvemmin oli täysin samaa mieltä ja entistä useammin "jokseenkin" samaa mieltä.

Seuraavan kerran asenteita selvitettiin samalla kysymyksellä vasta kesällä 2004, lähes kahdenkymmenen vuoden tauon jälkeen. Sekä miesten että naisten suhtautuminen oli muuttunut kielteisemmäksi ruumiillista kuritusta kohtaan. Naisten keskuudessa muutos oli selvempi: vuonna 2004 kurituksen hyväksyjä oli enää 23 prosenttia (aiemman 35 prosentin sijaan vuonna 1985). Myös kurituksen hyväksyvien miesten määrä oli laskenut 52:sta 45 prosenttiin.

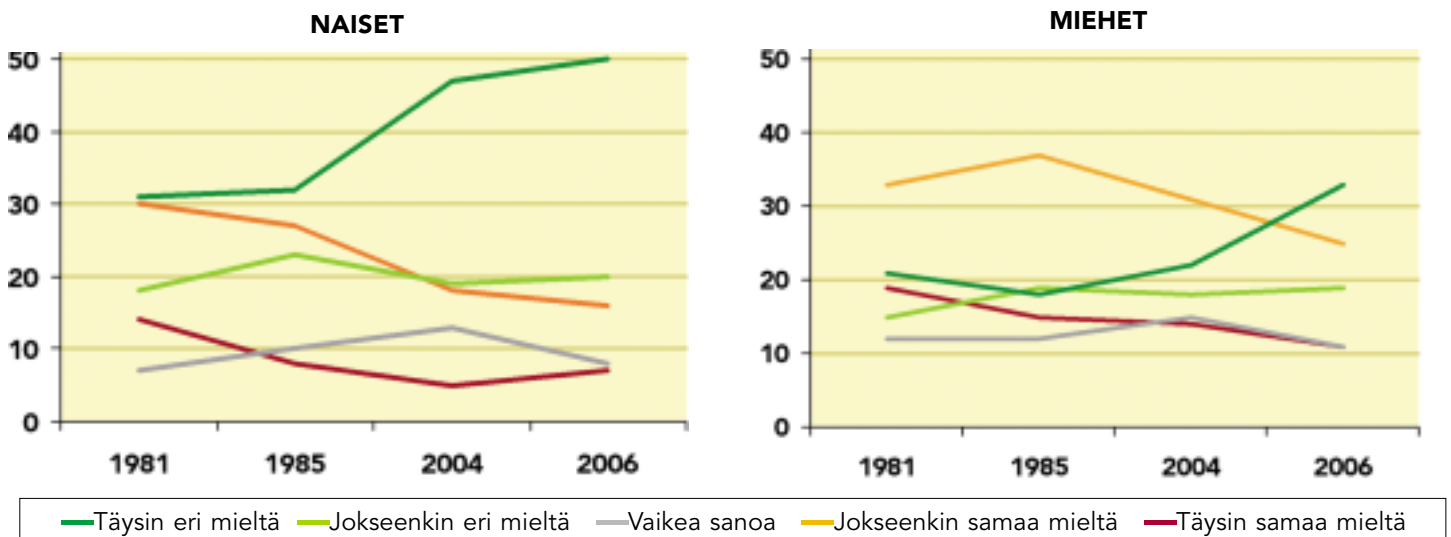
Lastensuojelun Keskusliitto uusi kyselyn jälleen kesäkuussa 2006. Naisista ruumiillisen kurituksen hyväksyi edelleen 23 prosenttia. Tosin kurituksen vastustus oli kuitenkin lisääntynyt. Tämä johtui siitä, että epävarmoista, "vaikea sanoa" ryhmästä oli siirrytty kurituksen vastaisiin kannanottoihin.

Miesten asenteet ovat ke-

Kuvio 1. Ruumiillisen kurituksen hyväksyminen vuosina 1981, 1985, 2004 ja 2006 % vastanneista

Kuvio 2. Asenteiden muutokset väitteeseen "Lasten ruumiillinen kuritus on ainakin poikkeustapauksissa hyväksyttävä kasvatuskeino".

Vaikka kurituksen vastustus on lisääntynyt, on sillä merkittävä puolustajakuntansa.

hittyneet myönteiseen suuntaan hyvin selvästi. Kahdessa vuodessa kuritusta puoltavan väitteen hyväksyvien miesten osuus on pudonnut 45 prosentista 36 prosenttiin.

Vaikka naisten asenteissa on 25 vuoden aikana tapahtunut huima 21 prosenttiyksikön muutos rauhanomaiseen suuntaan, kuitenkin lähes neljäsosa naisista hyväksyy edelleen kurituksen joissakin tapauksissa. Tilanne ei siten ole lähellekään tyydyttävä.

Myös miesten keskuudessa muutos on ollut merkittävä. On tultu 52 prosentista alas 36:een, 16 prosenttiyksikköä. Lähes puolet tästä muutoksesta tapahtui tosin jo 1980-luvulla. Myönteistä on, että muutos ei miesten keskuudessa ole pysähtynyt tuohon, vaan kehitys on jatkunut. Kielteistä taas on se, että kurituksella edelleen on niin laaja kannattajakunta miesten keskuudessa.

Vaikka kurituksen vastustus on lisääntynyt, on sillä merkittävä puolustajakuntansa. Parin viime vuoden aikana käyty keskustelu lehtien yleisönosastoissa ja internetin keskustelupalstoilla osoittaa, että ruumiillista kuritusta kannattavat asenteet istuvat lujassa osassa väestössä.

Eriteltyjen asennetutkimusten perusteella miehet kannattavat kuritusta useammin kuin naiset. Yleisönosastojen kirjoittelijoista tuntuu suuri osa kuitenkin olevan naisia. Ilta-Sanomien äänestyksessä netissä kesällä 2004 niukka enemmistö kannatti

ruumiillista kuritusta. Tämä kertoo kuitenkin ehkä lähinnä siitä, että kovia otteita vaativat ovat tällaisissa kyselyissä muita aktiivisempia. Tulohan ei heijasta kansalaisten mielipidejakaumaa oikein. Luultavasti nämä kurituksen kannattajat kysyttäessä vaativat nykyistä ankarampia rangaistuksia myös lasten pahoinpitelijöille.

Lastensuojelun Keskusliiton kesällä 2004 teettämän Omnibus-kyselyn mukaan yli 90 prosenttia suomalaisista tiesi, että ruumiillinen kuritus on lain mukaan kiellettyä. Kyselyyn osallistujista vajaa kolmasosa hyväksyi silti ruumiillisen kurittamisen. Näin ollen on siis olemassa ainakin 20 prosentin väestöosuus, joka tietää väkivallan olevan lainvastaista, mutta kannattaa sitä silti!

ASENNEMUUTOKSEN MONENLAISIA SYITÄ

Asenteet voivat muuttua eri tavoin ja eri syistä. Ensinnäkin voi tapahtua asenteiden jyrkkyyden lieventymistä, vaikka niiden perussuunta pysyisi samana. Toisaalta asenne voi muuttaa suuntaansa kokonaan. Kuritusta koskevien kyselyjen perusteella näyttää käyneen niin, että asenteet ovat ensin lientyneet ja sitten vaihtaneet kokonaan suuntaa. Pitkällä aikavälillä 1980-luvulta nykypäivään voi olla kyse vastaausukupolven vaihtumisesta. Tällöin ei välttämättä yksilötasolla kenenkään ole tarvinnut muuttaa mielipidettään.

Kuritukseen kielteisesti suhtautuvien nuorempien vastaajien suhteellinen osuus vain on lisääntynyt väestössä. Miesten keskuudessa tapahtunut suuri muutos vuosien 2004 ja 2006 kyselyissä kuitenkin viittaa siihen, että muutos voi tapahtua myös sen kautta, että yksilöt muuttavat mieltään. Ainakaan sukupolvi ei tuona aikana vaihdu, vaikka otoksen henkilöt eivät samoja yksilöitä olekaan.

1970-luvulta tähän päivään on tapahtunut historiallisesti merkittävä asenne-muutos, joka näyttää edelleen jatkuvan. Myös väkivallan vastaisessa mielipidevaikutamisessa painopiste on muuttunut. 1970- ja 80-lukujen keskustelussa vallitsi tutkimuksellinen ja psykologinen väittely ruumiillisen kurituksen hyödyistä ja haitoista. Kurituksen vastustajat pyrkivät osoittamaan, että väkivallan käyttö kasvatuksessa johtaa lapsen kehityksen kannalta monenlaisiin haittoihin ja lisää väkivaltaista käytöstä ja siten väkivaltaa muuallakin yhteiskunnassa. Tarkastelukulma oli usein se, miten väkivalta heijastuu kuritetun elämään traumatisoiden hänet iäkseen.

1990-luvulta alkaen ja yhä selvemmin 2000-luvulla on alettu keskustella lapsen ihmisoikeuksista ja lapsen oikeudesta väkivallalta suojattuun elämään. Tämä onkin oikein. Emmehän me aikuis-tenkaan osalta järkeile, mitä etuja tai haittoja väkivallasta

olisi keskinäisessä kommunikaatiossa. Niinpä ei keskustelun tulekaan rajautua väitelyyn väkivallan hyöty- tai haittapuolista, vaan lapsuus tulee nähdä itsenäisenä ja arvokkaana osana yksilön elämää, joka tulee saada viettää väkivallalta suojattuna. ■

Lähteet

Lastensuojelun Keskusliitto (2004) Tutkimus ruumiillista kuritusta koskevista asenteista.

Peltoniemi, T. (1981) Lasten pahoinpitely ja ruumiillinen kuritus Suomessa syksyllä 1981. *Lapset ja Yhteiskunta* 12/1981.

Peltoniemi, T. (1988) Familjevåld – omfattning och attityder i Finland 1981 och 1985. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*.

Sariola, H. (1990) Lasten väkivalta- ja seksuaalirikokset. Lastensuojelun Keskusliitto, julkaisu 85.

Kirjoittaja on tutkija Lastensuojelun Keskusliitossa.

Lapset haasteena vankeinhoidossa

Vankeinhoidon käytännöissä on epätietoisuutta lapsen edusta

Lapsen seuraaminen vanhempiensa mukana vankilaan on kansainvälisesti yleinen käytäntö. Käytännöt lasten vankilassa asumisessa vaihtelevat eri maissa vankiloiden, ikärajojen, lasten lukumäärän sekä vanhempien päättäväisyyden suhteen. On yleisempää, että lapsi seuraa vankilaan äitiään kuin isäänsä. Esimerkiksi Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa lasten ikäraja on kahdesta kolmeen vuotta, sen sijaan Norjassa lapsen vankilassaolo ei ole mahdollista. Espanja ja Saksa puolestaan sallivat lasten olla vankilassa jopa kuusi ensimmäistä ikävuottaan.

Vangittujen vanhempien lasten oikeuksien tarkastelu on kuitenkin kansainvälisesti varsin uutta. YK:n raportti "Babies and Small Children Residing in Prisons" ilmestyi vuonna 2005. Sen keskeisenä havaintona oli, että näiden lasten oikeuksia ei ole laajamittaisesti tarkasteltu. Lasten olosuhteet vankilassa voivat vaihdella paljon. Ääripäin löytyy maita, joissa lapset joutuvat vankilassa seksuaalisen hyväksikäytön ja prostituution kohteiksi, ja toisaalta maita, joiden vankiloissa on erillisiä asuin-

alueita lapsille erityishenkilöstöineen. Lasten oikeuksien tarkastelemattomuus koskee rikoksista tuomittujen naisten lapsia laajemminkin. Vanhemman, etenkin yksin- tai päähuoltajan, vapauden menetyksellä on monenlaisia vaikutuksia lapsen elämään. Vaikutukset ovat taloudellisia, psykologisia ja sosiaalisia ja liittyvät myös lapsen perusoikeuksien toteutumiseen.

Myös Suomessa on ajankohtaistunut kysymys lasten asemasta vankilassa. Lapsia on ollut äitiensä mukana vankilassa pitkään. Hämeenlinnan keskusvankilan ja Vanajan avovankilan äiti-lapsiosastojen institutionaalinen tehtävä on valvoa naisvankien vankeusrangaistuksen suorittamista. Siksi on tarpeellista kysyä, mitä vankilassaoloaika on lasten näkökulmasta tarkasteltuna. Selvitimme perustietoja lapsista, jotka ovat viettäneet varhaislapsuuttaan vankilassa vanhempiensa kanssa. Kokosimme tiedon vankilassa olleiden lasten lukumäärästä ja haastattelimme lapsensa kanssa vankilassa olevia äitejä sekä äiti-lapsiosaston työntekijöitä ja muita toimintaan kytkettyjä henkilöitä.

SATA LASTA VANKILASSA VIITENÄ VIIME VUOTENA

Vankeinhoidossa ei tilastoida vankilassa olleiden ja olevien lasten lukumäärää. Vankien nimilehdissä kirjattiin aiemmin lapsen olo vankilassa merkinnällä "+lapsi" vankiäidin nimen viereen. Lapsesta ei välttämättä kirjattu nimeä tai sosiaaliturvatunnusta. Nykyisessä elektronisessa vankitietojärjestelmässä lapsi merkitään rastilla vangin tietoihin; lasta koskevat muut tiedot puuttuvat yhtä lailla kuin aiemmin. Tämän vuoksi lukumäärätilastojen laatiminen osoittautui vaativaksi ja epävarmaksi työksi.

Selvityksemme mukaan vuosina 2000–2005 vankilassa on ollut noin sata lasta vanhempiensa kanssa. Valtaosa on ollut vankilassa muutamia kuukausia, jolloin vankila on merkinnyt lyhyttä, yleensä äidin vankilatuomion pituista jaksoa varhaislapsuudessa. Toisaalta osa lapsista elää vankilassa useita vuosia tai palaa vankilaan äitinsä kanssa.

Vuosina 2000–2005 suurin osa lapsista tuli vankilaan alle vuoden ikäisenä, osa jo ennen syntymäänsä. Valtaosa lapsista oli lähtenyt vankilasta 1,5

ikävuoteen mennessä. Aineistossa oli 14 lähtöpäivänään vähintään 1,5- mutta korkeintaan 2,5-vuotiasta lasta. Neljä lasta oli lähtenyt vankilasta yli 2,5-vuotiaana. On kuitenkin otettava huomioon, että ikätietoja ei ollut saatavilla 30 lapsesta.

Äiti-lapsiosastojen äidit ovat olleet 2000-luvulla keskimäärin 29-vuotiaita. Heistä lähes yhtä moni oli ensikertalainen ja rikoksenuusija. Varkaudet ja muut omaisuusrikokset nousivat suurimmaksi päärikosryhmäksi ja seuraavaksi yleisimpiä olivat huumausainerikokset. Väkivaltarikoksista tuomittuja oli huomattavasti vähemmän verrattaessa kaikkien naisrangaistusvankien päärikoksiin.

"Ei tiedossa" ja "vailla ammattia" -kategorioihin sijoittuu eniten äitejä. "Kotiäiti" on kolmanneksi suurin ryhmä. Amatit edustavat matalapalkka-aloja ja koulutustaso on matalahko.

LAPSET VANKILAN KÄYTÄNNÖISSÄ

Vangin pieni lapsi voidaan ottaa vankilaan voimassaolevan vankeuslain mukaan, jos se on lapsen edun mukaista ja

Vaaditaan taitoa, jotta vankilatuomion kaltaisessa vaikeassa tilanteessa otetaan kunnioittavalla tavalla huomioon sekä lapset että vanhemman oikeudet ja tarpeet.

vanki itse sitä haluaa. Tähän asti lapsen tulo vankilaan on perustunut käytännössä yleensä äidin päätökseen silloin, kun lapsen ikä on ollut sopiva ja äiti-lapsiosastolla on ollut tilaa. Sen enempää lastensuojelu kuin vankeinhoitolaitoskaan ei ole systemaattisesti tarkastellut lapsen etua vankilaan ottamispäätöstä tehtäessä, vankilassa ollessa tai sieltä lähtiessä.

Uudessa vankeuslaissa lainkohta säilyy saman sisällöisenä, mutta lakiin on kirjattu velvoite, jonka mukaan vankilaviranomaisen tulee olla yhteydessä lastensuojeluviranomaisiin. Lapsen vankilaan ottamisesta päättää vankilan sijoittajayksikkö kuultuaan vankilan johtajaa ja lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Tämä vaatii sekä rikosseuraamusjärjestelmältä että kunnalliselta lastensuojelulta erityistä asiantuntijuutta. Jokaisessa sijoittajayksikössä ja kotikunnassa pitäisi olla riittävä asiantuntemus osallistua vankeuslain mukaiseen määrittelytyöhön lapsen edusta.

Lapsen edun periaatteen tulee nykyisin ohjata lapsen vankilassaoloaikaan yleisen lapsilainsäädännön ja vankeinhoidon säännösten pohjalta. Selvitys toi kuitenkin esiin, että vankeinhoidon käytännössä on epätietoisuutta siitä, mitä lapsen etu tarkoittaa, missä vaiheessa sitä arvioidaan ja kenen tehtävänä sitä on vanhemman rinnalla arvioida. Työntekijöillä oli kokemuksia siitä, että joidenkin lasten vankilassaoloaikaan oli

liittynyt sellaista uhkaa ja lapsen tarpeiden laiminlyöntiä, että lapsen edun toteutumisesta ei voinut puhua. Vastapainona oli kokemuksia hyvistä tilanteista. Etenkin haastatellut äidit korostivat sitä, kuinka tärkeää heille itselleen oli olla lähellä lasta vankilatuomiosta huolimatta. Läheisyyttä pidettiin myös lapsen edun mukaisena.

Selvityksessä tuli esiin jännite siinä, että lapset olivat äitiensä yksityisessä hoidossa vankilan julkisessa tilassa. Äidin vankilassaolon aikana lapsella tulee säilyä kaikki ihmis- ja perusoikeudet, mutta viranomaisilla on vankeuden vuoksi valta rajoittaa äidin toimintaa. Tämän vuoksi myös lasten oikeudet saattavat rajoittua. Äitien on sitouduttava päihitteettömyyteen ja hoitamaan lapsensa itse. Kokopäiväinen äitiys muodostaa kuitenkin paradoksaalisesti esteen päihdekuntoutukseen tai muuhun kuntouttavaan toimintaan osallistumiselle. Äidin osallistuminen kuntoutukseen voidaan nähdä myös lapsen edun mukaisena toimintana.

Vaikka selvityksen mukaan näyttää siltä, että lapsen asemaa vankilassa tarkastellaan enenevässä määrin viranomaisten yhteisenä asiana, yhteistyö oli vankilaviranomaisten vahvan kritiikin kohteena. Erityisesti kritisoi tiin sitä, että lasten asioiden seuranta jää liikaa vankilan vastuulle ja siihen ei ole tarvittavia resursseja. Lastensuojelu oli yleensä mukana vain,

jos toimiva kontakti äidin ja lapsen kanssa oli syntynyt jo ennen vankilaan tuloa. Näihin tilanteisiin painottuivat myös kokemukset hyvästä yhteistyöstä. Lastensuojelussa ei kuitenkaan välttämättä tiedetä lapsen vankilassaolosta, joten yhteistyö ei käynnisty sieltä käsin automaattisesti. Jokaisen äidin ja lapsen tilanne on erilainen, mikä asettaa suuria vaatimuksia lapsen edun tukemiselle kussakin tapauksessa. Tarvittava viranomaisverkosto voi olla hyvinkin laaja.

UUSI SUUNTA TARPEELLINEN

Vankilan työntekijöiden haastattelujen perusteella äiti-lapsiosastoihin panostaminen olisi vankeinhoidon perustetävän kannalta järkevää, sillä esimerkiksi lapsen syntymä voi olla pysähtymisen paikka, jolloin äiti voi pohtia elämänsä uudesta näkökulmasta ja saada uuden suunnan. Sama toive oli esillä naisvankien haastatteluissa. Oman haasteensa tuo selvityksessä esiin tullut naisvankien vastahakoisuus institutionaalisen lastensuojelun asiakkuuteen. Se näkyi tulevaisuuden suunnitelmissa ja hoitojärjestelyissä, joita naiset olivat tehneet vankilan ulkopuolella olevien lastensa suhteen. Lasten hoito- ja kasvatustavastuussa olivat pääsääntöisesti erilaiset yksityiset sukulais- ja läheissuhteiden verkostot. Vankilasta vapautumisen jälkeen kaivattiin tukea, mutta sitä ei haluttu lastensuojelulta.

Tutkimuskirjallisuuden ja

selvityksen pohjalta voidaan todeta, että lapsen edun toteuttamiseksi tarvitaan organisaattorista, kulttuurista ja ammatillista herkistymistä lapsen tarpeille ja oikeuksille vankilassa. Muiden maiden ohjeet ja suositukset eivät ole sellaisenaan siirrettävissä tänne. Lasten rekisteröinti ja näkyväksi tekeminen voivat lisätä lasten oikeuksien toteutumista sekä mahdollistaa systemaattisemman ammatillisen arvioinnin ja tuen erilaisten lasten ja perheiden tilanteissa.

Erityisesti aikuisille suunnatuissa organisaatioissa – kuten vankilassa – lasta tarkastellaan liian usein vain aikuisen kautta. Lapsi vankilassa asettaa haasteen moniammatilliselle viranomaisyhteistyölle siten, että lapsi tulisi nostaa tarkastelun keskiöön tilanteessa, joka kokonaisvaltaisesti vaikuttaa lapsen elämään. Vaaditaan taitoa, jotta vankilatuomion kaltaisessa vaikeassa tilanteessa otetaan kunnioittavalla tavalla huomioon sekä lapsen että vanhemman oikeudet ja tarpeet. Tämän suunnanoton ehtona on, että lasten asioiden tärkeys tunnustetaan, niiden hoitamista tuetaan ja resursoidaan. ■

Lapset vankilassa -selvityksen rahoitti Valtiontilintarkastajain kanslia ja se toteutettiin Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksella.

Rosi Enroos työskentelee tutkijana, Tarja Pösö sosiaalityön professorina ja Tarja Vierula tutkimusapulaisena Tampereen yliopistossa.

Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta näkyväksi

Ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä ovat, että se on saattanut jatkua jopa vuosikymmeniä, pahoinpitelijöiden kirjo on laajempi ja se voi liittyä vanhetessa tuleviin sairauksiin. Kesällä järjestettiin **Kätketyt äänet** -kampanja iäkkäisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan.

Ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta on yksi perhe- ja lähisuhdeväkivallan muoto. Se voi olla nuoremmassa ikävaiheessa alkaneen väkivallan jatkumoa tai väkivalta voi alkaa vanhetessa elämäntilanteen muutoksen tai sairauksien myötä, kuten esimerkiksi paranoidisena mustasukkaisuutena sekä dementoivien sairauksien yhtenä oireena. Useimmiten viranomaisten tietoon näyttää tulevan aikuisten lasten harjoittama väkivalta ja erityisesti talouteen ja omaisuuteen liittyvä painostus, hyväksikäyttö ja riisto. Väkivallantekijän alkoholi- ja mielenterveysongelmat lisäävät väkivallan ilmituloa. Parisuhdeväkivalta sen sijaan saattaa olla vaikeammin tunnistettava piilo-ongelma. Aikuisten lasten ja puolison lisäksi ikääntyneet saattavat olla lasten, lastenlasten, vävyjen, lankojen ja miniöiden väkivallan ja taloudellisen hyödyn tavoittelun kohteena. Väkivaltaa käyttävä voi olla myös vanhuksen omais- tai muu hoitaja tai muu luottamuksellisessa asemassa oleva henkilö.

Ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan riskitekijöitä ovat huono terveys, fyysisen ja henkisen toimintakyvyn puutteet, avioliitossa oleminen ja asuminen kahdestaan puolison kanssa. Silloin kun pahoinpitelijä on aikuinen lapsi, riskitekijöitä ovat tekijän taloudellinen tai asu-

miseen liittyvä riippuvuus uhrista sekä erilaiset vaikeudet elämässä.

Suomessa keskustelu ikääntyneisiin kohdistuvasta väkivallasta alkoi 1980-luvulla, jolloin Ensi- ja turvakotien liitto kehitti keinoja ikääntyneiden auttamiseksi yhteistyössä poliisin ja sosiaaliviranomaisten kanssa. 1990-luvun alussa toteutettiin Vantaalla projekti, jossa yhden vanhainkodin lyhytaikaishoidon osastolla avattiin turvakotipaikkoja ikääntyneille. Tämän jälkeen toteutettiin 1995–1999 Ikäväki-hanke Kuntokalliosäätiön ja Ensi- ja turvakotien liiton yhteistyönä. Hankkeesta syntyi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstölle suunnattu opas. Tämän jälkeen Suomen vanhusten turvakotiyhdistys (Suvanto ry) on toteuttanut hankkeen vanhustyön ammattityöntekijöiden tukemiseksi. Hankkeesta tuotettiin opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille.

Suomessa ei ole kovin uutta tai yleis-tettävissä olevaa tutkimustietoa ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä. Kivelän ym. tutkimuksen (1992) mukaan naisista 9 % ja miehistä 3 % oli joutunut pahoinpitelyn kohteeksi eläkeiässä. Yksi käytettävissä oleva tutkimus tehtiin haastattelemalla Ähtärin kunnan kaikki 65 vuotta täyttäneet, yhteensä 1086 henkilöä (Kivelä ym. 2001). Perhe-

wäkivaltaa 65. ikävuoden jälkeen oli kokenut naisista 7 % ja 2,5 % miehistä. Naisiin kohdistuneen pahoinpitelyn tapahtumapaikkana oli useimmiten koti, miehillä alle puolessa tapauksista. Heiskasen ja Piispan tutkimuksen (1998) mukaan vuoden aikana parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneita 65–74-vuotiaita naisia oli 2 836 (2 % ikäryhmästä).

1990-luvulla Suomessa on lisäksi tutkittu laitoksessa hoidettavina oleviin vanhuksiin kohdistuvaa kaltoin kohtelua. Fyysinen tai taloudellinen väkivalta pitkäaikaislaitoksissa oli harvinaista, mutta niissä tapahtui hoidon laiminlyöntiä ja iäkkäitä loukkaavaa toimintaa.

Edellä esitetty yhteenveto kertoo, ettei ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta ole vielä ollut laajemman tutkimustoiminnan tai palvelujen kehittämisen kohteena – siitä huolimatta että väestömme ikääntyy nopeimmin Euroopassa.

KAMPANJAN NEUVONTA-PUHELIMEN TULOKSIA

Suomessa järjestettiin kampanja ikääntyviin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan teemalla **Kätketyt äänet** – ikääntyviin kohdistuva väkivalta näkyväksi. Se oli osa sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelmaa 2004–2007 lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Kampanjan suunnit-

SARI GUSTAFSSON / LEHTIKUVA

teli ja toteutti laajapohjainen työryhmä.

Suomen kampanja oli osa ensimmäistä kertaa järjestettävää maailmanlaajuista kampanjaa. Se toteutettiin kansainvälisen INPEA-verkoston (International Network for the Prevention of Elder Abuse) aloitteesta. Kampanjatapahtumien yhteinen päivä oli 15.6.2006. Tuolloin Suomessa järjestettiin kaikille avoin seminaari Helsingissä Paasitornissa. Seminaarin lisäksi avattiin kesäkuun ajaksi ikääntyneille tarkoitettu maksuton neuvontapuhelin. Puhelin oli auki maanantaista perjantaihin klo 12–16. Puhelimeen vastasivat Naisten Linja Suomessa ry:n, Pääkaupunkiseudun omaishoitajat ja läheiset ry:n, Suomen vanhusten turvakotiyhdistys ry:n sekä Vanhustyön keskusliiton koulutetut työntekijät ja vapaaehtoiset. Puhelin toimi sekä suomeksi että ruotsiksi.

Soittoja tuli yhteensä 36; soittajia oli 34. Soittaja oli useimmiten ikääntynyt väkivallan uhri (23); viisi puhelua tuli uhrien huolestuneilta omaisilta tai ystäviltä. Väkivallan uhreista yli kolmannes oli 65–74-vuotiaita ja kolmannes 75–84-vuotiaita. Naisia heistä oli 27 ja miehiä kaksi. Soittajista noin kolmannes oli Etelä-Suomesta. Odotus on, että väkivalta on yleensä jatkunut pitkään, jopa vuosikymmeniä. Tässä pienehkössä joukossa kuitenkin kokemukset olivat melko tuoreita:

viisi oli kokenut väkivaltaa enintään vuoden ajan ja kuusi enintään viiden vuoden ajan. Toisaalta kymmenen soittajaa ilmaisi, että väkivaltaa tapahtui koko ajan eivätkä kaikki kyenneet määrittelemään kestoja vuosissa.

Puolet soitoista koski henkistä väkivaltaa tai väkivallan uhkaa, samoin puolessa tapauksista oli kysymys fyysisestä väkivallasta tai siitä että väkivallan tekijä rikkoi uhrin omaisuutta ja esineitä. Kolmannes soitoista liittyi taloudelliseen hyväksikäyttöön tai omaisuuden riistoon ja painostukseen. Väkivallan tekijöiksi ilmoitettiin kolmanneksessa tapauksista naapuri ja lähes kolmanneksessa aikuinen lapsi. Nykyisiä puolisoita väkivallan tekijöistä oli viisi ja entisiä kaksi. Miehiä tekijöistä oli 18 ja naisia viisi.

Soittajat kokivat väkivallan vuoksi pelkoa, ahdistusta, turvattomuutta, avuttomuutta ja yksinäisyyttä. Puolet uhreista oli kertonut tilanteestaan jollekin viranomaiselle (useimmiten poliisille tai muulle rikosoikeudelliselle taholle), kolmannes muille perheenjäsenille tai sukulaisille ja jotkut olivat hakeneet apua ystäviltä tai tuttavilta. Henkisen tuen lisäksi soittajat halusivatkin useimmiten tietoa rikosoikeudellisista asioista. He halusivat tietoa myös asuntoasioista, omaisuuskymsyksistä ja sosiaalieduista ja -palveluista.

Ikääntyneiden soittajien ongelmat olivat moninaisia, monitahoisia ja he toivat usein esiin myös terveydentilaan liittyviä huolia ja vaivoja. Päivystäjät arvioivat, että jotkut soittajat kärsivät vakavista mielenterveysongelmista, kuten harhaisuudesta.

Kuukauden puhelinkampanja ja päivystysaika oli lyhyt. Neuvontapuhelimesa on syyskuun loppuun asti nauhoite, jossa kerrotaan kampanjan jälkeen neuvontaa ja tukea antavista tahoista. Postikorttikampanjassa informoitiin myös työtä jatkavista tahoista.

Puhelimeen saatiin myös palautetta, ettei puhelinneuvonnasta ole saatu tietoa joillakin alueilla Suomessa lainkaan. Tämä johtunee mm. siitä, etteivät kaikki paikallislehdet ottaneet aihetta palstoilleen. Tästä huolimatta soittojen määrä on rohkaiseva – neuvontapuhelintyön kokemus on, että usein alkuvaiheessa ei tule juuri puheluja. Jo näinkin lyhyen kokemuksen pohjalta voidaan päätellä, että ikääntyneet, heidän omaisensa ja muut läheisensä tarvitsevat ymmärtävää, luotamuksellista ja ammatillisesti laadukasta neuvontaa, ohjausta ja tukea väkivallan ehkäisemiseksi. Viranomaisten puolella korostuu moniammatillisen yhteistyön tarve. Työntekijöiden on myös hyvä olla tietoisia ainakin rikoslaista ja muista oikeudellisista peruskysymyksistä (kuten omaisuuden ja toimeentulon suojaamisesta esimerkiksi edunvalvonnalla) sekä yhteistyöstä poliisin kanssa.

HAASTEITA

Ikääntyviin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen haasteina on kehittää seulonta- ja tunnistamisvälineitä ja lisätä aihe sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön perus- ja täydennyskoulutukseen sekä tuottaa oppimateriaaleja. Lisäksi tarvitaan tutkimustietoa ja tietoa sellaista hyvistä käytännöistä, jotka ovat iäkkäiden itsensä hyväksymiä. Tarvitaan myös yleisen tietoisuuden ja vastuun lisäämistä ongelmasta tiedotuksen avulla. ■

Artikkelin lähdetiedot saa toimituksesta.

Projektipäällikkö Sirkka Perttu Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniasta koordinoi Suomen kampanjaa.

Kansainvälinen rikosuhritutkimus vaikeuksissa

Kansainvälinen rikosuhritutkimus aloitettiin vuonna 1989. Sen tavoitteena on hankkia väestön haastattelututkimuksilla vertailukelpoisia tietoja eräistä rikoksista ja rikollisuuteen liittyvistä tekijöistä. Tutkimus on toistettu vuosina 1992, 1996 ja 2000. Kaikkiaan siihen on osallistunut yli 70 maata kaikista maanosista. Se on toteutettu eri maissa kansallisten asiantuntijoiden johdolla.

Vuodelle 2004 suunniteltu uusi mittaus siirtyi vuoteen 2005 tutkimussopimusta koskevien mutkikkaiden neuvottelujen vuoksi. Vaikeudet syntyivät siitä, että hanke Euroopan unionin maiden osalta koettiin ensimmäistä kertaa toteuttaa Euroopan komission rahoituksella ja tarkoituksena oli, että tutkimusaineistot kerätään keskitetyt erään markkinatutkimuslaitoksen organisaation avulla. Markkinatutkimuslaitoksen kustannukset olivat niin suuret, ettei komission raha riittänyt.

Lisärahoituksen hankkimiseksi jouduttiin perustamaan useita eri osapuolia käsittävä konsortio, jossa myös markkinatutkimuslaitos oli osallisena. Konsortio on luvannut luovuttaa aineistot yleiseen käyttöön heti, kun tulokset on julkistettu. Julkistamisen

on ilmoitettu riippuvan siitä, milloin Euroopan komissio hyväksyy raportin. Hyväksyminen antaa yhä odottaa itseään.

ENSIMMÄISIÄ TULOKSIA

Elokuun lopussa pidetyssä European Society of Criminology vuosikongressissa kerrottiin, että viime vuonna vanhoissa EU-maissa tehdyn rikosuhritutkimuksen mukaan väestöön kohdistuva perinteinen rikollisuus, johon kuuluvat mm. asuntomurrot, varkaudet, ryöstöt ja pahoinpitelyt, on vuonna 2000 tehtyyn mittaukseen verrattuna vähentynyt huomattavasti useimmissa maissa. Myös Suomessa tilanne on tutkimuksen mukaan parantunut.

Konferenssissa yksittäisiä maita koskevat tulokset esitettiin niin, ettei maiden nimiä kerrottu. Syynä salape-

räisyyteen oli juuri se, että vaikka raportti on valmistunut jo viime joulukuussa, sen tuloksia ei saa julkistaa ennen kuin Euroopan komissio on sen hyväksynyt. Viive on yllättävä, sillä ennakkotietoja esitettiin jo vuoden 2005 marraskuussa.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUSTA ARVOSTELTU

Tulosten julkistamisen viipyminen ei ilmeisesti ole johtunut vain viranomaisten vitkuttelusta asioiden eteenpäin viemisessä, vaan osasyynä saattaa olla tutkimuksen toteutusta kohtaan monessa maassa esitetty voimakas kritiikki.

Esimerkiksi Suomen tietojenkeruu tehtiin vain kiinteään puhelinverkkoon kuuluvissa kotitalouksissa asuville ja haastattelut tehtiin kesällä kesän parasta hellekautta. Tämän seurauksena aineis-

tosta puuttuivat ensiksikin sellaiset henkilöt, joilla on vain matkapuhelin, ja edelleen ne, jotka eivät olleet helteellä kotona.

Otantakehikon ongelmallisuus haittaa erityisesti Suomessa, jossa etenkin nuorten kotitalouksissa on usein pelkästään kännykkä. Suomen otos olikin väestöjakaumaltaan voimakkaasti harhainen. Sen seurauksena jäi epävarmaksi, ovatko tietyt muutokset rikollisuuskehityksessä todellisia vai seurausta hutiloinnista tietojen keruussa.

Suomesta poimittiin lisäotos pelkästään matkapuhelinten omistajista. Tämän lisäotoksen tuomat muutokset tuloksiin olivat markkinatutkimuslaitoksen tutkijoiden mukaan pieniä, vaikka otoksia rinnakkain tarkasteltaessa tulokset näyttävät paikoin hyvinkin erilaisilta.

Rikosuhritutkimus on hyvin herkkä instrumentti, joten tulosten luotettavuudelle asetettavat vaatimukset ovat korkeat.

SUNDAY TIMES PUUTTUU PELIIN

Mausteen keitokseen antoi se, että Lontoossa ilmestynyt Sunday Times oli saanut käyttöönsä tutkimuksen raporttiluonnoksen, jota ei ole virallisesti julkistettu. Tiedot olivat markkinatutkimuslaitoksen kaikille avoimessa internetosoitteessa.

Lehti tietysti julkaisi Britanniaa ja Irlantia koskevat tulokset (27.8.2006), erityisesti siksi, että rikosluvut näissä maissa olivat EU:n korkeimmat. Rikollisuustilanne on Irlannin ohella pahentunut myös Belgiassa, vaikka se muissa maissa on vertailutulosten mukaan parantunut. Näin siis Sunday Timesin mukaan.

TUTKIMUSLAITOS PUOLUSTAUTUU JA TUTKIJAT KOMMENTOIVAT

Markkinatutkimuslaitoksen nettisivuilta löytyi muutaman päivän kuluttua artikkelin julkaisemisesta kirje, jossa todettiin, ettei raporttia ole julkaistettu, ja että Sunday Timesin artikkeli sisälsi harhaanjohtavaa ja epätäydellistä tietoa. Samalla kiistettiin markkinatutkimuslaitoksen johtajan väittäneen lehdessä esitetyllä tavalla, että tulosten julkistamisen viivästyminen on saattanut johtua poliittisista syistä.

Edelleen markkinatutkimuslaitoksen tiedottaja lähetti kirjeen hankkeen asiantuntijoille, jossa hän paheksui Sunday Timesin "hakke-

rointia". Asiantuntijat vastasivat listalla huolen aiheita, jotka koskivat tutkimuksen toteuttamista, sillä on ilmeistä, että eri maissa viranomaiset tulevat halukkaasti käyttämään lukuja eri tarkoituksiin, jolloin asiantuntijat joutuvat esittämään arvioita tulosten luotettavuudesta. Huolta aiheuttivat mm. kenttätöiden vaihteleva ajoitus, otantamenetelmä, eroavuudet eri maissa käytetyissä lomakkeissa sekä otoksen rajoittuminen lankapuhelmiin, samoin se, että analyysija ei ole toteutettu yhteistyössä paikallisten asiantuntijoiden kanssa kuten kansainvälisen rikosuhritutkimuksen aikaisemmillä kieroksilla. Pelättiin myös, että tulokset eivät näistä syistä ole tosiasiallisesti vertailukelpoisia sarjan edellisiin tutkimuksiin, jolloin myös esimerkiksi lisääntymistä ja vähentymistä koskevilta tulkinnoilta menisi pohja.

Esimerkki siitä, että asiantuntijoiden huoli tulosten käyttötavoista on aiheellinen, on jo Sunday Timesin artikkeli, jonka Irlannin numerossa oli oppositiopoliitikon vuodatus hallituksen epäonnistumisesta rikollisuuden ehkäisyssä.

Kansainvälistä rikosuhritutkimusta koskeva keskustelu jatkuu ilmeisesti vilkkaana lähikuukausina. Rikosuhritutkimus on hyvin herkkä instrumentti, joten tulosten luotettavuudelle asetettavat vaatimukset ovat korkeat.

Suomea koskevia kansainvälisen rikosuhritutkimuksen tuloksia emme valitettavasti voi esittää tässä artikkelissa. Toivottavasti julkaisulupa saadaan ennen Haasteen seuraavan numeron painoon menoa. Uutta rikollisuutta koskevaa tietoa on kuitenkin saatavissa toisesta lähteestä.

UUSI EUROPEAN SOURCEBOOK JULKISTETTU

Rikosuhritutkimukset kuvaavat viranomaislähteistä (poliisitilastosta) riippumattomalla tavalla väestön rikoksen kohteeksi joutumista. Toisen kiinnostavan näkökulman rikollisuuden kehitykseen Euroopassa tarjoaa vastikään julkaistu European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics.

Sen mukaan poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset ovat vähentyneet Euroopassa. Sen sijaan poliisin tietoon tulleet ryöstöt, seksuaalirikokset ja väkivalta eivät ole vähentyneet, vaan ovat pikemminkin lievässä kasvussa. Tiedot vastaavat näiden lähteiden pohjalta saatavaa tilannekuvausta Suomesta.

Usein viitataan väestön ilmoitusalttiuden kasvuun lisääntyneen poliisin tietoon tulleen rikollisuuden selityksenä. Yhdeksi ilmoitusalttiutta lisääväksi tekijäksi on katsottu väestön ikääntyminen. Väkivalta eri muodoissaan kohdistuu etupäässä nuorehkoihin henkilöihin, joiden ilmoittamishalukkuus on pienempi kuin heitä vanhempi-

en. Entä onko omaisuusrikosten ilmoittamisalttiuus vähentynyt? Niissähän on usein taustalla vakuutuskorvauksen saaminen. Siten näyttää siltä, ettei omaisuusrikollisuuden vähenemisen taustalla ole ilmoitusalttiuden muutoksen kaltainen tilastointilähteestä johtuva tekijä. ■

Kansainvälinen rikosuhritutkimus on toteutettu haastatteleamalla puhelimitse noin 2000 16 vuotta täyttäneitä henkilöä kussakin maassa. 15 vanhan jäsenmaan lisäksi tutkimus on toteutettu Puolassa, Unkarissa ja Virossa sekä EU:n ulkopuolisista maista Norjassa ja Islannissa, joita koskevia tuloksia ei EU:ta koskevassa raportissa ole analysoitu.

European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics (2006). Third edition. WODC 241. (www.wodc.nl). Sourcebookissa on poliisitilastojen ohella tietoja syyttäjien ja tuomioistuinten toiminnasta ja rangaistusten toimeenpanosta eri maissa sekä tietojen vertailtavuuteen liittyvistä ongelmista.

Kirjoittajat työskentelevät Euroopan kriminaalipoliitikan instituutissa Heunissa.

Sosiaaliset ongelmat kasautuvat rikollisilla

Sosiaalisten ongelmien kasautumisella tarkoitetaan sitä, että yhden sosiaalisen ongelman esiintyminen lisää muiden todennäköisyyttä. Jos sosiaaliset ongelmat alkavat kasaantua, niihin olisi tärkeää puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näin saataisiin estettyä uusien ongelmien syntyminen ja esimerkiksi niiden vuoksi yhteiskunnasta syrjäytyminen. Tässä tarkasteltavana ovat yhdyskuntapalveluun vuosina 2003–2004 tuomitut.

Sosiaaliset ongelmat vaikeuttavat sopeutumista yhteiskuntaan ja ovat yhteydessä rikollisuuteen. Tässä tarkastellaan päihdeongelmaa, asunnottomuutta, työttömyyttä, toimeentulo-ongelmia, aikaisempaa rikostausta sekä rikollisuuteen altistavia sosiaalisia suhteita ja ajankäyttöä. Monia rikollisuuteen liittyviä ongelmia ei voida tarkastella tilastoaineiston puutteen vuoksi. Tällaisia ongelmia ovat mm. lapsuuden kokemukset, yksilön asenteet rikoksia ja uhreja kohtaan, perhetilanne ja ongelmanratkaisutaidot.

Kirjoituksessa ei pystytä vastaamaan kysymykseen, mitkä ovat sosiaalisten ongelmien syy-seuraussuhteet, vaan tarkastellaan ainoastaan niiden tilastollisia yhteyksiä. Esimerkiksi jos havaitaan, että työttömyydellä ja aikaisemmalla rikoshistorialla on

voimakas tilastollinen yhteys, ei voida olla varmoja, lisääkö työttömyys rikoksen tekemisen riskiä vai lisääkö aikaisempi rikostausta työttömyysriskiä.

Esimerkiksi työnteon estyminen rikoksen ja sen seuraamuksen vuoksi (vankeus, ajokortin menettäminen) voivat olla työnantajalle työsuhteen purkuperuste. Tai voihan olla, että päihdeongelma vaikuttaa molempiin lisäämällä työttömyysriskiä ja rikosriskiä.

Sosiaaliset ongelmat ovat rikollisuuteen vaikuttavia dynaamisia tekijöitä, joten niihin voidaan vaikuttaa. Niiden syy-seuraussuhteita pitäisi tulevaisuudessa pystyä tunnistamaan paremmin, jotta rikollisuuden ja ylipäänsä syrjäytymisen ehkäisyssä osattaisiin puuttua oikeisiin sosiaalisiin ongelmiin oikealla hetkellä.

TILASTOAINEISTO

Tilastoaineisto muodostui yli 6 000 yhdyskuntapalveluun vuosina 2003–2004 tuomitun soveltuvuusselvityksestä. Soveltuvuusselvityksessä arvioidaan syytetyn mahdollisuuksia selviytyä yhdyskuntapalvelusta. Selvityksessä kartoitetaan syytetyn elämäntilanne sekä motivaatio yhdyskuntapalvelun suorittamiseen.

Tilastojen mukaan sosiaalisia ongelmia esiintyy yhdyskuntapalveluun tuomituilla selvästi enemmän kuin koko väestöllä keskimäärin. Asumisongelma todettiin 10 prosentilla tuomituista. Toimeentulovaikeuksia oli 37 prosentilla. Päihdeongelmista kärsi 56 prosenttia tuomituista. Vakavaksi päihdeongelma oli todettu neljällä prosentilla. Sosiaalisten suhteiden katsottiin 27 prosentilla altistavan uusintarikollisuudelle. Tuomituista 36 prosentilla vapaa-

ajan käytön katsottiin altistavan uusintarikollisuudelle. Työttömiä oli yli 54 prosenttia ja 91 prosentilla oli aikaisempi rikosrekisterimerkintä.

PÄIHTEET ENITEN YHTEYDESSÄ MUIHIN ONGELMIIN

Tilastoaineistoa tarkasteltaessa havaittiin esimerkiksi, että työttömyyden todennäköisyys oli keskimääräisellä tuomitulla 55 prosenttia. Toimeentulo-ongelmilla oli merkittävin yhteys työttömyyteen. Niillä, joilla oli todettu toimeentulo-ongelmia, oli 32 prosenttiyksikköä suurempi työttömyyden todennäköisyys kuin muilla. Lisäksi niillä, joiden ajankäyttö lisäsi uusintarikollisuutta, oli 22 prosenttiyksikköä suurempi todennäköisyys työttömyyteen verrattuna niihin, joilla vapaa-aika ei siihen altistanut. Kummassakin sosiaalisessa

Empiiriset tulokset antavat tukea ajatukselle, että päihdeongelmaan vaikuttaminen voi olla vaikuttavin tapa puuttua uusintarikollisuuteen ja rikosten tekemiseen ylipäänsä.

ongelmassa (toimeentulo ja ajankäyttö) voidaan helpommin olettaa, että työttömyys on enemmänkin syy kuin seuraus.

Mielenkiintoinen tulos on se, että niillä, joilla on aikaisempi rikosrekisterimerkintä, työttömyyden todennäköisyys oli 17 prosenttiyksikköä suurempi kuin ensikertalaisilla. Esimerkiksi MTV3:n uutinen 7.6.2006 tukee tätä käsitystä: ”Vapautuvien vankien on yhä vaikeampi saada töitä. Vaikka työllisyystilanne on muuten parantunut, vapautuvat vangit eivät onnistu palaamaan työmarkkinoille”.

Tuomitun sosiaalisilla suhteilla ei ollut merkittävää yhteyttä työttömyyden todennäköisyyteen. Lisäksi päihdeongelman yhteys työttömyyteen oli paljon pienempi kuin muissa sosiaalisissa ongelmassa. Vakavasta päihdeongelmasta kärsivillä työttömyyden todennäköisyys oli 9 prosenttiyksikköä suurempi kuin niillä, joilla ei ollut päihdeongelmaa. Naisilla oli miehiä merkittävästi suurempi todennäköisyys työttömyyteen (13 prosenttia). Voi olla, että rikoksesta seuraava mainekustannus on naisille paljon suurempi kuin miehille.

Kaiken kaikkiaan päihdeongelma on kaikkein merkittävin sosiaalinen ongelma. Se oli viidessä ongelmassa kuudesta yksi merkittävimmistä tekijöistä. Ainoastaan työttömyydessä päihdeongelma ei ollut merkittävimpiä tekijöitä. Aikaisempi rikoshistoria ei ollut merkittävimmin yhtey-

dessä yhteenkään sosiaaliseen ongelmaan. Ainoastaan työttömyyden ja aikaisemman rikoshistorian välillä oli voimakas tilastollinen yhteys.

Kysymykseen, kasautuvatko sosiaaliset ongelmat rikollisille, voidaan vastata lyhyesti: kyllä. Esimerkiksi missään empiirisessä mallissa kahden sosiaalisen ongelman välillä ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää negatiivista riippuvuutta. Lisäksi jokaiseen ongelmaan oli merkitsevästi yhteydessä usea sosiaalinen ongelma. Esimerkiksi toimeentulo-ongelmaa tarkasteltaessa ainoastaan aikaisempi rikoshistoria ei ollut siihen tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä.

PÄIHDEONGELMAAN KANNATTAA PUUTTUA

Päihdeongelmaan puuttuminen on hyvä vaihtoehto rikollisten sosiaalisten ongelmien kasautumisen katkaisuun, koska päihdeongelma oli yhteydessä niin moneen sosiaaliseen ongelmaan. Toisaalta päihdeohjelmien vaikuttavuudesta tulisi olla lisätietoa, jotta voitaisiin olla varmoja, että päihdeongelmaa saataisiin ylipäänsä vähennettyä kuntoutuksen avulla.

Päihdeongelman vaikutus uusintarikollisuuteen on toki tiedostettu. Vankien jälkihuoltoryhmän raportissa (2006) pohditaan rikoksista rangaitujen tuen tarvetta. Raportissa todetaan, että uusintarikollisuuden ehkäisemisen ja asiakkaiden selviytymisen kannalta keskeisintä on päästä vai-

kuttamaan päihdeongelmiin. Vangeista yli 70 prosentilla on vaikea päihdeongelma, joten ongelmakäytön vähentäminen tai sen seurauksien lievitäminen esimerkiksi jatkamalla vankilassa aloitettua kuntoutusta vapautumisen jälkeen on erityisen hyödyllistä. Empiiriset tulokset antavat tukea ajatukselle, että päihdeongelmaan vaikuttaminen voi olla vaikuttavin tapa puuttua uusintarikollisuuteen ja rikosten tekemiseen ylipäänsä.

Koska sosiaaliset ongelmat kasautuvat rikoksentekeijöille ja ongelmien syy-seuraussuhteet ovat monimutkaisia, on ajateltu, että rikollisille suunnatuissa toimenpideohjelmissa tulisi keskittyä useampaan sosiaaliseen ongelmaan vaikuttamiseen yhdellä kertaa. Esimerkiksi Cognitive Skills -ohjelma on tällainen toimenpideohjelma vangeille.

Empiiristen tulosten perusteella ei voida sanoa, minkälainen sosiaalisten ongelmien dynamiikka on syy-seuraussuhteiltaan. Toisaalta empiiristen tulosten perusteella voidaan antaa kaksi suositusta: sosiaaliin ongelmiin kannattaa puuttua aikaisessa vaiheessa, jotta kasautumiskierrettä ei pääse syntymään, ja rikollisille suunnattujen toimenpideohjelmien tulisi vaikuttaa moneen ongelmaan samalla kertaa eikä keskittyä pelkästään yhteen. Esimerkiksi työkyvyn parantamiseen keskittyvällä ohjelmalla ei ole välttämättä vaikutusta (tai vaikutus on vähäistä) rikolli-

sen hyvinvointiin tai uusintarikollisuuteen, jos muihin ongelmiin, kuten päihdeongelma ja asenteisiin, ei yritetä vaikuttaa samanaikaisesti.

Sosiaalisten ongelmien kasautumisen dynamiikasta olisi mahdollista saada lisätietoa tarkastelemalla kasautumista esimerkiksi vangeille tehtyjen työ- ja toimintakykyä sekä riskiä ja tarvetta koskevien arvioiden perusteella. Esimerkiksi lapsuuden ongelmien vaikutus aikuisiän sosiaaliin ongelmiin olisi tärkeä tieto rikollisuuden ehkäisyssä. Perhetaustan merkitys on myös tiedostettu yleisesti rikosten torjunnassa. YK:n rikosten torjuntastrategioiden käsikirjassa todetaan, että ”rikollisuuden ehkäisyn avain näyttäisi olevan terveellisten perhe-elämäntapojen ja keskinäisongelmien ratkaisutaitojen tukemisessa ja – ongelmatapauksissa – toimissa, joilla voidaan puuttua varhaiseen lapsuuteen”. Samalla tutkimustietoa tarvitaan myös eri sosiaalipolitiikan osa-alueiden, perhepolitiikan, koulutuspolitiikan, nuorisopolitiikan, työllisyyspolitiikan, terveyspolitiikan ja asuntopolitiikan, rikoksia ehkäisevästä vaikutuksesta. ■

Lähteet: Keinänen, Anssi (2006) Kasautuvatko sosiaaliset ongelmat rikollisilla? tutkimus yhdyskuntapalveluun tuomituista. Tutkimus julkaistaan Edilexissä (www.edilex.fi/lakikirjasto).

Kirjoittaja on oikeustaloustieteen lehtori Joensuun yliopistossa.

Kriminaalipolitiikkaa hyvinvointivaltiossa

Tuomittujen perusturva toteutuu epätasaisesti

Hyvinvointivaltion ja toteutetun kriminaalipolitiikan välillä on suhteellisen selkeä tilastollinen yhteys: kaikissa pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa on ollut selvästi vähemmän tarvetta kovimpiin rangaistusvaihtoehtoihin ja ylipäätään vankeusrangaistuksen käyttöön kuin muualla Länsi-Euroopassa – Itä-Euroopasta puhumattakaan.

Voidaan katsoa, että eri valtioissa valitulla kriminaalipoliittisella linjalla on kulttuurista jatkuvuutta ja siten suhteellista itsenäisyyttä. Toisaalta voidaan yhtä perustellusti arvioida, että vahvan universalistisen hyvinvointivaltion maissa on ollut mahdollista toteuttaa systemaattisesti rationaalista seuraamuspolitiikkaa. Tästäkin syystä on tärkeää arvioida hyvinvointivaltion kehitystä: valitun seuraamuspolitiikan perusvaihtoehdot palautuvat hyvinvointivaltion kulttuuriseen linjaan – vaikka joskus pienin poikkeamin – ja toisaalta taas vahva hyvinvointivaltio on oleellinen osa vaikuttavaa kriminaalipolitiikkaa. Hyvinvointivajeiden tehokas korjaaminen ja turvaverkkojen riittävä ylläpito on sinällään vaikuttavaa kriminaalipolitiikkaa, eikä sovi väheksyä sen merkitystä myöskään uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Oikeusministeriö asetti kesäkuussa 2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida normaalisuuseriaaiteen toteutumista rikosseuraamuksiin tuomittujen kohtelussa. Käytännössä arvioitavana oli

vähimmäisturvan, keskeisen sosiaalivaikutusjärjestelmän, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen, riittävien palvelujen, julkisen työvoimapalvelun, asumisjärjestelmien sekä sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen viranomaisten tulkinnoissa, ohjeissa, toimintakäytännöissä ja lainsäädännössä – tämä kaikki katsottuna vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen kohtelussa.

Tehtävä osoittautui mielenkiintoiseksi: se merkitsi hyvinvointivaltion rajojen tutkimista tilanteessa, jossa perustuslaki on vastikään uudistettu, vankeuslakipaketti hyväksytty ja suomalaista sosiaaliturvaa reivattu kattavampaan suuntaan. Sosiaalihuollon asiakkaiden ja terveydenhuollon potilaiden oikeuksia on viime vuosina vahvistettu tavalla, jonka voi tulkita hyvinvointivaltiokehityksen painopisteen muutokseksi järjestelmälähtöisyydestä asiakaslähtöisyyden suuntaan.

NORMAALISUUSERIAATE JA SEN TULKINNAT

Rikosseuraamusten yhteydessä normaalisuuseriaaiteella tarkoitetaan yhtäältä sitä, että olot rangaistuksen aikana ja rangaistuslaitoksessa on järjestettävä siten, että ne vastaavat mahdollisimman paljon yhteiskunnan elinoloja yleensä. Tässä suhteessa luonnollisesti rangaistuksesta sinänsä aiheutuu merkittäviä, lakiin perustuvia rajoituksia. Toisaalta käsitteellä

tarkoitetaan sitä, että seuraamukseen ei kuulu ylimääräisiä eli lakiin perustumattomia rajoituksia. Kaikissa Pohjoismaissa käsitettä käytetään periaatteessa yhteneväisesti, mutta osoittautui, että sen tulkinnot vaihtelevat maasta toiseen.

Muussa hyvinvointijärjestelmässä normaalisuuseriaaiteella on pitkät perinteet. Aikanaan sen lanseerasi käyttöön sosiaalihuollon periaatekomitea, jonka työ ajoittui 1960–70-lukujen vaihteeseen. Marraskuun liikkeen ja vastaavien sosiaalivaltio-kriittisten painotusten merkitys oli huomattava komitean linjauksissa. Se merkitsi kansalaisten oikeuksien kunnioittamista ja sosiaalihuollon rajoittamista, yleisten palveluiden ensisijaisuutta ja leimaamisen välttämistä. Sittemmin käsitettä on käytetty paljolti synonyymisesti asiakaslähtöisyys-termin kanssa. Se korostaa asiakkaiden oikeuksia ja lisääntyvää puhevaltaa heitä itseään koskeissa ratkaisuisissa.

Normaalisuuseriaaiteen noudattamisen vaatimus antaa kiinnostavan jännitteen seuraamuspolitiikan kehittämiseksi, koska käytännön johtopäätökset ovat eri järjestelmissä toisinaan täysin päinvastaiset: yleisesti siitä seuraa hyvinvointivajeiden kompensoinnin vaatimus siten, että erityisesti huono-osaisimpien toimintaedellytyksiä parannetaan. Seuraamusjärjestelmässä käsite on pikemminkin teknisessä käytössä (tilat, asumisratkaisut, normien noudattaminen), mutta toimin-

tavajeita kompensoivat toimet kohdentuvat käytännössä enemmän parhaiten selviytyviin: työkykyisimpiin, motivoituneimpiin ja yhteistyökykyisimpiin asiakaisiin.

Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen kohtelussa normaalisuusperiaate toteutuu huomattavasti paremmin ja johdonmukaisemmin kuin vankien tai tutkintavankien kohtelussa – ehkä juuri siksi, että palveluihin, etuuksiin ja elinolosuhteisiin liittyvät ratkaisut tehdään yhteiskunnan peruspalvelujärjestelmissä. Työn kuluessa kävi yhä ilmeisemmäksi, että kriminaalipolitiikan paikka on pikemminkin hyvinvointivaltion ytimessä kuin sen reuna-alueilla.

Eräissä tilanteissa vankeinhoidolliset määritellyt tuottavat kuitenkin esteitä vankien perusoikeuksien toteutumiselle ja selviytymisedellytyksille. Hyvä esimerkki voisi olla ongelmallinen vankityön ja -palkkauksen määrittely vielä uudessakin vankeuslaissa. Oma lukunsa on erilaisten toimintarahojen alhainen taso. Ratkaisujen yhteiskunnalliset seuraukset vangeille ovat tätäkin ongelmallisempia pitkällä tähtäimellä: kun työstä ei synny työsuhdetta, yhteiskunnan julkiset työvoimapaalvelut ja kuntouttavan työtoiminnan järjestelmät eivät aktivoitu. Epävarmoille ja valikoiville projekteille on tehty rakenteellinen kestoilaus.

Työtä riittää kuitenkin myös muun perusturvan toteutumisessa: erilaiset ensisijaiset, kaikille kansalaisille tarkoitetut sosiaalivakuutuselliset järjestelmät kohtelevat tutkintavankeja, vankeja, sakkovankkeja ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittuja paikoitellen hyvinkin eri tavoin. Kokonaisuutena vankeinhoitoa ja muuta hyvinvointivaltiollista järjestelmää kehitettäessä tulisikin nykyistä tarkkarajaisemmin arvioida, mitkä ratkaisut johtuvat – väistämättömistä tekijöistä, joihin luetaan seuraamuksen luonteesta sinällään koituvat seuraukset, esimerkiksi vapauden menetykset; – ehdollisista tekijöistä, joihin luetaan seuraamuksen ja yhteiskunnan tukijärjestelmien periaatteiden yhteensovittaminen; sekä – interventiotekijöistä, joihin kuuluvat rikosseuraamusjärjestelmän sisäiset, rangaistujen tulevaa selviytymistä lisäävät ja toimintavajeita kompensoivat toimenpi-

teet täydennettynä normaalisuusperiaatteen mukaisesti niillä yhteiskunnallisilla tukitoimilla, joita esimerkiksi koulutusjärjestelmä ulottaa seuraamusjärjestelmään.

Pääosin sisäisesti valvotuissa järjestelmissä – joihin ei liity yksityiskohdissaan ainakaan oleellista demokraattista kontrollia – on aika ajoin erityisen tarkoin pohdittava sekä toiminnallisten että lainsäädännöllisten ratkaisujen seurauksia myös kansalaisen tasolla erityisen tarkoin.

OHJELMALLINEN ETENEMINEN?

Nykytilanteen vinoutumien korjaaminen näyttäisi edellyttävän pitkäjännitteistä ohjelmallista työtä, joka vaatii erityisesti vankeinhoidon sitoutumista, mutta käytännössä se edellyttää myös poliittisia päätöksiä ja useiden hallinnonalojen johdonmukaista yhteistoimintaa. Rikosseuraamusalan neuvottelukunta on lupautunut järjestämään työseminaarin työryhmän esitysten arvioimiseksi ja toteuttamiseksi. Se onkin hyvä lähtökohta, koska neuvottelukunnassa ovat edustettuina kaikki oleelliset tahot. Käytännössä selviytystyöstä avautuu kuitenkin niin monitahoinen kokonaisuus, että ilman hallitusohjelmatasoista poliittista sitouttamista edes keskeisimpiä ongelmia voi olla vaikea ratkaista.

Haastavaan ohjelmakokonaisuuteen tulisi sisällyttää ainakin seuraavia elementtejä:

Ensinnäkin sosiaalivakuutuksen kattava ja yhdenmukainen toteutus olisi turvattava. Eri ryhmien kohtelu vaihtelee etuuskittain kohtuuttoman paljon. Näiden ensisijaisjärjestelmien johdonmukainen toimivuus vähentäisi oleellisesti myös tarveharkintaisen toimeentulotuen tarvetta ja käyttöä. Vankeusvankien kohtelussa syntyy eniten katkoksellisuutta, ja sakkovankien ja tutkintavankien tilanne vaihtelee puolestaan etuuskittain. Perustuslain yhdenvertaisuuslähdekohdan näkökulmasta tilanne on ongelmallinen. Tilanteen korjaaminen edellyttää osittain lainsäädännön kehittämistä, mutta koska nykyiset väliinputoajaryhmät ovat kokonaisuudessaan pieniä, kustannukset eivät oleellisessa määrin kasvaisi. Sosiaalivakuutuksen kattavuuden ja riittävyden ke-

hittäminen on myös yksi sosiaali- ja terveysministeriön strategisista painoalueista.

Toiseksi viranomaisten tulkintaohjeistusta tulisi monilta osin täsmentää. Uusimista ja täsmentämistä kaipaavasti erityisesti ehkäisevän ja harkinnanvaraisen toimeentulotuen käytön ohjeistus kohderyhmittäin ja tilanteittain.

Kolmanneksi sosiaalista, lääkinnällistä ja ammatillista kuntoutusta tulisi lähentää yhteiskunnan normaalijärjestelmiin sekä sisällön, organisoimien että päätöksentekojärjestelmien osalta. Tästä strategiasta työryhmä käytti termiä kuntoutuksen valtavirtaistaminen. Se nostaisi yksilöllisen kuntoutuksen jatkuvuuteen liittyvän kysymyksen järjestelmätasolle ja siten paremmin hallittavaksi. Päällekkäinen työ ja kuntoutuksen jatkuvuuteen liittyvä satunnaisuus vähenisivät olennaisesti. Samalla periaatteella tulisi kehittää myös vankityötä, jossa nykytilanteessa keskeisimpien tavoitteiden tulisi olla yksilön selviytymisvajeiden paikkaaminen suhteessa toimiviin työmarkkinoihin, kehityksessä oleviin välityömarkkinoihin ja siten rakenteellisen työttömyysongelman ratkaisupyrkimyksiin yleensä.

Neljänneksi asumisen tukijärjestelmät ovat hajanaisia, yleisen asumistuen ja eläkkeensaajan asumistuen hallinnoinnissa on sekä kohderyhmittäisiä että maksatuksen kestoon liittyviä eroja. Kuntien tukitoimet eivät nivelly johdonmukaisella tavalla kumpaankaan. Asumiseen liittyvät ongelmat ja asunnottomuus ovat edelleen yksi keskeisimpiä vapautumisvaiheen ongelmia.

Viidenneksi vankien velkajärjestelymahdollisuuksia tulisi olennaisesti kehittää. Työryhmä katsoi, että velkaantuneiden oman aktiivisuuden ylläpito velkojensa ja sitoumustensa hoitoon olisi ensiarvoisen tärkeää, ja sen pitäisi olla ohjelmallinen osa yksilöllistä rangaistuksenaikaista suunnitelmaa. ■

Työryhmän raportti löytyy oikeusministeriön verkkosivuilta www.om.fi/julkaisut.

Kirjoittaja on neuvotteleva virkamies oikeusministeriössä.

Kriminaalipolitiikan haasteet ja tulevaisuus

Oikeusministeriön tulevaisuuskatsauksessa keskeisiksi tulevaisuuden haasteiksi kriminaalipolitiikan alueella nostettiin rikosasioiden käsittelyketjun virtaviivaistaminen ja aukkojen paikkaaminen, vankeinhoidon uudistaminen sekä lainrikkojien kuntouttaminen.

Valtioneuvoston kanslia pyysi tammikuussa ministeriöitä valmistelevaan hallinnonalaltaan tulevaisuuskatsauksen, jossa kuvataan noin 8–10 vuoden aikajänteellä hallinnonalan keskeisiä kehitystekijöitä ja ongelmia sekä analysoidaan ratkaisuvaihtoehtoja. Tulevaisuuskatsaukset ovat tarkoitettu poliittisen keskustelun pohjustukseksi ja puolueiden käytettäväksi ensi kevään hallitusneuvotteluissa. Tarkoituksena oli, että katsauksissa voidaan ottaa esiin vaikeita ja arkojakin asioita. Tulevaisuuskatsaukset edustavat virkamiesnäkemystä eikä niitä ole käsitelty poliittisesti.

RIKOLLISUUTEEN VAIKUTTAVAT KESKEISET MUUTOSTEKIJÄT

Talouden kansainvälistyminen ja ihmisten liikkuminen heijastuu monella tasolla suomalaisen yhteiskuntaan. Pääsääntöisesti maamme hyötyy kehityksestä, mutta se sisältää

myös riskejä. Ihmisten lisääntyvä liikkuminen voi johtaa rajat ylittävän rikollisuuden, huumausainerikollisuuden ja etnisten konfliktien kasvuun. Oikeusjärjestyksessä tämä näkyy esimerkiksi rajat ylittävänä oikeusjuttuina, kansainvälisen virka-avun lisääntymisenä ja ulkomaalaisten vankien määrän kasvuna.

Keskeinen tulevaisuuden uhkatekijä on joidenkin ihmisryhmien syrjäytyminen yhteiskuntaelämästä. Syrjäytyminen on yhteydessä työttömyyteen, velkaongelmiin, asunnottomuuteen, puutteelliseen koulutukseen, rikollisuuteen ja päihdeongelmiin. Alkoholipolitiikassa viime vuosina tapahtuneiden muutosten johdosta päihdeongelmista kärsivä väestönosa on entistä suuremmassa terveys- ja syrjäytymisriskissä ja alkoholinkulutukseen liittyvät väkivaltarikokset voivat tulevaisuudessa lisääntyä. Pidemmällä aikavälillä vaarana on myös syrjäytymisen

”periytyminen”.

Tietoverkkoihin liittyvä rikollisuus voi yleistyä ja muuttaa nopeasti muotoaan. Tietoyhteiskunnan haavoittuvuus voi muodostua keskeiseksi tulevaisuuden uhkakuvaiksi. Tietoverkkojen kautta rikollisuuden mallit leviävät entistä helpommin ja nopeammin. Eräs keskeinen kehitystrendi on rikollisuuden pelon lisääntyminen. Tähän vaikuttavat sekä väestön ikääntyminen että median raflaava rikosuutisointi. Erityisesti väkivaltarikosten lööppiutisointi vääristää kuvaa yhteiskunnan rikollisuustilanteesta.

Tulevaisuudessa ei kuitenkaan ole nähtävissä pelkkiä uhkakuvia. Väestön ikääntymiskehityksen todennäköinen seuraus on rikollisuuden vähentyminen. Muutoinkaan rikollisuudessa ei viime vuosina ole ollut nähtävissä merkittäviä muutostrendejä. Suomi on kansainvälisessä vertailussa turvallisesti koettu alhaisen rikollisuuden maa.

Meille on kuitenkin luonteenomaista väkivaltarikollisuuden – erityisesti henkirikollisuuden – runsaus.

Suomen hyvä rikollisuustilanne selittyy osittain tasaisella tulonjaolla ja varallisuuden jakautumisella sekä hyvillä kouluttautumismahdollisuuksilla. Tulevaisuudessa työelämän osaamisvaatimukset kuitenkin lisääntyvät eikä osa väestöstä voi tai halua sopeutua tähän kehitykseen. Työttömyys ja muut toimeentuloa vaikeuttavat ongelmat – kuten tilapäiset työsuhteet ja kotitalouksien velkaantuminen – lisäävät tuloeroja, köyhyyttä ja syrjäytymisriskiä. Asunnottomuus saattaa osittain vahvistaa syrjäytymiskehitystä erityisesti kasvualueilla. Nämä muutokset tulevat osaltaan vaikuttamaan rikollisuuteen ja turvattomuuteen maassamme. Tulevaisuudessa rikollisuus on entistä selvemmin köyhyysongelma, jollei tulonsiirtojärjestelmällä tai muilla toimenpiteillä kyetä

RIIKKA KOSTAINEN

Resurssien käyttäminen rikoksentehtävien vankilaan sijoittamiseen ei ole inhimillisesti eikä kustannustehokkuuden kannalta ajateltuna optimaalinen ratkaisu.

hillitsemään toimeentulon vaikeuksia.

TOIMIVA RIKOSOIKEUSJÄRJESTELMÄ

Rikosvastuun tehokas toteutuminen edellyttää, että eri viranomaisten toiminta nähdään yhtenä kokonaisuutena tutkinnan käynnistymisestä aina oikeudenkäyntiin asti. Eri viranomaiset toimivat usein omista lähtökohdistaan eikä rikosprosessin eteneminen ole aina saumatonta. Rikosasioiden kokonaiskäsittelyn kesto on liian pitkä. Rikosprosessin kitkatonta kulkua pyritään edistämään erityisesti poliisin ja syyttäjän yhteistyöllä esitutkinnassa sekä tehostamalla tuomioistuineläytöksen toimintaa.

Rikosasioiden käsittelyketjun voimavarojen kohdentaminen on tärkeä kehittämisalue. Poliisi voi jättää esitutkinnan toimittamatta, jos kyseessä on vähäinen rikos. Lisäksi syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä,

ettei esitutkintaa toimiteta tai se keskeytetään, jos hän tulisi jättämään syytteen nostamatta. Ongelmana on, että esitutkinnan rajoittamista on käytetty vähänlaisesti ja vaihtelevasti eri kihlakunnissa. Poliisin ja syyttäjän voimavarojen järkevä ja kustannustehokas kohdentaminen toteutuu sitä paremmin, mitä varhaisemmassa vaiheessa rajoittamisesitys ja -päätös tehdään.

Lokakuun alussa voimaan tulevan uuden lainsäädännön perusteella esitutkinta voidaan lopettaa, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevaan asiaan ja odotettavaan seuraamukseen. Uusi esitutkinnan rajoittamista edistävä lainsäädäntö tulee omaksua nopeasti yhdenmukaiseen käyttöön. Lisäksi syyttäjän tulee nykyistä useammin käyttää lain suomia mahdollisuuksia jättää syyte nostamatta.

Muista Pohjoismaista poi-

keten Suomessa poliisi on sijoitettu eri hallinnonalalle kuin muut rikosprosessista vastaavat viranomaiset. Myös Suomessa on käyty keskustelua poliisin sijoittamisesta oikeusministeriön hallintoon. Nykyinen kahden ministeriön järjestelmä edellyttää erityisen tiivistä yhteistyötä ja tiedonkulkua rikosprosessin toimijoiden välillä.

VANKEINHOIDON UUDISTAMINEN

Vankimäärän kasvu on aiheuttanut lisäresurssitarpeita. Viime vuosina nousutta vankilukua on mahdollista laskea yhteiskunnan turvallisuuden siitä kärsimättä. Yhteiskunnan tulisi ehkäistä rikollisuutta ensisijaisesti muiden kriminaalipoliittisten keinojen avulla. Työn painopistettä onkin siirretty ja tulee edelleen siirtää rikosentorjuntaan sekä seuraamusten sisällön kehittämiseen niin, että niiden avulla pystytään aiempaa paremmin ehkäisemään uusin-

tarikollisuutta. Eräiltä osin on harkittava rangaistusasteikon madaltamista. Resurssien käyttäminen rikoksentehtävien vankilaan sijoittamiseen ei ole inhimillisesti eikä kustannustehokkuuden kannalta ajateltuna optimaalinen ratkaisu. Vankiluvun vähentämisessä keskeisenä tavoitteena ovat lyhytkestoiset vankeusrangaistukset, joita voitaisiin mahdollisimman suurelta osin panna täytäntöön vapaudessa elektronisesti valvottuina. Vankilarangaistuksen vaihtoehtojen tutkimista ja kehittämistä on jatkettava.

Vankeuden täytäntöönpanon keskeisenä tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, edistää elämänhallintaa ja tukea sijoittumista yhteiskuntaan. Tämä edellyttää suunnitelmallista, tehokasta ja oikein kohdentuvaa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanojärjestelmää. Tärkeänä tavoitteena on resurssien siirto vangin kanssa tehtävään lähi-työhön. Vankeuslakipaketin voimaantulo lokakuussa avaa merkittäviä mahdollisuuksia vankeinhoidon kehittämiseen.

Rikosseuraamusala on taistellut jatkuvasti resurssiongelmiensa kanssa. Määrärahojen vähyyden vuoksi on jouduttu tinkimään mm. uusintarikollisuutta vähentävien ohjelmien toimeenpanosta. Myös osasta työtoiminnan materiaalihankintoja sekä osasta kiinteistöjen, koneiden ja kaluston kunnossapitoa on jouduttu luopumaan. Tulevaisuudessa on syytä arvioida mahdollisuuksia hyödyntää vankeinhoitolaitoksen ulkopuolisten palveluntuottajien tarjontaa toimintojen toteutuksessa.

Matkapuhelimen avulla ta-

ptuvan valvonnan ja elektronisen valvonnan käyttöä →

laajennetaan uusien seuraamusmuotojen yhteydessä, vankeusrangaistusta korvaavana rangaistuksena ja tutkintavankeuden korvaajana. Käytön laajentamisen ensimmäinen vaihe toteutuu valvotun koevapauden tullessa käyttöön uuden vankeuslain myötä.

Mahdollisuuksia yhdyskuntapalvelun käytön laajentamiselle selvitetään. Sakon muuntorangaistusjärjestelmää on edelleen kehitettävä siten, että mahdollisimman harva sakkorangaistus tulisi käytännössä muunnettavaksi.

LAINRIKKOJEN YHTEISKUNTAAN INTEGROINTI

Lainrikkojien yhteiskuntaan sopeuttaminen edellyttää moniammatillista työtä ja usein varsin räätälöityjä palveluja. Selviytyminen vapaudessa edellyttää sekä seuraamusjärjestelmässä toteutettujen toimenpiteiden jatkuvuutta rangaistuksen suorittamisen jälkeen että erityiseen päihdehuoltoon, asumiseen ja työllistymiseen liittyviä palveluja.

Vangeista noin joka kolmas vapautuu asunnottomaksi. Vapautuva vanki tai kriminaalihuollon asiakas on samojen asumiseen liittyvien tukien ja palvelujen kohteena kuin muukin väestö. Kuitenkin monilta – erityisesti nuorilta – puuttuvat taidot, oma-aloitteisuus ja elämänhallinta itseenäiseen asumiseen. Asuntojen ja etenkin riittävästi tuettujen asuinyksiköiden puute on yksi keskeisimpiä rikosseuraamusasiakkaiden selviytymisen ja yhteiskuntaan integroitumi-

sen esteitä. Usein tarvitaan myös päivystys- tai huoltoytyypisiä asumis- ja huolenpitopalveluja moniongelmaisille tai akuutissa kriisissä oleville: ensikoteja, selviämisasi- asemia, ensisuoja- ja suojakoteja ja päiväkeskuksia.

Kunnilla on vastuu sosiaali- ja terveystalouden saatu- vuudesta. Kuntatalouden vaikeutuminen on heikentänyt rangaistuksen suorittaneiden mahdollisuuksia saada tarvitsemiaan terveydenhuolto-, päihde- ja muita kuntoutus- palveluja. Ruuhkautuneesta asiakastyöstä ja toimintojen priorisoinnista johtuen kohderyhmän asioihin ei ole voitu paneutua pitkäjänteisesti.

Valtion viranomaisista työvoimahallinnolla on keskeinen rooli vankien yhteiskuntaan sijoittumisessa. Työvoimahallinnon tehtävän tekee vaikeaksi se, että työelämän vaatimukset ovat tänä päivänä varsin korkeita. Apu- ja keikkatöitä – joihin erityisiä taitoja ei vaadita – ei enää ole tarjolla kuten ennen. Lisäksi monella vapautuvalla vangilla on huomattavia velkoja ja korvauksia maksettavanaan. Tiedossa oleva ”velkavankeus” vie helposti kiinnostuksen lailliseen työhön.

Vankien ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen yhdenvertaisuuden toteutumista perusturvaetuksissa tulee edistää. Tällä hetkellä rangaistusta kärsivien sosiaaliset, taloudelliset ja sivistykselliset oikeudet toteutuvat epäyhtenäisesti. Rikoksiin syyllistyneiden perusoikeudet eivät

saisi olla muita heikompia. Vankien perusturva tulisi saattaa lähemmäksi samaa tasoa kuin siviiliyhteiskunnassa, jolloin rikoskierteen katkaisuun muodostuisi paremmat edellytykset.

LAAJA-ALAINEN JA TUTKIMUKSEEN PERUSTUVA KRIMINAALIPOLITIikka

Tulevaisuudessa kriminaalipolitiikan laaja-alaisuutta tulee korostaa nykyistä voimakkaammin. Kriminaalipolitiikka on kehitettävä kokonaisuutena, johon kuuluvat niin sosiaalipolitiikan, terveystalouden, yhdyskuntasuunnittelun, rikosturvallisen tuotesuunnittelun, poliisin kuin rikosoikeusjärjestelmänkin keinot. Tutkimustieto on osoittanut, että perinteinen rikosoikeuspolitiikka, erityisesti rangaistusasteikkojen muunteleminen, on useissa rikoslajeissa tehoton säätelykeino. Tulevaisuudessa rikoksia ehkäisevän kriminaalipolitiikan roolia tulee painottaa eikä tyytyä reagoimaan rikollisuusongelmiin jälkikäteen rankaisemalla. Tämä on myös taloudellisesti arvioituna rationaalisempaa.

Poliittisen päätöksenteon tueksi on viritettävä kustannus-hyötyanalyysija erilaisien kriminaalipoliittisten ratkaisujen arvioimiseksi. Kriminaalipolitiikan strategioiden kustannustehokkuutta on kansainvälisestikin tutkittu vasta verraten lyhyen aikaa. Julkisen päätöksenteon tulee yleensäkin perustua vankalle tietopohjalle. Tutkimustietoa

tarvitaan esimerkiksi siitä, miten erilaiset rangaistukset ja muut kriminaalipoliittiset toimenpiteet vaikuttavat ja onnistutaanko niiden avulla vähentämään rikollisuutta. Myöskään uusintarikollisuudesta ei ole tehty kokonaisvaltaisia tutkimuksia. Lisäksi puuttuu tietoa lakien vaikutuksista ja oikeusturvakoneiston toimivuudesta. Uusien innovatiivisten järjestelmien kehittäminen on vaikeaa tilanteessa, jossa nykyisenkin järjestelmän vaikutukset tunnetaan puutteellisesti. ■

Oikeusministeriön tulevaisuuskat- suksen on valmistellut työryhmä, jonka puheenjohtajana toimi kanslia- päällikkö Kirsti Rissanen. Katsaus ”Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta” löytyy verkkosivuilta www.om.fi/julkaisut.

Kirjoittaja on neuvotteleva virkamies oikeusministeriössä.

Paikallinen rikosentorjunta ei onnistu ilmaiseksi

Vantaan rikosentorjuntaohjelma arvioitiin

Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta rikosentorjuntaohjelmasta vuonna 1999 rohkaisi Vantaan kaupunkia ja jos samana vuonna aloittamaan oman poikkeuksellisen laaja-alaisen ohjelman Vantaan turvallisuustalkoot. Kuusi vuotta toiminnan käynnistymisestä Vantaa tilasi Kuntaliiton konsulttitoimistolta (Efeko Oy) ohjelman arvioinnin. Arviointi tehtiin vuoden 2005 lopulla ja raportti luovutettiin helmikuussa 2006.

Arviointiraportissa on runsaasti suosituksia, joista osa on yleisiä, osa taas hyvinkin yksityiskohtaisia. Arvioinnin yhteydessä tutustuttiin ohjelman dokumentaatioon, järjestettiin ohjelmaan osallistuville aktiiveille suunnattu Internet-kysely ja päivän mittainen seminaari, jossa kyselyn tuloksia käsiteltiin. Vielä haasteltiin ohjelman eri tasoja edustavia asiantuntijoita. Kaikkiaan arviointityö tehtiin siis yhteistyössä ja jatkuvassa keskusteluyhteydessä ohjelman edustajien kanssa, ei heistä riippumatta.

Tärkeänä rajauksena tässä

yhteydessä on pidettävä sitä, että arviointi kohdistuu ohjelmaan, ei sen mahdollisiin rikosentorjuntavaikutuksiin. Jälkimmäistä tehtävää ei ohjelman sateenvarjon alla toteutettujen kymmenien erilaisten torjuntahankkeiden puutteellisen dokumentoinnin takia pidetty mahdollisena.

KESKEISIÄ SUOSITUKSIA SUUNNITTELUSTA SEURANTAAN

Ohjelman kykyä muuttua toimintaympäristössä tapahtuvien muutoksen tuloksena tulisi kehittää edelleen. Erityisesti alueellisia turvallisuussuunnitelmia ei ollut päivitetty neljään vuoteen.

Ohjelman alaisen toiminnan aktiivisuus on jakautunut varsin epätasaisesti Vantaan alueelle. Tämä liittyy kahteen ongelmaan. Ensiksikin ohjelmaan kuuluvat alueryhmät kärsivät jatkuvuuden puutteesta. Toiseksi alueryhmät eivät ole onnistuneet luomaan riittäviä yhteyksiä alueen asukkaisiin, aluetoimikuntiin ja muihin alueryhmiin.

Havaituista puutteista huolimatta ohjelman arvioidaan

monelta osin saavuttaneen sille määritellyt tavoitteet: ostoskeskuksen alue on rauhoittunut (ongelmien mahdollisesta siirtymisestä ei kuitenkaan ole tietoa), ja perheväkivaltaan puuttumisessa viranomaisten yhteistyöprosessit ovat kehittyneet. Yleisötilaisuuksilla on nähtävästi myös kyetty vaikuttamaan turvallisuuden tunteen lisääntymiseen.

Ohjelman toteutuksen puitteissa tapahtuva yhteistyö, verkostoituminen ja tiedottaminen havaittiin puutteelliseksi, ja syyksi nähtiin resurssipula. Tästä johtuen ohjelman näkyvyys on ollut satunnaista. Toimijoiden välinen verkostoituminen on puolestaan kehittynyt myönteiseen suuntaan. Ohjelman arviointiin osallistumisen voidaan myös päätellä parantaneen ohjelman keskeisten toimijoiden tietämystä ohjelmasta ja sen toiminnasta.

Tulosten kestävyys on kärsinyt toimijoiden vaihtuvuudesta niin ohjelman yhteistoimintaelimessä kuin varsinkin alueryhmissä. Tämä havainto korostaa sitä, että oman toi-

men ohella tapahtuva rikosentorjunta ilman pysyviä vastuuhenkilöitä on hyvin haavoittuvaa ja liikaa yksittäisten puuhaihmissen varassa. Arviointia ja seuranta ei systemaattisesti ole tehty. Dokumentointia ja kirjallista raportointia suositellaan sen vuoksi lisättäväksi. Ilman kirjallista "muistia" ohjelmaa on varsin vaikea kehittää ja vahvistaa, ja sen sisäinen "hiljainen tieto" katoaa.

MITTARIT

Niin pitkälle ohjelma ei vielä ole päässyt, että varsinaisia onnistumisen mittareita olisi otettu käyttöön. Arvioinnissa suositellaan, että kehitetään kahdenlaisia mittareita: ohjelmaa ja sen toimivuutta tulee seurata omilla mittareillaan ja ohjelman vaikuttavuutta omillaan. Ensimmäisen lajin mittarit kuvaavat siis ohjelmalle asetettavien yleisten toimivuusvaatimusten toteutumista, jälkimmäisen lajin mittarit puolestaan sitä, miten ohjelman toimintaympäristö muuttuu. Mittareilla ei voi osoittaa, että ohjelma on aiheuttanut havaitut muutokset. →

→ Niiden avulla voidaan kuitenkin nähdä, onko tietty rikosongelma muuttunut ohjelmassa tai sen jossakin hankkeessa tarkoitettuun suuntaan.

ARVIOINTI – TÄRKEÄÄ MUTTA ONGELMALLISTA

Arvioinnissa huomautetaan, että ankarat arviointi- ja mittaamisvaatimukset voivat olla rikosentorjunnan toteutumiselle vahingollisia. Tämä vaara on tarjona siksi, että eri hankkeissa toimivat henkilöt turhautuvat joutuessaan näkemään vaivaa mielestään toisarvoisten asioiden – kuten pikkutarkan raportoinnin – takia sen sijaan että vain tor-

juisivat rikoksia. Koska he eivät yleensä ole arvioinnin ja mittaamisen ammattilaisia, ongelma voitaisiin suosituksen mukaan ratkaista niin, että esimerkiksi rikosentorjuntaneuvosto järjestäisi ulkopuolista arviointi- ja mittausapua ja konsultointia tarpeen mukaan. Tämä on viime kädessä resurssikysymys – ilman uusia voimavaroja ei ole realistista odottaa tai vaatia, että paikalliset rikosentorjuntahankkeet ja -ohjelmat kykenisivät täyttämään arviointia koskevat velvoitteet, joita esimerkiksi juuri rikosentorjuntaneuvoston tukemille hankkeille on asetettu tuensaamisen ehtona.

AIVAN ILMAN UUSIA RESURSSIJA EI TULLA TOIMEEN

Arvioinnin tulos on tuskin yllättävä niille, jotka ovat työskennelleet Vantaan ohjelman parissa. Vaikka rikosentorjunnan yksi keskeinen periaate onkin, että monia rikoksia voidaan menestyksellisesti torjua ilman uusia voimavaroja, suuntaamalla olemassa olevia resursseja eri tavalla kuin ennen, niin kokonaan ilman uutta panostusta tapahtuu vain vähän ja hitaasti. Kyse on paljolti siitä, että valitsevien toimintatapojen muuttaminen ei onnistu ilman tuota muutosta ajavia itsepintaisia toimijoita, joilla

on siihen myös aikaa ja henkilöstöä sekä lisäksi poliittinen tilaus. Tätä viimeksi mainittua Vantaankin ohjelma on tiettävästi vasta nyt hakemassa, kun tavoitellaan myös kaupunginvaltuuston sitoutumista rikosentorjunnan rintaan. ■

Vantaa Turvallisuustalkoot – rikosentorjuntaohjelman arviointi. Raportti 07.02.2006. Efeko Oy (Kauko Aromaa, Sanna Maukonen, Heikki Miettinen, Niklas Reuter & Riitta-Maija Vesänen).

Turvallisuusyhteistyötä arvioitu viidessä kunnassa

Poliisiammattikorkeakoulun tuoreessa tutkimuksessa on tarkasteltu rikosentorjuntaohjelmien toteuttamista, käytännön organisoitumista ja vaikuttavuutta Järvenpäässä, Viitasaarella, Raumalla, Imatralla ja Torniossa. Väestöllisesti kunnat ovat keskikoisia, taantuvia paikkakuntia Järvenpäästä lukuun ottamatta. Turvallisuusongelmat liitettiin kaikissa kunnissa yleisimmin päihteiden väärinkäyttöön ja muihin sosiaalisiin ongelmiin.

Yleisiksi tavoitteiksi kaikissa paikallisissa turvallisuus suunnitelmissa oli määriteltä turvallisuu den lisääminen ja rikollisuuden vähentäminen. Suunnitelmat ovat muutoinkin monessa suhteessa saman-

kaltaisia. Kaikki ohjelmat näyttävät toteuttavan ns. arkipäivän kriminologiaa, jonka mukaan rikollisuutta voidaan parhaiten ehkäistä epävirallisen valvonnan avulla. Toisaalta suunnitelmissa painottuivat paikallisesti hiukan erilaiset asiat. Esimerkiksi Imatran, Järvenpään ja Rauman suunnitelmat kohdistuivat pääasiassa nuorisoon. Työttömyys ja syrjäytyneisyys esitettiin joissakin suunnitelmissa turvallisuu den vaikuttavina asioina.

Rikosentorjuntaorganisaatioiden rakenteet poikkesivat toisistaan. Kuitenkin kaikissa kunnissa oli jonkinlainen suunnitteluryhmä tai "rikosentorjuntaneuvosto", joka koordinoi käytännön toimintaa lähinnä erilaisissa projekteissa. Kuitenkaan oh-

jelmien kautta varsinaisesti syntyneitä uusia projekteja ei ollut montaa. Useimmiten oli kysymys siitä, että monia jo olemassa olevia projekteja oli myöhemmin liitetty rikosentorjuntaohjelman piiriin. Tämän vuoksi projektien työntekijät eivät aina edes tiedäneet olevansa mukana rikosentorjuntaohjelman alaisessa hankkeessa eikä sitoutuneisuus ohjelman tavoitteisiin aina välittynyt kovin kirkkaana. Kuitenkin paljon positiivisiakin havaintoja löytyi, ehkä tärkeimpänä erilaisten sektoreiden välisen yhteistyön ja keskusteluyhteyden avautuminen turvallisuusasioissa.

Tutkimuksessa arvioitiin lopuksi rikosentorjuntaohjelmien vaikutuksia pyytämällä projekteihin osallistuneilta niistä subjektiivisia arvioita.

Ne antanevat suuntaa lähinnä siitä, millä toiminnan alueilla ja millä paikkakunnilla toiminta on ollut tuloksellista. Ohjelmilla näytti olevan myönteisiä vaikutuksia mm. lasten ja nuorten elämänhallinnan kohentamiseen sekä keskusta-alueiden viihtyisyyden ja turvallisuuden paranemiseen. Samoin todettiin edistystä tapahtuneen joustavuuden lisääntymisenä, kokonaisnäkemysten paranemisenä sekä eri toimijoiden toisiltaan oppimisena. /RK

Marianna Piippo, Risto Kangas ja Juha Kääriäinen: Paikallisen turvallisuusyhteistyön arviointi viiden kunnan alueella. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 51/2006. Tutkimus on julkaistu netissä www.poliisi.fi/julkaisut.

Tampereen nollatoleranssi ja ongelmien siirtyminen

Uskomuksia purkamassa II

Tampereen nollatoleranssikokeilun 1999–2000 tulokseksi on **Timo Koranderin** ja **Seppo Soine-Rajannummen** toimittaman arviointitutkimuksen ja erityisesti Koranderin ja **Anne Vanhalan** 2003 artikkelin pohjalta tiivistynyt ”keskusta rauhoittui, mutta ongelmat siirtyivät muualle tai piiloutuivat”.

Displacement-ilmion mahdollisuus on keskeinen osa tilannetorjunnan teoriaa. Se voi tarkoittaa ehkäistyjen rikosten siirtymistä maantieteellisesti tai ajallisesti, kohteen vaihtumista, menetelmän vaihtumista toisenlaiseen ja korvautumista muunlaisilla rikoksilla. Lisäksi on vähän erimerkityksinen kuudes korvautumisen laji: jos rikoksen tilaisuus on olemassa, hyvin todennäköisesti joku tekee rikoksen, vaikka ensimmäinen potentiaalinen tekijä saataisiin eliminoitua.

Korander ja Vanhala tarjoavat vielä uutta kategoriaa: ”piiloutumista” (hidden displacement). Tässä vain sotketaan asioita. Rikosten ehkäisyhankkeisiin liittyy melkein aina ilmitulon muutoksia (yleensä todennäköisyys kasvaa), jotka on otettava huomioon, kun vaikutusten arvioinnissa käytetään tilastoituja tapauksia.

DISPLACEMENTIA KOSKEVA EMPIRIA

Tietääkseni edelleenkin laajimman yhteenvedon tutkimuksista, joissa on selvitetty myös rikosten mahdollista siirtymistä, on laatinut vuonna 1994 **Rene**

Hesseling Hollannin oikeusministeriölle. Siinä tarkasteltiin 55 rikosentorjuntahanketta. Yhteenvedon mukaan 22 tutkimuksessa ei todettu siirtymistä ollenkaan ja kuudessa näistä todettiin hankkeen ehkäiseen rikoksia kohdealueen ulkopuolellakin. 33 tutkimusta totesi jonkinasteisen, yleensä vähäisen siirtymisen tai korvautumisen, mutta yhdessäkään ehkäistyt rikokset eivät siirtyneet täysin määrin. Hesselingin tutkimuksen jälkeen on tehty lukuisia uusia rikosentorjuntahankkeiden arviointeja, joissa siirtymismahdollisuutta on tutkittu. Uudet hankkeet ja niitä koskevat tutkimukset vain vankentavat tulosta.

Esimerkkejä voi kartuttaa suomalaisilakin kokemuksilla: Pankkiryöstöjen jyrkkä lasku 1990-luvun alkuvuosista alle kymmenesosaan ei merkinnyt – vastoin yleistä ja edelleen elävää uskomusta – siirtymistä liikeryöstöiksi. Niidenkin määrä puolittui. Torjuntatoimien suunnittelua varten oli tehty pieni tutkimus, jossa haastateltiin pankkiryöstäjiä. Nämä korostivat pankki- ja liikeryöstön merkityseroa. Liikeryöstö ei ollut heille samamerkityksinen vaihtoehto huolimatta mahdollisesti yhtä suuresta ja helpomallakin hankittavasta saaliista.

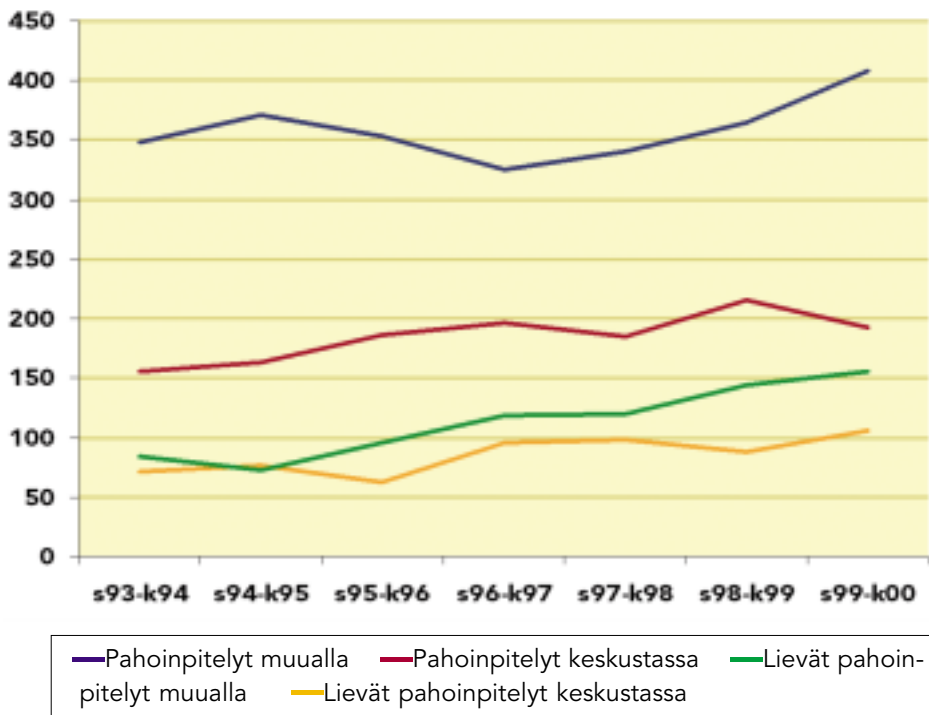
Siirtymisen todennäköisyyden on havaittu olevan yhteydessä esimerkiksi ehkäistyjen rikosten laatuun. Huumeisiin liittyvät rikokset siirtyvät todennäköisemmin kuin asuntomurrot. Tosin heroi-

nistienkin rikoksia tutkittaessa on havaittu näiden kontrolloivan käyttäytymistään siten, että tilannetorjuntatoimet olisivat tuloksellisia.

Edellä sanottu koskee tietämystämme rikosten siirtymisestä. Kysymys on kuitenkin yleisemmästä muitakin ongelmia koskevasta havainnosta. Yksi keskeinen tilannetorjunnan teoriaa rakentanut tutkimus koskee itsemurhien vähentymistä Englannissa ja Walesissa 1958–1977. Itsemurhat vähentyivät neljänneksellä ajanjaksona, jolloin taloudellisen epävarmuuden olisi pitänyt niitä lisätä. Vähentyminen johtui siitä, että talouskaasulla tehdyt itsemurhat käytännöllisesti katsoen loppuivat, kun hiilestä valmistettu kaasu korvattiin ensin vähemmän myrkyllisellä ja sitten myrkyttömällä kaasulla. Kaasulla tehdyt itsemurhat eivät korvautuneet muilla, koska kaasu oli monessa suhteessa ylivertainen menetelmä: saatavilla joka kodissa, kivuton, yksinkertainen, ulkonäköä pilaamaton ja varmasti tappava.

Juomistakin sääntelevät voimakkaasti tilaisuustekijät: kulutus riippuu saatavuudesta; alkoholia juodaan tietyissä tilanteissa jne. Jopa se tilannetorjunnan teorian keskeinen sääntö, että rikosten tapahtuma-ajat määräytyvät yhteiskunnan normaalien laillisten toimintojen ajallis-paikallisesta rakenteesta, löytyy alkoholitutkimuksesta: aikoinaan siirryttäessä viisipäiväiseen työviikkoon, myös alkoholi-

Kuvio 1. Poliisin tilastoimat lievät ja tätä vakavimmat pahoinpitelyt Tampereen keskustassa ja muualla Tampereella nollatoleranssikokeilun kautena (s99-k00) ja kuutena edellisenä vuotena.

→ soituneet pitkäaikaistyöttömät siirsivät ankaramman känninsä lauantaista perjantaihin.

DISPLACEMENT VAATIVA TUTKITTAVA

On metodisesti vaativaa osoittaa luotetavasti jonkin hankkeen vähentäneen kohdealueen rikoksia. Yleensä tämä tarkoittaa rikosten määrän mittaamista kohteessa ennen hanketta ja sen jälkeen, ja jos todetaan rikosten vähentyneen, pitää kyetä sulkemaan muut selitykset pois. Displacementin osoittamiseksi pitää lisäksi osoittaa rikosten lisääntyneen kohteen ulkopuolella, ja tämän johtuneen siitä, että hankkeen kohdealueella ehkäistyt rikokset ovat siirtyneet sinne. Periaatteessa siirtymisen todentaminen kaksinkertaistaa rikosentorjuntahankkeiden vaikutusten todentamisen ongelmat.

Tampereella tilanne oli rikosten siirtymismahdollisuuden arvioimiseksi erityisen epäkiitollinen. Rikostilastoja ja muuta poliisin työkirjanpitoa on käytettävä päätelyissä varoen, koska hankkeen suoranainen tarkoitus oli puuttua rikok-

siin ja rikkeisiin, joihin ennen ei reagoitu. Toiseksi tilastojen mukaan keskustan ulkopuolisten asuinalueiden rauhatonmuuskehitys oli alkanut jo ennen hanketta.

Ei ole varmaa tietoa siitä, missä määrin väkivalta vähentyi keskustassa. Ainoa poliisista riippumaton empiria on projektin alussa ja sen päätyttyä tehty kysely muutamien rikosten uhriksi joutumisesta ja rikosten havaitsemisesta. Väkivaltarikoksen uhriksi oli joutunut kokeilun alussa 3,4 prosenttia ja kokeilun jälkeen 1,9 prosenttia vastaajista. Uhkailtu oli alussa 11,0 prosenttia ja kokeilun jälkeen tehdyssä kyselyssä 6,8 prosenttia. Väkivaltaa nähneiden osuus ei juuri vähentynyt.

Näiden tulosten mukaan väkivallan tai sen uhriksi joutuneiden osuudet vähentyivät nelisenkymmentä prosenttia. Muutos on niin suuri, että se ei selity sillä, että kyselyjen mukaan keskustan käyttö viikonloppuöisin vähän vähentyi. Pienet tapausmäärät ja uhritutkimusten oppeja vastaamattomat kyselymuotoilut tekevät tuloksesta kuitenkin epävarman.

Kyselyissä ei tiedusteltu uhrikoke-

muksista keskustan ulkopuolella. Siten ei ole olemassa edes tämän vertaista empiriaa arvioida määrällisesti, miten väkivallan uhrikokemukset olisivat muuttuneet siellä.

Poliisin kirjaamista väkivaltarikoksista ja muusta poliisin tehtäväkirjanpidosta nähdään keskustan ja sen ulkopuolisten alueiden erilainen kehitys. Oheinen alkuperäisen arviointiraportin tiedoista piirretty kuvio näyttää, että poliisin rekisteröimien lievien ja vakavampien (tavallisten ja törkeiden) pahoinpitelyjen kehitys oli kokeilukautena erilainen keskustassa kuin muualla Tampereella. Rikosten kohonnut rekisteröintitodennäköisyys (ilmoitusalttiuden kasvun tai tehostuneen poliisivalvonnan vuoksi) yleensä kasvattaa lievimpien rikosten osuutta. Lievän ja tavallisen pahoinpitelyn raja on jossakin määrin tulkinnanvarainen. Sillä kuitenkin on se prosessuaalinen merkitys, että lievässä pahoinpitelyssä on mahdollisuus käyttää rangaisutusmääräysmenettelyä. Noin puolet tapauksista käsitelläänkin siten. Sitä käytetään erityisesti tilanteissa, joissa poliisi voi välittömästi puuttua tapahtuneeseen, rikos on näyttökysymyksiltään selvä ja asianomistajilla ei ole vaatimuksia. Lisääntynyt poliisivalvonta ja alentunut puuttumiskynnys lisäävät nimenomaan tällaisten tapausten rekisteröintitodennäköisyyttä.

Kokeilukautena Tampereen keskustassa poliisin tilastoimat lievät pahoinpitelyt lisääntyivät (20 %) mutta tavalliset ja törkeät vähentyivät edellisvuodesta. Muualla kummatkin lisääntyivät parin edellisen vuoden tapaan tasatahtiin. Kuvioista nähdään, että tapausmäärissä on vuotuista satunnaisvaihtelua. Kuitenkin lievien ja vakavampien pahoinpitelyjen muuttunut suhde keskustassa tukee käsitystä, että kokeilu kasvatti rekisteröinnin todennäköisyyttä ja kun tilastoitujen pahoinpitelyjen kokonaismäärä pysyi entisellään, todelliset pahoinpitelyt vähen-

Tulos ”keskusta rauhoitettiin, mutta ongelmat siirtyivät” olisi sensaatio. Siirtymisen todentaminen vaatisi siksi vankkaa näyttöä.

tyivät keskustassa rekisteröintitodennäköisyyden kasvun verran. Emme kuitenkaan tiedä, kuinka paljon se kasvoi.

Laskuharjoitelma kuitenkin: Jos oletetaan, että lievät pahoinpitelyt eivät todellisuudessa lisääntyneet kokeilun aikana edellisvuodesta, tilastoitujen rikosten kasvu johtuisi pelkästään kokeilun kasvattamasta rekisteröintitodennäköisyydestä. Lievissä pahoinpitelyissä se siis merkitsisi 20 prosentin ja tavallisissa ehkä noin 10 prosentin kasvua. Tuolloin keskustan pahoinpitelyt olisivat vähentyneet 15 prosenttia. Kun vajaat 40 prosenttia pahoinpitelyistä Tampereella ajoittuu viikonvaihteisiin ja ovat luonteeltaan sellaisia, että kokeilu olisi saattanut niihin vaikuttaa, pahoinpitelykokemusten voisi odottaa vähentyneen uhrikselyssä kolmanneksella.

Keskustan ulkopuolella jatkui väkivaltarikosten kasvukehitys, tilastojen mukaan hieman voimistuneena. Rekisteröintitodennäköisyys kasvoi todennäköisesti myös keskustan ulkopuolella: kohta projektin alettua poliisipartiointia lisättiin ensin yhdellä asuinalueella, sittemmin myös muilla; ihmiset, joiden mielestä valvontaresurssit olisi tullut suunnata rauhottomille asuinalueille, varmasti ilmoittivat kokemastaan ja näkemästään hanakammin; poliisin on puutumiskynnyksessä noudatettava vissiä alueellista tasapuolisuutta jne.

Jos jatketaan laskuharjoitelmaa, 15 prosentin lasku noin 300 keskustan tilastoidusta pahoinpitelystä merkitsisi 45 ehkäistä rikosta, jotka periaatteessa voisivat siirtyä muualle. Jos kuitenkin keskustan ulkopuolella olisi jatkunut samanlainen noin 10 prosentin kasvu kuin edellisenä vuonna, siirtyneitä rikoksia ei juuri mahtuisi kokeilukauden lukuihin. Oletettaessa että kasvun olisi pitänyt olla lievempi, esimerkiksi kahden edellisen vuoden keskiarvon mukainen, silloinkin vain vähemmistö ehkäistystä rikoksista olisi voinut siirtyä. Lisäksi joudutaan

olettamaan, että kokeilukautena pahoinpitelyjen rekisteröintitodennäköisyys ei olisi ollenkaan kasvanut keskustan ulkopuolella.

DISPLACEMENT JA JÄRJESTYSHÄIRIÖT

Edellä sanottu koskee rikoksia. Järjestyshäiriöiden siirtymisestä puhuttaessa törmätään periaatteelliseen ongelmaan, jota en tiedä juuri käsitellyn. Järjestyshäiriöissä on aina kysymys siitä, että jokin määrittellään häiritseväksi käyttäytymiseksi suhteessa jossakin tilanteessa tai ympäristössä vallitseviin käyttäytymisodotuksiin. Nämä käyttäytymisodotukset vaihtelevat tilan ja tilanteen mukaan. Käyttäytyminen, joka on häiriöksi kirkossa, ei ole sitä pubissa. Siksi järjestyshäiriöiden siirtymisestä on oikeastaan oikeutettua puhua vain, jos kysymys on samanlaisesta tilanteesta tai ympäristöstä. Rikoksista järjestyshäiriöt eroavat lisäksi siinä, että käsitteellisesti järjestyshäiriö ei voi piiloutua.

Järjestyshäiriö on hankala mitattava. Poliisin häiriötehtävä ei esimerkiksi kerro, kuinka monen häiritsevistä käyttäytymisestä on kysymys. Siten häiritsevä julkijuopottelu voi vähentyä mutta häiriötehtävät lisääntyä pelkästään hajotettaessa iso juopotteleva joukko pienempiin ryhmiin.

Nuorten juopottelu epäilemättä siirtyi keskustasta esimerkiksi esikaupunkien puistoihin ja ostoskeskuksiin. Asuinalueilla pienetkin pussikaljaryhmät, varsinkin jos sellaisia ei ennen ollut, koetaan häiritseviksi – häiritsevämmiksi kuin kadulla laajat juopottelevat nuorisojoukot öisessä liikekeskustassa. Näyttää kiistatonta, että keskustaa rauhoitettiin sillä tavoin ulkopuolisten alueiden kustannuksella, että jälkimmäisillä jouduttiin kärsimään lisääntyneistä järjestyshäiriöistä. Empiria käsityksen tueksi on kuitenkin niukkaa ja sen mukaan muutos olisi hyvin vaatimaton: keskustan ulkopuoliset

poliisin ulkohäiriötehtävät lisääntyivät kokeilukautena vain 10 prosenttia edellisvuodesta. Tässä kasvussa lienee osittain sekä jo aikaisemmin alkanutta asuinalueiden rauhottomuuskehitystä että lisääntyntä ilmoitushalukkuutta. Verrattuna ilmeisen näyttävään järjestysongelmien vähentymiseen keskustassa sen ulkopuolelle syntyneet uudet järjestyshäiriöt vaikuttavat vähäisiltä.

Tulos ”keskusta rauhoitettiin, mutta ongelmat siirtyivät” olisi sensaatio, ensimmäinen rikosentorjuntahanke, jossa displacement olisi totaalista. Siirtymisen todentaminen vaatisi siksi vankkaa näyttöä. Tampereen nollatoleranssikokeilusta ei toistaiseksi ole olemassa eikä asetelman epäkiitollisuuden vuoksi todennäköisesti tulevaisuudessakaan esitettävissä empiriaa, joka osoittaisi keskustassa ehkäistyn väkivallan siirtyneen keskustan ulkopuolelle. Poliisitilastoja tarkasteltaessa päinvastoin näyttää epätodennäköiseltä, että edes merkittävä osa ehkäistystä väkivallasta olisi siirtynyt. ■

Korander Timo ja Seppo Soine-Rajanummi (toim.) Kahekselta Koskarille – samantien sakot. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13/2002.

Korander Timo ja Vanhala Anna. Arviointitutkimus nuorten humalakäyttäytymisen ehkäisystä ja rikosten tilannetorjunnan rajallisuudesta. Oikeus 3/2003.

Town Stephen. Crime Displacement. The perception, problems, evidence and supporting theory. Netissä osoitteessa www.crimereduction.co.uk/displacement.doc.

Kirjoittaja on rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Venäjän järjestäytynyt rikollisuus ja Suomi

Uhkakuville ei tutkimuksessa löytynyt vastineita todellisuudessa

Turvallisuuspoliittinen keskustelu sai uuden sisällön 1990-luvun alussa. Syynä oli yhtäältä Neuvostoliiton hajoaminen uusiksi itsenäisiksi valtioiksi, toisaalta eurooppalainen integraatiokehitys. Suomessa erityisenä huolen aiheena oli lisäksi poikkeuksellisen vaaralliseksi koettu rikollisuus, jonka pelättiin leviävän Venäjältä Suomeen. Tässä mielessä hyvin havainnollinen oli Helsingin Sanomien 1.11.1993 otsikko ”Itämafia hamuaa otetta Suomen valtakoneistosta”. Tämä otsikko on eräs lähdekohta tutkimukselleni, jossa käsittelem Venäjän ja Viron järjestäytyneitä rikollisuutta koskevaa uhkakuvaa, ja viholliskuvaa, suomalaisessa, virolaisessa ja venäläisessä kulttuurisessa kehityksessä.

Kokosin tutkimukseni aineiston haastattelemalla poliisiviranomaisia ja eräitä muita asiantuntijoita Suomessa, Venäjällä ja Virossa. Tutkimukseni aineisto koostuu 151 teemahaastattelusta. Muita lähteitä ovat poliisin ja tuomioistuineläimien toimintaa koskevat eri maiden tilastot,

rikosilmoitustiedot, tuomioistuinten asiakirjat, poliisiviranomaisten erillisraportit, rikostiedustelutieto, tieteellinen tutkimuskirjallisuus, uutistietokannat ja populaari tietokirjallisuus.

Tutkimusongelmani oli, mitä uhkakuvat ovat, ja kuinka relevantteja ne ovat. Mistä uhkakuvat syntyvät ja miksi ne ovat olemassa?

UHKAKUVA ITÄMAFI-ASTA LIIOTELTU

Suomalainen viholliskuva itämafiasta maalattiin kolmena aaltona. Ensimmäisessä vaiheessa, 1990-luvun alussa, pelättiin pakolaisten ja ammattirikollisten vyöryä Suomeen. Tämä uhkakuva todettiin liioitelluksi, ja se korvautui uudella uhkakuvalla, jossa itämafian väitettiin soluttautuvan suomalaisen talouselämään ja hallintoon. Kun tämänkään uhkakuva ei näyttänyt toteutumisen merkkejä, vuosituhannen vaihteessa esiteltiin kolmannen vaiheen uhkakuva, eli väite siitä, että järjestäytyneitä rikollisuutta Suomessa on ulkomailta johdettua.

Tutkimukseni mukaan näillä uhkakuvilla ei ollut vastineita todellisuudessa. Esimerkiksi Suomeen entisen Neuvostoliiton alueelta tulneiden turvapaikanhakijoiden määrä ihmisten muuttoliikkeen suuntautui Venäjälle eikä sieltä ulos.

Kokoamani tapaukset paritusrikollisuudesta, autovarkausrikollisuudesta ja huumeri-kollisuudesta osoittavat, että nämä rikollisuuden osa-alueet olivat Suomessa valtaosin suomalaisjohtoisia siten, että virolaisilla on tärkeitä avustavia tehtäviä. Erityisen merkilepantavaa on se, että Venäjällä ja venäläisillä ei näyttänyt olevan vaikutusta henki- tai väkivaltarikoksiin tai rahanpesuririkoksiin Suomessa. Yleisesti ottaen Venäjän ja venäläisten vaikutus Suomen rikollisuustilanteeseen on vähäinen. Tämä on sikäli erikoista, että maassamme on vuosittain vierailleet satoja tuhansia venäläisiä ihmisiä ja ajoneuvoja.

Niin sanotusta Venäjän mafiaa on esitetty hyvin ristiriitaisia tietoja. Esimerkiksi syyskuussa 1992 kansainväli-

sen rikospoliisijärjestö Interpolin pääsihteeri **Raymond Kendall** vieraili Suomessa. Kun häneltä kysyttiin, onko Venäjän mafia vakava uhka, Kendall sanoi, että Venäjän mafiaa ei ole olemassa. Toisaalta kun samoihin aikoihin eräessä kyselytutkimuksessa venäläisiltä tiedusteltiin, kuka heidän maataan hallitsee, 33 prosenttia ilmoitti, että valta on mafialla.

PELKO LIITTYI ENITEN TURVALLISUUSPOLIITTISEN KESKUSTELUUN

On siis kysyttävä, mistä uhkakuvat syntyvät, kun niiden lähtökohdat ovat ristiriitaisia. Tässä on olennaista erottaa toisistaan kaksi käsitettä: yhtäältä uhkakuva ja toisaalta viholliskuva. Uhkakuva on julkisesti esitetty ja virallisesti hyväksytty väite ulkoisesta tai sisäisestä ilmiöstä, jonka väitetään aiheuttavan merkittävää vaaraa omalle yhteiskunnalle, sen instituutioille ja yksilöille. Viholliskuva on useimmiten poikkeustilanteissa vahvistettu kuva vihollisryhmän epäinhimillisyydestä ja pahuudesta.

Itärikollisuuden pelko liittyy enemmän sekä venäläiseen että angloamerikkalaiseen turvallisuuspoliittiseen keskusteluun kuin perinteiseen suomalaiseen asenneilmastoon.

Vaikka uhkakuviissa on viholliskuvan piirteitä, uhkakuviista usein puuttuu viholliskuvan keskeinen elementti eli sen kaksijakoinen luonne. Siksi kaikki uhkakuvat eivät ole viholliskuvia, vaikka useimmat viholliskuvat ovatkin uhkakuvia.

Suomalainen ja yleisesti ns. angloamerikkalainen Venäjän tutkimus on ollut ja on edelleenkin hyvin pitkälle erilaista Venäjän ongelmien – erityisesti poikkeavuuden – tutkimusta ja korostamista.

Tutkimukseni mukaan suomalaisessa uhkakuviapolitiikassa ilmeni kaksi rinnakkaisista itämafiaan liittyvää määrittelyprosessia. Yhtäältä viranomaiset määrittelivät väitetyt itämafian soluttautumisen suomalaiseen yhteiskuntaan merkittäväksi turvallisuusongelmaksi ja vaativat ratkaisuksi nopeita toimia. Kuitenkin samaan aikaan sekä viranomaisten että median ja myös poliisin piirissä kritisoitiin näitä uhkakuvia liioitelluiksi ja väitettiin, että ne johtavat venäläisvastaisuuden uuteen nousuun suuren yleisön keskuudessa. Toisin sanoen myös suomalaisten venäläisvastaisuus määriteltiin sosiaalisesti ongelmaksi samalla, kun keskusteluun venäläisten rikollisuudesta liittyi moraalipaniikin piirteitä.

Suomalaisten venäläisvastaisuus on usein esillä julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa. Tutkimukseni mukaan suomalainen itärikollisuuden pelko liittyy enemmän sekä venäläiseen että

angloamerikkalaiseen turvallisuuspoliittiseen keskusteluun kuin perinteiseen suomalaiseen asenneilmastoon.

Venäläisviha on silti olennainen elementti niin yleisrooppalaisessa, ruotsalaisessa kuin itsenäisyyden alkuvuosikymmenien suomalaisessakin poliittisessa kulttuurissa, joka on jättänyt jälkensä myös omaan aikaamme. Historiallisessa katsantokannassa huomio kiinnittyy läntisen katolilaisuuden ja itäisen ortodoksisen kirkon välisiin voimakkaisiin jännitteisiin keskiajalla sekä sittemmin ruotsalaisen suurvaltapolitiikan tarpeisiin kilpailussa Venäjän kanssa. Käyttämieni lähteiden perusteella nykyaikainen suomalainen venäläisviha osoittautuu jokseenkin epäsystemaattiseksi ja tilannesidonnaiseksi, eikä sitä voi pitää poliittisena ohjelmana.

Mielestäni on perusteltua väittää, että järjestäytyneen rikollisuuden laajuutta ja merkitystä venäläisessä yhteiskunnassa on liioiteltu. Taustalla on monia tekijöitä, joista osa on kulttuurisia, osa poliittisia ja osa taloudellisia. Ne liittyvät niin venäläiseen, angloamerikkalaiseen kuin suomalaiseenkin poliittiseen kulttuuriin.

Järjestäytyneen rikollisuuden väitettyä läsnäoloa koko venäläisessä yhteiskunnassa koskevia kertomuksia ei uusina vain angloamerikkalainen tiedonvälitys, vaan erittäin suuressa määrin Venäjän oma joukkotiedotus, tutkimus sekä yleinen yhteiskuntapo-

liittinen keskustelu, joissa edelleenkin sovelletaan luonteeltaan poikkeuksellisen laajaa rikollisuuskuvaa.

JÄRJESTÄYTYNYT RIKOLLISUUS ONGELMALLINEN KÄSITE

Niin sanottu järjestäytynyt rikollisuus on käsitteenä tutkimukseni keskeinen ongelma. Suurin järjestäytyneen rikollisuuden käsitteen ongelma on poikkeuksellinen ja uudellinen osallisuuskäsite, jonka perusteella varsinaisista rikoksista hyvinkin etäällä olevat ihmiset voivat joutua vastuuseen teoista, joihin heillä on ollut hyvin vähäinen mahdollisuus vaikuttaa. Suomesakin väitetyt yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen ovat johtaneet moniin inhimillisiin tragedioihin, joissa syyttömät ovat joutuneet viranomaisten usein kohtuuttomien poikkeustoimien kohteiksi.

Pidän tutkimukseni olennaisena huomiona sitä, että rikollisuuden syitä ja ilmeneemismuotoja tarkasteleva kriminologinen paradigma ei tarvitse järjestäytyneen rikollisuuden käsitettä. Käsite ei ole tieteellinen vaan poliittinen konstruktio, jonka merkitykset ja julkinen käyttö osana poliittista puhuntaa ovat tärkeä oikeussosiologinen tutkimuskohde.

Myös ns. mafian käsite on yhtä lailla ongelmallinen ja epäselvä. Kokoamieni aineistojen perusteella on syytä painottaa sitä, että sosiaalhistoriallisena ilmiönä mafia on

ollut olemassa vain alkuperäisessä merkityksessään eteläitalialaisesta feodalismista lähteneenä talonpoikaissiikkeenä ja rikollisena osakulttuurina, jonka taustana oli Italian keskusvallan maanomistusreformi 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Uhkakuvat – ja myös viholliskuvat – ovat yleensä epärelevantteja. Niiden mielikuviuksellinen, jopa mielivaltainen luonne palvelee monia päämääriä, joista kaikki eivät välttämättä ole tietoisia. Onkin syytä pohtia sitä, voidaanko turvallisuuspoliittista keskustelua käydä ilman uhkakuvia, ja minkälainen käsitteellinen välineistö olisi kehitettävä korvaamaan uhkakuvi-ajattelua ja estämään uhkakuvi- tahattomia seuraamuksia. Ehdottaisin, että valtioneuvoston turvallisuuspoliittisen selonteon laatiminen korvattaisiin erityisillä uusilla taloudellisia ja kulttuurisia yhteistyömahdollisuuksia kehittäville instituutioilla. Lisäksi median pitäisi suhtautua paljon kriittisemmin eri viranomaisten uhkakuvalausuntoihin. ■

Kirjoitus perustuu VTT Johan Bäckmanin *lectio praecursoria*an väitöstilaisuudessa kesäkuussa.

Entä jos se ei toimikaan...

Juuri kun olimme oppineet, mitä tarkoitetaan ns. what works -ajattelulla (mikä toimii rikollisten kuntouttamisessa), meille esiteltiin uusi termi. Nyt puhutaan evidence-based -toiminnasta eli sellaisista menetelmistä, joiden toimivuudesta on olemassa evidenssiä eli tieteellistä todistusaineistoa.

Kun asiat kulkevat maasta toiseen ja tasolta toiselle ne usein yksinkertaistuvat ja vulgarisoituvat. Kun jossain esitetään, että jollain kognitiivis-behavioraalisella menetelmällä on saavutettu erään vankiryhmän kohdalla kohtalaisia tuloksia uusimisriskin kohteen, pian asia esitetään niin, että vain nämä menetelmät toimivat. Samalla unohtetaan tutkimukset, joissa on esitetty, että aivan toisenlaisetkin menetelmät, kuten terapeuttiset yhteisöt ja ammatillinen työtoiminta saavat tuloksia aikaan (Petersilia 2004). Uushoitoideologian piirissä on myös ajatuksia, jotka selkeästi aliarvioivat tai jopa hylkäävät kriminologiatieteen tähänastiset saavutukset. Ikään kuin tiedetraditiossa voisimme lähteä nollapisteestä.

Yhä laajemmin tieteellisessä kriminologisessa keskustelussa kyseenalaistetaan liian yksinkertaistettuja malleja. Criminology & Public Policy -lehdessä (Wilson & Davis 2006) on esitelty New Yorkin osavaltion Greenlight-projektia, joka oli vankilassa toteutettu kahdeksan viikon vapauteen valmentava kurs-

si. Se perustui pääosin samaan "Reasoning and Rehabilitation" -ohjelmaan (R&R), joka on perustana myös suomalaisessa "Cognitive Skills Training" -ohjelmassa. Siihen sisältyi myös päihteisiin ja yhteiskunnan eri verkostoihin liittyvää ohjausta. Projektin vaikuttavuutta seurattiin koeasetelmalla, jossa oli koe-ryhmä (ohjelmaan osallistuneet, N 344) ja kaksi vertailuryhmää (vapautumisyksiköstä vapautuneet, N 278 ja suoraan vankilasta vapautuneet, N 113). Ryhmi- en samankaltaisuus oli pyritty turvaamaan mahdollisimman hyvin.

Tulokset olivat yllättäviä ja hämmäntäviä. Projektiin osallistuneet vangit pärjäsivät tilastollisesti merkitsevästi huonommin niin uusintarikosten kuin ehdonalaisrikkomustenkin suhteen kuin kummankin vertailuryhmän vangit. Tähän liittyvien syiden etsintä on perinteistä: olisiko syynä huono osallistujien valinta, huono toteutus, poikkeuksien sallinta jne. Mutta voivatko nämä selittää jopa negatiivisen vaikutuksen? Tuodaan myös esiin se, miten lyhyet, suu- relle vankijoukolle toteutettavat ohjelmat ovat poliitikkojen ja virkamiesten

silmissä houkuttelevia, koska ne ovat yksinkertaisesti halvempia kuin voimakkaampi panostus jälkihuoltoon. Kun jälkihuoltotarpeisiin ei vastata, ohjelmaan osallistuminen voi aiheuttaa negatiivisen efektin.

Keskustelussa esitetään (Marlowe 2006) myös mahdollisuus, että väitteet uuden hoitoideologian mallien toimivuudesta eivät kaikilta osin kestä tieteellistä tarkastelua. Viimeaikaiset määrälliset tutkimukset ja meta-arvioinnit (Wilson ym. 2005; Lipsey ym. 2001) viittaavat siihen, että R&R-ohjelman positiiviset vaikutukset olisivat hyvin pieniä eivätkä tilastollisesti merkitseviä. Tulokset toki paranevat, jos on toimittu niin, että meta-arvioinneista jätetään pois kokonaan negatiivisia tuloksia aiheuttaneet ohjelmat ja tutkimukset.

Oleellinen asia on tutkimusasetelmaan liittyvät seikat. Miten tulisi mitata mahdollista muutosta ja evaluoida vai-

Laajemminkin näyttäisi siltä, että kriminologisen keskustelun ja käytännön kriminaalipolitiikan piirissä ollaan osittain palaamassa vanhoihin "vaihtoehtoihin".

kuttamiseen pyrkivän ohjelman tuloksia? Asiasta on esitetty hyvinkin perusteellisia pohdintoja ja ohjeita (esim. Aaltonen 1985), mutta jopa klassisen koeasetelman peruslähtökohtia rikotaan sumeilematta varsin usein. Voidaan jopa kysyä, sopiiko koeryhmävertailuryhmämalli kaikenlaisen käyttäytymisen tai muutoksen mittaamiseen.

Kun klassista koeasetelmaa kuitenkin käytetään, ainakin tietyt perusvaatimukset on täytettävä. Kun tutkitaan vankeihin kohdistuvia interventioita, ei koeryhmää voida verrata yleiseen vankipopulaatioon. Lähes poikkeuksetta koeryhmä on erityisen valikoitunut, motivoitunut ryhmä, usein vankipopulaation eliittiä. Ongelmana voi myös olla koekuolleisuus. Varsin usein törmää tutkimusasetelmissa tilanteeseen, jossa intervention aloittaneista usea keskeyttää, ja tällöin ohjelman loppuun suorittaneita verrataan vertailuryhmään. Näin tehtiin aikanaan esimerkiksi Ruotsissa, kun arvioitiin Österåkerin vankilan päihdekuntoutusyksikön toimintaa, mikä herätti tiedeyhteisön taholta voimakkaan kritiikin ja keskustelun. Jos koeryhmästä poistetaan keskeyttäneet, sama tulee tehdä myös vertailuryhmän kohdalla eli sieltä tulee karsia myös "vähemmän motivoitunutta ainesta". Kun tämä tehtiin jälkikäteen kanadalaiseen tutkimukseen, jossa arvioitiin cognitive skills -ohjelmaa, hävisi ohjelman uusintarikollisuusvaikutus käytännössä kokonaan (Matthews & Pitts 2000).

Koe- ja vertailuryhmien muodostaminen on suuri ja vaikea kysymys. Pystytäänkö niitä sittenkään riittävästi samankaltaistamaan? Virheellisen asetelman voi tuottaa myös tilanne, jossa koeryhmä osallistuu aktiviteetteihin, mutta vertailuryhmä on passiivisena. Pelkkä huomion kohteena oleminen (placebo-efekti) ja toiminnallisuus voi sinänsä aiheuttaa muutoksia joidenkin

mittareiden tuloksiin, ilman että tuo vaikutus johtuisi toimivasta ohjelmasta. Vertailuryhmälle tulisi siten järjestää "placebo-toimintaa", ja vielä siten että vangit ja henkilökunta eivät tiedä, kumpi on kumpaa. Tämä saattaa olla käytännössä mahdotonta. On myös vaadittu, että koeryhmään kuuluvat vangit tulisi aina valita satunnaisesti, ei vapaaehtoisen halukkuuden mukaan. Jälkimmäinen vaihtoehto vääristää aina tilanteen. **Seiter ja Kadela** (2003) joutuivat selvityksessään toteamaan, että vain kaksi vankiloohjelmiin liittyvää vaikuttavuustutkimusta saavutti tason 5 Marylandin tieteellisten menetelmien arviointiskaalassa (MSSM). Taso 5 edellyttää perusteltua ryhmien vertailtavuutta ja niiden jäsenten satunnaisvalintaa. Suuressa osassa vaikuttavuustutkimuksia ei ollut lainkaan vertailuryhmää.

Vaikea on myös kysymys mittareista. Uusintarikollisuuteen pitäisi vaikuttaa, mutta tuloksen mittaaminen ei olekaan niin yksinkertaista. Virallisten rekisterien (pidätys, tuomio yms.) käyttö on aina ongelmallista, koska ne kertovat ilmirikollisuudesta. Kriminologiset tutkimukset ovat tuoneet esiin, että vankiryhmien välillä voi olla systemaattisia eroja piilo- ja ilmirikollisuuden suhteen. Myöskään rikoksen laatu ei usein näy tällaisissa mittareissa. Aikaväli voi olla liian lyhyt (1–2 vuotta vapautumisesta) mittaamaan pidemmällä aikavälillä toteutuvia vaikutuksia. Kaiken kaikkiaan on esitetty (Matthews & Pitts 2000), että uusintarikollisuus on erittäin epäluotettava mittaamaan jonkin ohjelman toimivuutta. Vielä karkeampi ja ongelmallisempi mittari on vankilaan palaaminen. Ongelmallisena on pidetty myös Kanadan liittovaltion vankeinhoi-

don käyttämää menetelmää, jossa itseraportoinnin kautta mitataan asenteita ennen ja jälkeen intervention. Tällaiset esikokeelliset asetelmat eivät mahdollista kausaalisia päätelmiä. Niillä on voimakkaasti menetelmää automaattisesti suosiva vaikutus, minkä vuoksi ne on jätetty pois useista meta-arvioinneista (Marlowe 2006).

Matthews'in ja Pitts'in (2000) mukaan perinteisemmät, välilliset (intermediate) tavoitteet voisivat toimia vaihtoehtoina. Tällaisia voisivat olla mm. työpaikan tai asunnon saanti, luku- ja kirjoitustaidon hankinta, päihitteettömyys tietyllä aikavälillä. Myös se arki kokemuksen ristiriita, joka usein ilmenee kenttätason henkilökunnan ja what works -kirjallisuuden välillä, tulee ottaa vakavasti. Kaikki hyödyllinen toiminta ei yksinkertaisesti sovi "uuden julkishallinnon" mittaamenetelmiin ja -vaatimuksiin. Laajemminkin näyttäisi siltä, että kriminologisen keskustelun ja käytännön kriminaalipolitiikan piirissä ollaan osittain palaamassa vanhoihin "vaihtoehtoihin", mm. työllistävään toimintaan ja kriminaalihuollon hylkäämään sosiaalityöhön. On jopa tuotu esiin kerettiläisiä ajatuksia, joissa vastustetaan leimaavia, lokeroivia ja fatalistisia riskiarviointeja ja ehdotetaan paluuta "everything works" -tyyppiseen humanistiseen kuntoutusajatteluun (Toch 2002). Siinä pidetään tärkeänä tukea kaikkia niitä prosesseja, jotka ikääntymisen ja muun kasvun kautta johtavat rikollisuuden vähenemiseen. Ainakin vaaditaan paluuta tieteelliseen realismiin (Marlowe 2006). ■

Lähteet saa kirjoittajalta matti.laine@om.fi.

Miten rikollisuuden lasku 1990-luvun Yhdysvalloissa saatiin aikaiseksi?

Rikollisuutta ja rikosuria jo vuosikymmenet tutkinut **Alfred Blumstein** piti vakuuttavan luennon "Crime Drop in America" Tukholman kriminologisessa symposiumissa kesäkuussa. Samannimiseen kirjaan – toimitettu yhdessä **Joel Wallmanin** kanssa – perustuen Blumstein analysoi 1990-luvulla Yhdysvalloissa tapahtuneen rikollisuuden laskun taustoja.

Rikollisuuden laskua edelsi voimakas rikosaalto 1980-luvulla. Useiden rikostrendeihin perehtyneiden kriminologien mukaan rikollisuuden kasvua Yhdysvaltojen suurkaupungeissa 1980-luvulla selitti crack-markkinoiden syntyminen, nuoren väestönosan aktiivinen osallistuminen huumekauppaan sekä käsiaseiden helppo saatavuus ja nuorison varustautuminen aseilla. Crack-markkinoille osallistuvat jengit rekrytoivat runsaasti nuoria ja toimintatavat taistelussa markkinaosuuksista muodostuivat aggressiivisiksi. Myös crack-riippuvaisten huumeidenkäyttäjien tekemät ryöstöt olivat yleisiä.

Tämän jälkeen rikostilastot kääntyivät laskuun. Rikollisuus Yhdysvalloissa laski koko 1990-luvun tasaista 6–8 prosentin vuosivauhtia. Lasku oli voimakkainta suurkaupungeissa ja huojentuneita oltiin erityisesti vakavan väkivaltarikollisuuden vähenemisestä. Kunnian kehityksestä ovat saaneet poliisivoimat ja erityisesti New Yorkin silloinen poliisipäällikkö **William Bratton**. Hän kehitti CompStat analyysiohjelman rikoskeskittymien karttoittamiseksi ja samaan aikaan käynnistettiin nollatoleranssiin pohjautuva repressiivinen poliisitoiminta, jossa esimerkiksi puututtiin liputta matkustami-

seen ja pikkurikoksiin metroverkostossa. Jo 1980-luvun alussa alkanut vankiluvun kasvu kiihtyi entisestään 1990-luvulla. "Tough on crime" -politiikka oli poliittisesti houkuttelevaa ja mm. New Yorkin pormestari **Rudolph Giuliani** keräsi laajan kansansuosion rikollisuuden vastaisella nollatoleranssipolitiikallaan. Kehitys vaikutti kouluesimerkiltä **George K. Kellingin** ja **James Q. Wilsonin** kuuluisasta "Broken Windows" -teoriasta, jonka mukaan pieniin rikkeisiin puuttuminen vaikuttaa vakavaakin rikollisuutta vähentävästi.

Mutta kävikö kaikki sittenkään niin yksinkertaisesti? Blumsteinin keskeinen argumentti on, että rikollisuuden – ja erityisesti väkivaltarikollisuuden – lasku 1990-luvulla ei ollut ainoastaan yhden tekijän ja toimijan aikaansaannosta. Repressiivinen poliisitoiminta ja vankeusrangaistuksen lisääntynyt käyttö selittää rikollisuuden vähentymistä vain osittain. Lopputulos on monen tekijän summa. Yritän seuraavassa tiivistää monimutkaisen tarinan lyhyeen yhteen-

Blumsteinin mukaan on ilman muuta selvää, että poliisitoiminnan kehittämällä ja pikkurikkeisiin puuttumisella on ollut keskeinen vaikutus rikollisuuden laskuun. Myös vankeusrangaistuksen inkapasitoivalla vaikutuksella on ollut oma merkityksensä. Inkapasitaatiovaikutus koskee erityisesti yli 30-vuotiaita rikoksentehtäjiä, sillä nuoret ovat yleensä vähemmän alttiita vankeusrangaistuksen saamiselle. Blumsteinin mukaan vankeusrangaistuksen lisääntyvä-

lä käytöllä voidaan selittää noin neljännes rikollisuuden laskusta.

Rikosoikeusjärjestelmän toimintaa keskeisempi tekijä on Blumsteinin mukaan kuitenkin ollut se, että crackin käyttö ja kysyntä koki dramaattisen laskun 1990-luvun Yhdysvalloissa. Erityisesti nuoret uudet käyttäjät alkoivat vieroksua crackiin liittyviä yhteiskunnasta marginalisoivia piirteitä ja rikollisia markkinoita. Perinteiset helpommin hallittavat huumeet – erityisesti kannabis – kokivat uuden tulemisen. Rikollisuuden lasku olisi siten ollut eritoten paluuta crack-kautta edeltävän ajan rikostasoon.

Eräs rikollisuuden laskuun merkittävästi vaikuttanut seikka oli talouden virkoaminen 1990-luvulla ja erityisesti kouluttamattomille nuorille sopivien työpaikkojen syntyminen. Myös palkkataso matalan koulutuksen ammateissa nousi samaan aikaan. Blumsteinin argumentti on, että laillisen talouden toimiessa hyvin ja työllisyyden kasvaessa kiinnostus osallistua väkivaltaiseen ja yhä suppeammaksi käyvään crack-kauppaan vähentyi.

Blumsteinin mukaan rikollisuuden vähentyminen saatiin suurelta osin aikaan myös käsiaseiden myynnin rajoittamisella. Vuonna 1994 voimaan tullut Brady Handgun Act kielsi aseiden myynnin henkilöille, joiden tiedetään kuuluvan riskiryhmään käyttää aseita rikollisiin tarkoituksiin. Tämä tarkoitti lähinnä alaikäisiä ja rikoksesta tuomittuja. Samalla poliisi kiinnitti erityistä huomioita käsiaseiden takavarikoimiseen kaduilta.

Eräs provokatiivisimmista argumenteista on väite siitä, että Yhdysvaltojen korkeimman oikeuden päätös Roe v.

Wade sallia abortti vuonna 1973 olisi ollut merkittävä tekijä rikollisuuden vähentymisessä. Argumentaation mukaan teiniraskauksista syntyneet vauvat ovat usein ei-haluttuja ja syntyvät huonoihin elinolosuhteisiin. Korkeimman oikeuden ratkaisun myötä keskeytettiin miljoonia ei-haluttuja raskauksia. Abortin sallimisen myötä rikosaktiivinen ikäkohortti oli tavallista pienempi ja kohortissa oli tapahtunut valikointia siten, että 1990-luvulla rikosuralle alttiita nuoria aikuisia oli Yhdysvalloissa tavallista vähemmän.

Blumsteinin mukaan 1990-luvun rikollisuuden laskua selittävät siis monet tekijät. Toisaalta kyse oli paluusta 1980-luvun rikosaaltoa edeltäneeseen aikaan ennen crack-vetoisten huumemarkkinoiden syntymistä, toisaalta rikollisuuden laskua edesauttoi kontrolliviranomaisen toiminta, käsiaseiden harventaminen kaduilta, demografiset muutokset sekä työmarkkinoiden avautuminen ja

muut yhteiskunnalliseen tilanteeseen vaikuttaneet tekijät.

Entä mitä on tapahtunut 2000-luvun vaihteen jälkeen? Blumsteinin ja Wallmanin kirjan uusittu painos sisältää vuonna 2005 kirjoitetun epilogin. Kirjoittajien mukaan rikollisuuden laskutrendi näyttää katkenneen. Rikollisuus saattaa olla jälleen kasvussa, mutta tilanne on hieman erilainen eri kaupungeissa. Yhdysvaltojen työmarkkinatilanne on jälleen vaikeutunut 2000-luvulla ja erityisesti nuorilla kouluttamattomilla miehillä on sopeutumisasikeuksia uusilla palveluammatteihin perustuvilla työmarkkinoilla. Vankeusrangaistuksen käyttö on vähentynyt ja itse asiassa Yhdysvaltojen kaupungit ja kunnat joutuvat vastaanottamaan 650 000 vapautuvaa vankia vuosittain. Blumstein kiinnittääkin huomiota vankeusrangaistuksen käytön rajallisuuteen rikollisuuden ehkäisyssä sii-

nä mielessä, että 2000-luvulla tullaan väistämättä tilanteeseen, jossa vankilasta yhteiskuntaan vapautuvien määrä on suurempi kuin rangaistuksen kärsimisen aloittavien määrä. Yhteiskunnan täytyy siis kiinnittää entistä suurempaa huomiota vankilasta vapautuneiden yhteiskuntaan integroitumiseen. Blumsteinin mukaan vankeusrangaistuksen käyttö rikollisuuden hillitsijänä on siten "ulosmittattu" ja hän pitää vankeutta ylipäättään kustannustehokkuudeltaan heikkona kriminaalipolitiikan välineenä.

Blumsteinin mukaan rikollisuuden enustaminen on vaikea tehtävä. Rikollisuuden lasku 1990-luvun Yhdysvalloissa antaa kuitenkin tilaa optimismille. Keskeinen viesti on, että rikollisuus- ja huumeongelmia ei tulisi käyttää politiikan keppihevosenä. Parhaaseen tulokseen päästään kriminologisen tutkimuksen tuottaman tiedon soveltamisella sekä käyttämällä yleisen yhteiskuntapolitiikan suomia keinoja viisaasti.

RIIKKA KOSTIAINEN

EU:n huumausainekonferenssissa painopisteenä yhteistyö

EU-maat, hakijamaat sekä Norja, Venäjä, Ukraina ja Valko-Venäjä koontuivat kaksipäiväiseen huumausainekonferenssiin Turkuun syyskuussa.

Konferenssin osanottajat olivat yksimielisiä siitä, että eri viranomaisten yhteistyöverkosto on välttämätön huumeongelmien ehkäisemiseksi ja huumeiden käyttäjien hoidon turvaamiseksi. EN:n Pompidou-ryhmän toivotaan ottavan tehtäväkseen verkoston luomisen ja sen toiminnan koordinoimisen. Jos kansainvälinen yhteistyö ontuu ja paikallisviranomaiset toimivat toisistaan tietämättä, yhteisiä julkilausumia huumeongelmien vähentämiseksi on turha tehdä.

Parasta olisi, jos poliisi ja sosiaalityöntekijät tavoittaisivat huumeita käyttävät ihmiset ennen kuin näistä tulee ongelmakäyttäjiä. Erityisen tärkeää on tavoittaa nuoret mahdollisimman varhain. Poliisin ja sosiaaliviranomaisten työtavat ovat erilaisia. Kun yhteistyöstä sovitaan kirjallisesti, se toimii, vaikka työntekijät vaihtuvat. Jotta yhteistyö onnistuu, mm. tietojen vaihdosta on sovittava. Siitä on saatu hyviä kokemuksia, kun on lähdetty siitä, että vaihdetaan niitä tietoja, mitä kukin työntekijä tarvitsee.

Yhteinen jatko- ja täydennyskoulutus luo hyvät edellytykset poliisin sekä sosiaali- ja terveystyöntekijöiden toiminnal-

le huumeongelmaisten hoitoon ohjaamisessa. Yhteiset koulutustilaisuudet ovat luovat pohjaa toisen työtapojen ja työkuultuurin ymmärtämiseen.

Myös hoitoonohjaus onnistuu parhaiten eri viranomaisten yhteistyönä. Varhainen puuttuminen on hyvä alku hoitoonohjaukselle. Myös koulun, kirkon, työpaikkojen, kansalaisjärjestöjen sekä poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon osuus hoitoon ohjauksessa on ratkaiseva. Ne tavoittavat eri elämänvaiheissa olevat huumeiden käyttäjät. Silloin kun ongelmat ovat pitkällä, tarvitaan haittojen minimoimista mm. matalan kynnyksen palvelujen kautta.

Sovittelu ja konfliktinhallinta esillä Helsingissä

Neljäs pohjoismainen sovittelu- ja konfliktinhallintakonferenssi pidettiin toukokuussa Helsingissä. Järjestäjänä toimi vuonna 2003 perustettu Suomen Sovittelufoorumi puheenjohtajanaan **Teuri Brunila**. Tähän perinteisesti pohjoismaiseen konferenssiin kutsuttiin nyt väkeä myös muista Euroopan maista. Mukana olikin 400 osanottajaa 30 maasta. Restoratiivinen oikeus ja sovittelu ovat kansainvälisesti voimakkaassa kehitysvaiheessa, ja Suomessakin on juuri saatu lait sekä rikos- että tuomioistuinsovittelusta.

Sovittelufoorumi edustaa sovittelun koko kenttää. Konferenssissa oli asiantuntijoita ja työryhmiä sovittelun eri sovellusaloilta, kuten rikos-, tuomioistuin-, perheasiain-, koulu-, työpaikka-, rauhan- ja monikulttuurisesta sekä kaupallisten riitojen sovittelusta.

SOVITTELUA TARVITAAN NYKY-MAAILMASSA YHÄ ENEMMÄN

Konferenssin avasi tasavallan presidentti **Tarja Halonen**, joka osoitti olevansa hyvin perillä sovittelusta ja sen tarjoamista eduista. Halonen totesi sovittelun vakiintuneen osaksi oikeusjärjestelmää ja tarjoavan todellisen vaihtoehdon perinteiselle oikeudenkäyntimenetelylle. Sovittelusta on lainsäädäntöä ja tutkimusta, ja sovittelua käytetään tuomioistuimissakin. Myös EU on edistänyt sovittelua aktiivisesti.

Halonen piti hyvänä, että sovittelun kehukset säädetään lailla kansalaisten oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden sekä käytäntöjen yhdenmukaisuuden edistämiseksi. Toisaalta hän huomautti, että sovittelua ei voi kovin tarkoin säännellä ilman että se menettää epävirallisen ja vapaamuotoisen luonteensa. Halosen mukaan sovittelua ja konfliktintutkimusta tarvitaan nyky maailmassa yhä enem-

män esim. valtioiden, etnisten ryhmien, erilaisten intressiryhmien ja yritysten välisissä konflikteissa. Myös useat pohjoismaalaiset ovat jo osoittaneet sovittelutaitonsa kansainvälisissä konflikteissa.

Halonen totesi myös, että sovittelussa tarvitaan korkeaa osaamista, ja peräänkuulutti tutkimusta, koulutusta ja tietoisuuden lisäämistä sovittelukokeuksista ja hyvistä käytännöistä. Lopuksi hän vielä korosti sovittelijoiden työnäkönsä tärkeyttä.

SOVITTELUN ARVOISTA HYVÄ KESKUSTELLA

Omassa puheenvuorossaan **Vibeke Vindeløv**, sovitteluprofessori Kööpenhaminan yliopistosta, painotti että sovittelussa ei ole kyse vain teknisistä taidoista vaan myös arvoista ja uskomuksista. Usein sovittelijoita motivoi työssään tavoite saada aikaan parempi, oikeudenmukaisempi ja rauhallisempi maailma. Tietoisuus siitä, miksi sovittelemme, auttaa kun sovittelijat kohtaavat ympäristön asettamia paineita työssään. Arvojen tiedostamisen avulla voidaan säilyttää sovittelun laatu, innostus ja alkuperäinen merkitys. Sovittelijoita motivoivia arvoja ovat Vindeløvin mukaan etenkin ihmisten kunnioittaminen, suvaitsevaisuus, myötätunto ja luottamus. Sovittelun ydin on dialogi, oppimisen halu ja toisen ihmisen näkökulman ymmärtäminen.

Plenumissa puhui myös norjalainen kriminologian professori **Nils Christie**, jota voidaan pitää pohjoismaisen sovittelun isänä. Hän näki uhkana, että jos sovittelijoita koulutetaan liikaa, heistä voi tulla konfliktivarkaita, ja ihmiset keivät itsensä kykenemättömiksi hoitamaan omat ongelmansa ja kaipaavat spesialisteja apuun. Kansalaisyhteiskunta ja sosiaaliset verkostot ovat rapautu-

neet, kuten Christien mukaan **Robert Putnam** kuvaa hyvin kirjassaan "Bowling Alone". Christie totesikin, että meidän pitää olla tietoisia koulutukseen ja valtaan liittyvistä vaaroista. Toinen Christien huoli liittyi restoratiivisen oikeuden suhteeseen tarkoitukselliseen kärsimyksen tuottamiseen. Sovitteluun ei pitäisi sisällyttää erillistä rankaisevaa elementtiä, koska uhrin kohtaaminen ja asian selvittäminen sovittelussa on jo sinänsä tuskallista.

Konferenssin yhteydessä julkistettiin myös nelivuotisen "Nordic Map of Conflict Mediation" -projektin tulokset. Lukuisat pohjoismaiset sovittelun asiantuntijat ovat tuottaneet tietoa, jonka Pohjoismaisen Sovittelufoorumin puheenjohtaja, norjalainen **Dag Hareide**, on koonnut kirjaksi.

Kaiken kaikkiaan konferenssi oli menestys, ja osanottajista huokui valtava innostus. Konferenssi aloitti yhteistyön Pohjoismaiden ja muun Euroopan välillä, ja seuraavat eurooppalaiset sovittelu- ja konfliktinhallintakonferenssit järjestetään Wienissä 2007 ja Belfastissa 2008.

Lisätietoja: www.ssf-ffm.com.

Vankien työhön kuntoutusta kehitettävä

Rikostaustaisten osallistuminen työmarkkinoille on romahtanut. Vapautuvat vangit eivät enää palaa työelämään, vaikka yleinen työllisyys on parantunut. Ammatillinen koulutus on vain kolmanneksella vangeista ja viidennes on ollut palkkatyössä välittömästi ennen vankeutta. Kriminaalihuollon tukisäätiön projektisuunnittelija **Jarno Ruotsalainen** on selvittänyt kuntouttavan vankityön tilaa Suomessa.

Kuntouttavassa vankityössä otetaan huomioon vangin alentunut työkyky ja heikompi tuottavuus. Työllistymisen lisäksi etsitään ratkaisuja päihdeidenkäyttöön ja sosiaalisiin ongelmiin ja valmen-

netaan häntä vapauteen. Kuntouttavasta vankityöstä on kaksi sovellusta. Helsingin mallissa toiminta toteutetaan Vankeinhoitolaitoksen ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston yhteistyönä. Työhön kuntoutus käynnistyy vankeusajana ja jatkuu vapautumisen jälkeen. Hämeenlinnan seutukuntamallissa työvalmennuksen toteuttaa järjestömuotoinen tuottajaorganisaatio.

Selvityksessä käydään läpi myös muita työllistymiseen tähtäviä jatkumomalleja. Mallit eivät ole kyenneet levittäytymään ja niiden työmarkkinatavoitteita on ollut vaikea toteuttaa. Myös sosiaaliseen elämähallintaan ja uusin-

tarikollisuuden ehkäisyyn tähtäävät jatkumomallit ovat kuihtuneet projekti- tai kokeilujakson jälkeen. Syynä tähän ovat rakenteelliset lähtökohdat. Koska järjestämisvastuu ja kustannusten jakaminen valtion ja kuntien välillä on epäselvä, pysyviä toimintoja on muodostunut lähinnä vankiloiden päihdekuntoutuksen malleista.

Ruotsalaisen mukaan uusi vankeuslaki tarjoaa mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen. Avainasemassa ovat erityisesti valvottu koevapaus ja mahdolliset ”vapauttamisyksiköt”.

Elinkautisvankien määrä noussut vuodessa merkittävästi

Rikosseuraamusvirastossa tehdään vuosittain 1.5. vankirakennekartointus. Uusimman raportin mukaan väkivaltarikoksista tuomitut ovat edelleen suurin vankiryhmä. Elinkautisvankeja oli peräti 19 enemmän kuin vuotta aiemmin, nyt yhteensä 128. Siveellisyysrikoksista tuomittuja oli lähes neljänneksen edellisvuotta enemmän. Vankiloissa oli kaikkiaan 3 848 vankia, mikä on kutakuinkin saman verran kuin viime vuonna samaan aikaan. Sakkovankeja oli 33 edellisvuotta enemmän ja tutkintavankeja puolestaan 58 edellisvuotta vähemmän.

Toukokuun alussa vankiloissa oli 1 248 väkivaltavaltarikoksista tuomittua vankia. Väkivaltarikoksista tuomitut ovat suurin vankiryhmä ja heidän määränsä on ollut kasvusuuntainen. Edellisvuodesta väkivaltarikoksista tuomittujen määrä kasvoi kuudella prosentilla. Siveellisyysrikoksista tuomittuja oli 101,

mikä on 23 % edellisvuotta enemmän. Ryöstöistä tuomittuja oli 214, vajaa 9 % edellisvuotta enemmän. Huumerikoksista tuomittujen määrä puolestaan jatkoi edellisvuonna alkanutta vähenemistä. Huumerikoksista tuomittuja oli 484, mikä on 5 % edellisvuotta vähemmän. Omaisuusrikoksista tuomittujen määrä väheni edellisvuodesta 8 % ja liikennejuopumuksesta tuomittujen määrä 6 %.

Vankiloiden tilanahtaus ei ole hellittänyt vuoden 2005 ennätystasosta. Suljettujen laitosten käyttöaste on säilynyt korkeana varsinkin eteläisessä Suomessa. Helsingin vankilan käyttöaste oli toukokuun alussa 140 % ja Vantaan vankilan 137 %. Yli 120 prosentin käyttöasteella toimivat Keravan, Konnunsuon, Kylmäkosken ja Lounais-Suomen vankilat. Tiukin yliasutustilanne oli Vaasan vankilassa, jossa vankipaikkoja on 65 ja vankeja 101 eli käyttöaste oli 155 %.

Uuden vankeuslain soveltamisesta käsikirja

Lokakuun alussa tulee voimaan vankeusrangaistuksen kokonaisuudistus. Vankeinhoidosta tulee entistä tavoitteellisempaa ja vankeusajasta paremmin suunniteltua. Tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistää vangin elämähallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Uudet säännökset koskettavat välittömästi monia eri viranomaisia. Kokonaisuudistuksen päävalmistelijat **Ulla Mohell** ja **Jussi Pajujoja** ovat kirjoittaneet teoksen Vankeuspaketti, jossa käydään läpi keskeiset muutokset. Esitystapa on tarkoituksellisesti kaavamainen; keskeiset lait käydään läpi luvuittain. Teos on tarkoitettu käsikirjaksi.

Mohell, Ulla ja Pajujoja, Jussi. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tietosanoma Oy 2006.

Pohjoismaiden rikosentorjuntaneuvostot Naantalissa

Pohjoismaiden rikosentorjuntaneuvostojen sihteeristöt kokoontuivat vuosikokoukseensa kesäkuussa Naantalisiin. Kokouksen erityisenä teemana olivat hyvät käytännöt väkivallan ehkäisyssä. Aluksi tutkija **Martti Lehti** Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta esitti yhteenvedon henkirikosten piirteistä Pohjoismaissa. Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden rakenne ja sosiaalinen tausta on Pohjoismaissa tällä hetkellä varsin samankaltainen. Keskeinen ero on, että Suomessa tehdään vuosittain tuntuvasti enemmän henkirikoksia ja erityisesti alkoholisidonnaisten rikosten määrä on selvästi korkeampi.

Suomi esitteli hyvänä käytäntönään toimet pankkiryöstöjen vähentämiseksi 1990-luvun alussa. Käytössä olivat hyvin monipuoliset keinot. Nykyään Suomessa pankkiryöstöjen onnistumisprosentti on Pohjoismaiden alhaisin ja rahalliset menetykset pienimmät.

Tanska oli saanut hyviä väkivallan ehkäisykokemuksia 12–15-vuotiaiden konfliktien sovittelusta. Pilottiprojekti on toteutettu kahdeksassa kunnassa 2003–2005 ja siitä on valmistunut arviointi. ”Hva har du gang i?”-projektissa eniten soviteltiin nuorten välisiä riitoja ja väkivallalla uhkailua. Yhteensä tapauksia oli sovittelussa 300, jotkut tapaukset olivat siihen liian vakavia. Sovittelu oli vapaaehtoista ja sovittelijat ammattilaisia, psykologeja ym.

Islannin hyvä käytäntö oli puolestaan poliisin toimet nuorisoriikollisuuden ja väkivaltaisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi yhdessä poliisipiirissä Reykjavikin lähellä. Keskeistä on poliisin yhteistyö sosiaalitoimen kanssa kaikkein riskialteimpien nuorten löytämiseksi, ja näihin nuoriin panostaminen.

Myös Norjan esittelemä hyvä käytäntö liittyi nuoriin ja lapsiin. Psykologi ja

pedagogi **Oyvind Kvello** on kehittänyt ohjelman, jossa lasten psykososiaalisiin ongelmiin puututaan mahdollisimman varhain, jo ennen kouluikää. Tärkeää on hoitaa koko perhettä eikä vain lasta.

RUOTSISSA ARVIOITU LÄHESTYMISKIELLON LAAJENNUS

Ruotsi puolestaan oli löytänyt hyvän käytäntönsä naiseen kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen alueelta. Ruotsissa lähestymiskieltolaki tuli voimaan jo 1998. Sitä tarkennettiin ja sen käyttöalaa laajennettiin syyskuussa 2003. Ruotsin rikosentorjuntaneuvosto (Brå) tekee kolme arviointitutkimusta lähestymiskielton toimivuudesta. Ensimmäinen raportti vuodelta 2003 oli hyvin kriittinen lain yleisessä arvioinnissaan: kiellon rikkomuksia oli paljon ja viranomaiset sovelsivat lakia hyvin vaihtelevasti. Toinen, viime vuonna julkaistu arviointiraportti keskittyy oikeusviranomaisten toimintaan. Tiedot on kerätty syyttäjiltä, poliisilta, vapaaehtoisjärjestöiltä ja sosiaalitoimelta.

Lähestymiskieltohakemusten määrä kasvoi lähes 50 prosenttia vuosina 2000–2004 (5761:stä 8536:een). Samanaikaisesti myönnettyjen lähestymiskieltojen osuus hieman laski (53 %:sta 48 %:iin). Uutta perheen sisäistä lähestymiskieltoa on siihen liittyvien ongelmien vuoksi käytetty vielä vähän (33 kieltoa vuonna 2004).

Suurin osa lähestymiskielton rikkomuksista (yhteensä 3745 vuonna 2004) keskittyi samoille henkilöille. Yli kolmanneksen niistä teki 26 henkilön ryhmä. Suurin osa rikkomuksista oli häirintää puhelinsoitoin tai tekstiviestein ja tekijä oli naisen entinen asuinkumppani. Noin 13 prosentissa kyse oli fyysisestä väkivallasta. Brån arvion mukaan rikkomuksia voitaisiin ehkäistä, jos poliisi kehittäisi rutiineitaan valtakunnallisten suositus-

ten mukaisesti. Suositeltavaa olisi esimerkiksi selventävä keskustelu kaikkien osapuolten kanssa ja poliisissa pitäisi olla yhdyshenkilö, joka ottaa ainakin kerran kiellon määräämisen jälkeen yhteyttä suojeltavaan ja tarkistaa, että kaikki on kunnossa.

Brån johtaja **Jan Andersson** määritteli, että ennen lasi oli puolityhjä, mutta nyt sen voi tulkita olevan puolitäynnä. Hänen mielestään nyt täytyy keskittyä siihen, mikä toimii ja riskinarvioinnin kehittämiseen. Poliisi on avainasemassa väkivallan kohteeksi joutumisen riskin arvioinnissa. Yhteistyö sosiaaliviranomaisten kanssa on myös tärkeää. Monessa tapauksessa on kyse päihdeongelmista, joten väkivallan tekijä tarvitsee ennemminkin hoitoa kuin vankilaa.

Paikallista turvallisuussuunnittelua tehostetaan

Sisäasiainministeriö on käynnistänyt työn seudullisen ja paikallisen turvallisuussuunnittelun edelleen kehittämiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi. Poliisin ylijohdo on määrännyt poliisipäälliköt käynnistämään turvallisuussuunnitelmien tarkistustyön yhteistyössä kuntien, pelastustoimen ja muiden toimijoiden kanssa marraskuun puoliväliin mennessä koko maassa.

Turvallisuussuunnittelusta tehdään jatkossa nelivuotinen prosessi ja se liitetään kunnanvaltuustojen työskentelyyn. Useammalla kunnalla voi myös olla yhteinen turvallisuussuunnitelma, jos se on tarkoituksenmukaista. Sisäasiainministeriö seuraa turvallisuussuunnitelmien laatimisen edistymistä.

Bobrikoff ja poliittiset tuomarit

Kertomuksessaan Suomen hallinnosta 1898–1905 Suomen kenraalikuvernööri **N.I. Bobrikoff** raportoi, että paikallisia tuomioistuimia ja hallintoa ei johda laki, oikeus ja virkavalta, vaan noudattavat ne poliittisen äärimmäisyyspuolueen käskyjä ja pitävät melkein velvollisuutenaan vastustaa kaikkia hallituksen aloitteita, ja paikalliset oikeuslaitokset osoittavat turmiollista menettelyä varsinkin niissä siviili- ja rikosjutuissa, joissa asianosaisina on venäläisiä ja ”kapinajoukkoon” kuulumattomia suomalaisia.

Bobrikoffin ”kapinallisia” olivat yleensä perustuslailliset ja erityisesti Kagaaliksi järjestäytyneet vastarintaliike. Bobrikoffin esimerkkeinä poliittisista oikeusjutuista olivat vuoden 1901 kasakkamellakkain juttu ja Kagaalin masinoima propagandaoikeudenkäynti senaattori, vapaaherra **G.Z. Yrjö-Koskista** vastaan. Kagaalin joukkioit eivät olleet pitäytyneet perustuslaillisten ”passiivisessa vastarinnassa”, vaan venäläiset ja Yrjö-Koskisen kannattajat joutuivat sekä ilki- että väkivallan kohteiksi. Bobrikoff puolestaan ehdotti santarmivalvontaa.

Rauhallisten olojen vielä vallitessa 1896 ministerivaltiosihteerinä **Woldemar von Daehn** oli saanut ajetuksi lävitse asetuksen, jolla hovioikeudenasesorin, kihlakunnantuomarien ja pormestarien nimittäminen oli siirretty keisarilta senaatin oikeusosastolle. Raati miesten nimittäminen kuului porvarissäädyn säätysprivilegioihin, joita oli 1873 perustuslain säätämisjärjestyksessä muutettu niin, että oikeus ehdottaa pormestaria

ja valita raatimiehiä kuului kaikille raastuvankokouksen äänivaltaisille jäsenille.

Vuonna 1892 perustetun lainvalmistelukunnan II osaston ohella asetettiin professori, vapaaherra **R.A. Wreden** johtama oikeuslaitoskomitea, ”lainvalmistelukunnan III osasto”, jonka mietintö valmistui 1901. Mietintö ei johtanut mihinkään, kuten eivät myöskään sen monilukuiset seuraajat.

Vuonna 1948 ilmestyneessä teoksessaan Suomen rikosprosessioikeus I on puolestaan professori **Tauno Tirkkonen** kritisoinut kaupunkituomareiden nimittämistä. Tirkkosen esittämistapa on hienovaraisempi kuin Bobrikoffin, mutta sanoma on kaupunkituomarien osalta sama. Bobrikoffin kertomus on harvojen ”herkkua”, mutta Tirkkosen kritiikkiä ovat monien vuosikymmenten lainopin ja oikeustieteen ylioppilaspolvet joutuneet pönttämään päähänsä.

Näin kirjoitti Tauno Tirkkonen:

”Raastuvanoikeuden jäsenien nykyinen nimittämistapa, jossa kunnallisilla elimillä on miltei ratkaiseva sananvalta, ei myöskään tunnu hyvän oikeudenhoidon kannalta tyydyttävältä, sillä tuomarinvirkoja täytettäessä tulevat muut kuin puhtaasti asialliset syyt helposti vaikuttamaan lopputulokseen.”

Vuonna 1972, Tirkkosen ollessa jo eläkkeellä, valmistui 1971 asetetun oikeuslaitostoimikunnan mietintö, joka poikkesi vasemmistolaisien näkemysten takia kaikista aikaisemmista vastaavista mietinnöistä. Toimikunnan puheenjohtajana oli oikeusneuvos **Olavi Heino-**

rik Grönqvist ja sihteerinä professori **Aulis Aarnio**. Mietintö sai porvarien keskuudessa aikaan voimakkaita vastareaktioita. Lainsäädäntöneuvos **Helge Rontu**, ”ainoa huumorintajuinen stalinisti”, arvosteli kuitenkin vähemmistökommunistien Hämeen Yhteistyössä oikeuslaitostoimikuntaa porvarillisista näkemyksistä.

Tuomarinnimitysten osalta toimikunta esitti kaksi vaihtoehtoa:

”Ne ovat nimitysvallan keskittäminen valtion ylimmille poliittisesti vastuunalaisille elimille ja nimitysvallan porrastaminen eritasoisten tuomioistuinten kohdalla eriasteisille poliittisille elimille”.

Kuten moni muu aikaisempi oikeuslaitosuudistusehdotus myös vuoden 1972 oikeuslaitostoimikunnan mietintö jäi unohtuksi, ja vuonna 1987 koitti aika, jolloin vanhoilta kaupungeilta otettiin kokonaan pois niillä säilynyt erioikeus ehdottaa pormestari ja nimittää oikeusneuvosmiehet. Kaupungit viittasivat kintaalla tuomarinnimityksille, ja samoihin aikoihin oli muutenkin käynnissä erioikeuksien vähittäinen hävittäminen. Kansanedustaja **Matti Louekoski** kertoo olleensa vuoden 1987 ehdotuksen eduskuntakäsittelyssä ainoa, joka vastusti vanhojen kaupunkien valtuustoille kuuluvien tuomarinnimitysten poistamista.

Perusoikeusuudistuksen myötä 1995 kumottiin kaikki säätyerioikeudet tykänään, ja sittemmin tuomarien kokonimittämisen järjestelmä uusittiin. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutusallalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaan HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
  - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaja

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelinnumero

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaja)

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki